

สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

**THE TEACHING PROBLEMS OF THE MONKS TEACHING MORALITY IN
RATCHABURI PRIMARY SCHOOLS AREA2**

พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบูรณ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบูรณ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE TEACHING PROBLEMS OF THE MONKS TEACHING MORALITY IN
RATCHABURI PRIMARY SCHOOLS AREA2**

PHAKRUSAMUH WIROT VARAMAÑGALO (JAISUSOMBUL)

**A Thesis submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkomrajavidyalaya University)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : สภาปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒
- ผู้วิจัย** : พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบุรณ์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พท.บ., M.A., Ph. D. (Pol. Sc.)
 - : พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. ป.ธ.๗, พท.บ., ศศ.ม.,
รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
 - : ดร. ยุทธนา ประณีต พท.บ., ร.ม., M.A., Ph. D.
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “สภาปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒” มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ (๒) เพื่อเปรียบเทียบสภาปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ดำเนินการวิจัย โดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ จำนวน ๑๒๖ รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

๑. พระสอนศีลธรรมที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีจำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๐ มีพรรษา ๑๑-๑๕ พรรษา มีจำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๐ ระดับการศึกษาแผนกบาลีและนักธรรม จำนวน ๘๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗๐ มีระดับการศึกษาแผนกสามัญ ปริญญาตรี จำนวน ๖๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๒๐ มีระดับการศึกษาที่สอนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๑๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๗๐ และมีประสบการณ์ที่สอน ๑-๕ ปี จำนวน ๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๔๐

๒. พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีความคิดเห็นในระดับมากคือ ด้านการวัดผล ประเมินผล ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ พบว่า ด้านเนื้อหาและหลักสูตร คือ ขาดความรู้ในการเขียนแผนการจัดการการเรียนรู้ ด้านการผลิตและการการใช้สื่อ คือ ไม่มี ความรู้ ความสามารถในการผลิตสื่อประกอบการสอน ด้านการดำเนินการสอนคือ ไม่มีครูช่วย ควบคุมชั้นเรียน ทำให้ควบคุมนักเรียนได้ไม่ดี และด้านการวัดผลประเมินผลคือ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริง

Thesis Title : The Teaching Problems of the Monks Teaching Morality
in Ratchaburi Primary Schools Area 2

Researcher : Phakrusamuh Wirot Varamangalo (Jaisusombul)

Degree : Master of Arts (Budhhist Management)

Thesis Supervisor Committee

: Assist. Prof. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph. D. (Pol. Sc.)

: Phramaha Boonlert Indapañño , Asst. Prof., Pali IIV, B.A.,
M.A., M.P.A. (Conflict Management)

: Dr. Yuttana Praneet B.A., M.A., Ph. D. (Pol. Sc.)

Date of Graduate : 14 March 2012

ABSTRACT

The research study are of objectives as (1) to study The Teaching Problems of the Monks Teaching Morality in Ratchaburi Primary Schools Area 2 , (2) to compare the teaching problems of the monks teaching morality in Ratchaburi Primary Schools Area 2, and (3) to study problems, obstacles and suggestions on the problems of the monks teaching morality in Ratchaburi Primary Schools Area 2.

The research is survey research using the questionnaire as a tool in the research data from persons answered the questionnaire, i.e. 126 monks teaching morality in those schools. The statistics used is frequency value, percentage value, average, and the value deviates, and the standard.

The research results are as below :

1. The monks teaching the morality answered questionnaires are mostly of 31-40 years old, ranging to 36 in number, forming 36.50 percent. 11-15 years old, the ones who are there are 32 in number, forming 25.40 percent. The ones with Pali and Dhamma Studies qualifications are 88 in number, forming 66.70 percent. The ones with bachelor degree are 62 in number, ranging to 40.20 percent. The ones with experience in teaching primary schools are 103 in number, ranging to 81.70 percent. And the ones with teaching experience between 1-5 years are 66 in number, forming 52.40 percent.

2. The monks teaching the morality in schools as mentioned above had opined as to the teaching problems, as overall, were of a high level, while considered in each aspect, it was high level in learning measurement with other aspects as of medium levels.

3. On problems, obstacles and suggestions of those of the monks teaching morality, they were found that the subject contents and curriculum conveyed the lack of knowledge of learning management plans. On aspect of media production, they were also lack of knowledge and skill in media production. On aspect of teaching management, there were no teachers to have helped control the students, thus make poor results of the guidance and learning evaluation, i.e. lack of knowledge and competence in evaluation of learning and study.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ

(.....)

.....กรรมการ

(.....)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต)

คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. กรรมการ

อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต กรรมการ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต และพระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอเจริญพรขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ และได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จนทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอขอบคุณอาจารย์ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, พระมหาโยตะปยุตฺโต, พระมหาสม กลฺยาโณ, อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต และ ผศ.ชวชัย ไชยสา ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

อนึ่ง ขอขอบคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร., อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี, ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต และพระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. ที่ได้ให้ข้อแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ด้วยเมตตาอนุเคราะห์เป็นอย่างมาก และ ดร.ณัฐฉิกา ลิ้มเนลิ้ม ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวนาราม

ขอขอบพระคุณ อภิชาต, พระครูประภัสสรวรคุณ เจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับปริญญาตรี ตลอดถึงปริญญาโทและปัจจัยในการศึกษาเล่าเรียนมาตลอด และขอขอบพระคุณพระราชวิริยาลังการ เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ที่ให้สถานที่ในการศึกษาเล่าเรียน ตลอดถึงพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ราชบุรี เขต ๒

สุดท้ายนี้ ความดีใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ๆ น้องๆ รวมทั้งคณะญาติโยมคณะอุโบสถวัดปราสาทสิทธิ์ ครอบครัวนายชนพล พจน์สมพงษ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด พสิษฐ์ ที่ได้ถวายทุนการศึกษา ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะออกนามได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุนและผู้ถวายข้าวทุกทัพพี ตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะมาตลอด

พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบุญ)

๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องทราบ	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านการสอน	๓๗
๒.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพระสอนศีลธรรม	๖๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๒
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๖
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๙๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๐
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒	๑๐๔
๔.๓ ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ในการสอนของพระสอนศีลธรรม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒	๑๐๙
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๑๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๑๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๑
บรรณานุกรม	๑๒๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก	๑๓๒
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๓๓
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๓๙
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๔๔
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๔๗
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๔๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๗

สารบัญญัตราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย	๙๗
๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๒
๔.๒ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ โดยภาพรวม	๑๐๔
๔.๓ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร	๑๐๕
๔.๔ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ	๑๐๖
๔.๕ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการดำเนินการสอน	๑๐๗
๔.๖ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการวัดผลประเมินผล	๑๐๘
๔.๗ การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ตามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม	๑๑๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๔
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๑๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพของสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤตอันน่าเป็นห่วงจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล โดยมุ่งสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้บุคคลและสังคม รวมทั้งโครงสร้างและกลไกการบริหารและการจัดการต่างๆ ปรับตัวตามไม่ทันเกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ก่อให้เกิดปัญหานานัปการ โดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชนในวัยเรียน ปัญหาที่สำคัญที่พบมากคือ การละเมิดศีล ๕ ในประเด็นต่างๆ เช่น การทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิตหรือการเบียดเบียนกัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การล่องละเมิดทางเพศ การไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน และการดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด เป็นต้น จากการศึกษา พบว่า รากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการทำให้นักเรียนขาดการกลมกลืนจิตใจและปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาขังคิด ลดน้อยถอยลงและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมรอบตัวของนักเรียนที่ยู่ง ส่งเสริม ชักจูงและโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน ให้สัมฤทธิ์ผลได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เว้นแต่เด็กนักเรียนจะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมีจิตใจที่ใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็งมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่ดีงามได้ด้วยหลักธรรมทางศาสนา^๑

การจะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป สถาบันที่มีส่วนสร้างเสริมและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กนั้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เด็กเกี่ยวข้องและเริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิต และได้รับการสั่งสอนให้

^๑สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕.

^๒กรมการศาสนา, คู่มือดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒.

เป็นคนดีเสริมสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ แต่ในปัจจุบันผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องไปประกอบอาชีพหาเลี้ยง สถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน^๓ ดังนั้น การที่จะสร้างเสริมครอบครัว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจการครองชีพสูงขึ้นไม่มีเวลาจะพบปะสั่งสอนอบรมลูกได้อย่างเพียงพอ การอบรมบ่มนิสัยและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงตกเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรม ให้กับผู้เรียนนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องนำพระพุทธศาสนาให้กลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจ และสติปัญญาของผู้เรียนไปพร้อมกัน^๔

สถาบันสงฆ์นับว่าเป็นสถาบันที่สำคัญอย่างยิ่งสถาบันหนึ่ง ในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าคนไทยในสมัยก่อนส่วนมากจะนำลูกหลานไปฝากไว้กับวัดเพื่อให้มีโอกาสได้เล่าเรียนหนังสือ ให้มีความรู้ อ่านออก เขียนได้ เมื่ออายุครบวชก็จะได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ศึกษาเล่าเรียนวิชาการชั้นสูงต่อไป ส่วนสตรีและคนชราจะได้รับความรู้จากการไปสดับฟังพระธรรมเทศนาที่วัด ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่ในสมัยก่อนๆ จึงดำเนินชีวิตโดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแกนนำแทบทั้งสิ้น การดำเนินชีวิตทำนองนั้น คนไทยรุ่นหลังมักจะเรียกขานอย่างชื่นชมว่า วิถีไทย นั่นคือพอ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะให้การฝึกอบรม แก่บุตรหลานของตนให้ครองชีวิตแบบไทยๆ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของชีวิต สั่งสอนให้ผู้นุชนทุกคนมี ศีล สมาธิ ปัญญาทำให้ครองชีพอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขได้^๕ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีนโยบายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗๓ ซึ่งมีข้อความระบุว่า รัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และในวรรคต้นของมาตรา ๘๑ มีข้อความว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกชั้น และทุกระดับการศึกษาตลอดระยะเวลาเรียน ๑๒ ปี และได้มอบหมายให้กรมการศาสนาดำเนินโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และให้สถานศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมเพื่อดำเนินการ แต่ก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก กล่าวคือ การ

^๓วิมลรัตน์ ตีรมาศวนิช, ผลของการใช้การสอนตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิสต์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

^๔เมตตา ภิรมย์ภักดี, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑, ๒๕๔๗), หน้า คำนำ.

^๕วรวิทย์ วตินสรการ, การปรับตนตามวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

บริหารและการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนายังขาดประสิทธิภาพ ขาดความเอาใจใส่ และไม่
มีมาตรการเสริมอย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาหลายแห่งจึงไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนอย่าง
จริงจัง รวมทั้งขาดการบูรณาการการเรียนการสอนด้านศีลธรรมเข้ากับวิชาสามัญโดยทั่วไป อีกทั้ง
ยังไม่ให้ความสำคัญต่อพระภิกษุที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอย่างถ่องแท้ เข้ามาเป็นครูหรือ
วิทยากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและครบวงจร ทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติ ส่งผลให้
ผู้เรียนขาดความซาบซึ้ง ขาดการปฏิบัติและขาดการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างทั่วถึง จึง
ไม่สามารถใช้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรมและแก้ปัญหาชีวิตของ
เยาวชนและประชาชนในสังคมได้อย่างเด่นชัด และเป็นรูปธรรม^๖

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ ได้เริ่มดำเนินการโครงการ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมกับการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตั้งแต่ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๖ และดำเนินการต่อเนื่องจนในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีจำนวนสถานศึกษาเข้าร่วม
โครงการทั้งสิ้น ๑๘๐ โรงเรียน^๗ และมีการขยายความร่วมมือกับ กรมการศาสนา สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรในสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่
มีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการ
เรียนรู้ ในพื้นที่ที่มีที่ปรึกษา มีที่พึ่งทางวิชาการ มีแหล่งเรียนรู้ใกล้โรงเรียน จะได้เป็นแบบอย่าง
ดีในการปฏิบัติตน พร้อมทั้งจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี^๘ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า
โครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษายังขาดความพร้อมอยู่หลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้าน
งบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ หรือด้านบุคลากร โดยเฉพาะด้านความรู้ของครูพระสอนศีลธรรม
ที่ไม่ได้มีการระบุนักความรู้ด้านวิชาชีพครู มีเพียงการกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะเข้าสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนจะต้องจบมัธยมศึกษา หรือประโยค ๑-๒ ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย
สงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือเป็นพระครูสัญญา
บัตรชั้นตรีขึ้นไปเท่านั้น^๙ ซึ่งพระที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วไม่ได้บ่งชี้ว่าจะต้องเป็นผู้มีความรู้

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐-๓๑.

^๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๒, เอกสารประกอบการปฐมนิเทศประชุมสัมมนา
ศึกษาดูงาน เผยแพร่ผลงาน โรงเรียนวิถีพุทธ, (ราชบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๒,
๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๘ กระทรวงศึกษาธิการ, ความเคลื่อนไหวการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร :
กระทรวง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๓.

^๙ กรมการศาสนา, คู่มือดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน,
(กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

ด้านวิชาชีพครู หรือมีก็เป็นเพียงในระยะเวลาอันสั้น^{๑๐} ดังนั้นจึงทำให้การจัดการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจิต วงศ์สายตา^{๑๑} ซึ่งได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยโดยได้ศึกษาสมรรถภาพ ๔ ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า พระธรรมวิทยากรส่วนใหญ่มีสมรรถภาพทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนจะมีคุณภาพเพียงใดนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งนั่นก็คือ คุณภาพการสอนของครู ถ้าหากครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี เยาวชนก็ย่อมจะได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หากครูมีสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ก็ย่อมจะสามารถให้การศึกษแก่เยาวชนอย่างมีคุณภาพได้^{๑๒}

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ เพื่อทราบปัญหาในการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา และนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูล ในการพัฒนา ปรับปรุง คุณภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักเรียน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตลอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

^{๑๑} วิจิต วงศ์สายตา, “การศึกษาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๒} ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, การวิจัยและรูปแบบการพัฒนาครูให้มีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๕.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตของการศึกษา มุ่งศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตามตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุ พรรษา ระดับการศึกษาแผนกบาลี ระดับการศึกษาแผนสามัญ ระดับการศึกษาที่สอน และประสบการณ์ในการสอน

ตัวแปรตาม คือ สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา หลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากับประชากรทั้งหมด ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ จำนวน ๑๒๖ รูป

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึง เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๑๑ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขต ๒ มีอะไรบ้าง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **สภาพปัญหา** หมายถึง ข้อขัดแย้งที่เป็นสาเหตุให้พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ ไม่สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมาย

๑.๕.๒ **ปัญหาด้านการสอน** หมายถึง ข้อขัดแย้งที่เป็นสาเหตุให้ไม่สามารถปฏิบัติงานสอนได้บรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียนใน ๔ ด้านประกอบด้วย

๑) **ด้านเนื้อหาและหลักสูตร** หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรม ที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการศาสนาแห่งชาติ จุดมุ่งหมายการศึกษาและนโยบายการศึกษาชาติ หลักการการออกแบบหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร และการใช้หลักสูตร

๒) **ด้านการผลิตและการใช้สื่อ** หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรม ที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถในการเลือกใช้สื่อ การผลิตสื่อ และการดัดแปลงสื่อให้เหมาะสมกับบทเรียนที่ใช้สอนนักเรียน

๓) **ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน** หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาที่ทำการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ การอบรมความรู้การสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้อีกแก่นักเรียน

๔) **ด้านการวัดและประเมินผล** หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ในด้านความเข้าใจในการวัดและประเมินผล การออกแบบคำถาม การเลือกเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมในการประเมินผลความรู้ให้แก่นักเรียน

๑.๕.๓ **พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน** หมายถึง พระภิกษุที่สอนอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒

๑.๖.๒ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะด้านการสอนของพระสอน ศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องและผู้วิจัยได้ทำการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านการสอน
- ๒.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะความคิดเห็นจะเกี่ยวข้องกับค่านิยมและทัศนคติ โดยที่ต่างก็เป็นเรื่องราวทางจิตชุดหนึ่งๆ ที่เริ่มจากค่านิยมอันเป็นเรื่องราวทางจิตอย่างกว้างๆ และทัศนคติเป็นเรื่องราวทางจิตที่แคบลงไปจนกระทั่งถึงความคิดเห็น ซึ่งเป็นเรื่องราวทางจิตที่แคบที่สุด คือ เป็นการแสดงออกถึงเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะเท่านั้น ความคิดเห็นอาจเป็นผลมาจากทัศนคติของบุคคล นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความคิดเห็นดังนี้

ฟอสเตอร์ (Foster) กล่าวว่า ความคิดเห็นเกิดจากมูลเหตุ ๒ ประการ คือ^๑

๑. ประสบการณ์ (Experience) ที่มีต่อสิ่งของ บุคคล หมู่คณะ เรื่องราวต่างๆ หรือสถานการณ์ความคิดเห็นเกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบเห็น ค้นเคย อาจถือได้ว่าเป็นประสบการณ์ตรง (Direct Experience) และจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปถ่าย หรืออ่านจากหนังสือ โดยไม่ได้พบเห็นของจริงถือว่าเป็นประสบการณ์อ้อม

^๑Foster, C.R., **Psychology in the Industrial Environment**, (Chicago : America Technical Society, 1952), p. 119.

๒. ระบบค่านิยมและการตัดสินค่านิยม (Value System and Judgement) เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงมีความเห็นต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกัน

เรนเนอร์ (Renner) กล่าวว่า ความคิดเห็นเกิดจากความรู้ความเข้าใจ การมีความคิดต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ เห็นด้วย ความรู้ ความเข้าใจในลักษณะเป็นกลาง เฉยๆ ไม่มีความคิดเห็น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ไม่ดี ไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย^๒

พจนานุกรมเวบสเตอร์ (Webster Dictionary) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า หมายถึง ความเชื่อที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนความแน่นอน หรือความรู้อันแท้จริง แต่จะตั้งอยู่ที่จิตใจ ความเห็นและการลงความเห็นของแต่ละบุคคลที่ว่าจะตรงตามที่คิดไว้^๓

ชอว์ และไวท์ (Shaw and Wright) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า (Evaluation Judgement) หรือทัศนะ (Point of View) เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ^๔

แอนเจิล และ สเนลโกรฟ (Engle and Snellgrove) ให้คำจำกัดความของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็นคือ การแสดงออกทางด้านเจตคติที่ออกมาเป็นคำพูด เป็นการสรุปหรือการลงความเห็นโดยอาศัยความรู้ที่มีอยู่^๕

โคลาซา (Kolasa) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของแต่ละบุคคลในอันที่จะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเป็นการประเมินผล (Evaluation) สิ่งใดสิ่งหนึ่งจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อม (Circumstances) ต่างๆ หรือความคิดเห็นเป็นการแสดงออกถึงการลงความเห็นของบุคคลหนึ่งในด้านข้อเท็จจริง^๖

^๒Renner, H.H., **Introduction to Opinion and Attitude Measurement**, (New York : Harper and Brothers Publisher, 1954), pp. 6-7.

^๓Webster, **Webster's New World Dictionary**, (New York : Compact School the World Publishing Company, 1967), p. 301.

^๔Shaw, M.E. & J.M. Wright, **Scale for the Measurement of Attitude**, (New York : McGraw-Hall Book Company, 1967), p. 320.

^๕Engle, T.L. & L.S. Engle, **Psychology : Its Principles and Application**, (New York : McGraw-Hall Book Company, 1969), p. 593.

^๖Kolasa, B.J., **Introduction to Behavioral Science for Business**, (New York : John Wiley & Sons Inc, 1969), p. 366.

โคเลสนิค (Kolesnic) สรุปนิยามของความเห็นว่า ความคิดเห็นเป็นการแปลความหมายหรือการลงความเห็นที่เกิดจากข้อเท็จจริง ซึ่งแต่ละบุคคลคิดว่าถูกต้องแต่บุคคลอื่น ๆ อาจไม่เห็นด้วยก็ได้^๙

กูต (Good) ให้คำจำกัดความของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือการลงความเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่อาจบอกได้ว่าเป็นการถูกต้องหรือไม่^๙

วาร์ห์ลเมน (Wahlmen) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นภาวะของจิตใจที่ผ่านประสบการณ์แล้ว เกิดการเรียนรู้และผลัดกันให้เกิดความคิดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง^๙

เบส (Best) กล่าวว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงออกทางด้านความเชื่อและความรู้สึกของแต่ละบุคคลโดยการพูด^{๑๐}

กฤษณี มหาวิทยาลัย กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่อยู่บนความแน่นอน หรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจ บุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งขึ้นกับคุณสมบัติประจำตัวของแต่ละบุคคล เช่น พื้นความรู้ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม ฯลฯ และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นนี้ อาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๑๑}

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นคือการแสดงออกทางด้านความคิดของบุคคลโดยการพูดหรือการเขียน ซึ่งเป็นการแปลผลจากข้อมูลจากประสบการณ์ ความรู้ ข้อเท็จจริง สภาพแวดล้อม ที่ได้รับ ซึ่งความคิดเห็นนี้อาจจะได้รับการยอมรับหรือการปฏิเสธก็ได้

^๙Kolesnic, W.L., **Education Psychology**, (New York : McGraw-Hall Book Company, 1970), p. 593.

^๙Good, C.V., **Dictionary of Education**, (New York : McGraw-Hall Book Company, 1973), p. 339.

^๙Wahlmen, B.B., **Dictionary of Behavior Science**, (New York : Littion Education Publishing, 1973), p. 34.

^{๑๐}Best, J.W., **Research in Education**, (New Jersey : Prentice Hall, Inc, 1977), p. 169.

^{๑๑}กฤษณี มหาวิทยาลัย, "ทัศนะในการดำเนินงานเบื้องต้นของประธานกรรมการหมู่บ้าน ตามโครงการปිරณรงค์คุณภาพชีวิตและความจำเป็นพื้นฐาน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชัยนาท", **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๗-๓๘.

๒.๑.๒ ความสำคัญของความคิดเห็น

ความคิดเห็นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งเปรียบเทียบเหมือนการสื่อสารระหว่างผู้สื่อสารกับผู้รับสาร ซึ่งถ้ามีความคิดเห็นตรงกันก็จะทำให้เกิดการสื่อสารที่ราบรื่น แต่ถ้ามีความคิดเห็นไม่ตรงกันก็ต้องมีการปรับความคิดเห็น หรือการแสดงเหตุผลเพื่อโต้แย้ง หรือให้เกิดการยอมรับในความคิดเห็นเหล่านั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสำคัญของความคิดเห็น ดังนี้

เฟลด์แมน (Feldman) กล่าวว่า การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อ และความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดการทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๑๖}

เบสท์ (Best) กล่าวว่า ในการศึกษาถึงความคิดเห็นต่างๆ ส่วนมากจะใช้วิธีแบบวิจัยตลาด ได้แก่ การซักถาม สอบถาม บันทึกไว้และรวบรวมไว้เป็นข้อมูล ซึ่งเบสท์ ได้เสนอแนะว่า “วิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นไร และจะสามารถทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้ หรือในการวางนโยบายใดๆ ก็ตามความคิดเห็นที่วัดออกมาได้จะทำให้ผู้บริหารเห็นสมควรหรือไม่ ในอันที่จะดำเนินนโยบายหรือล้มเลิกไป”^{๑๗}

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการแสดงออกให้บุคคล สังคมได้ทราบความคิด ตามประสบการณ์ ความรู้ และสภาพแวดล้อม นอกจากนี้การแสดงความคิดเห็นยังทำให้เกิดพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้า ของวิทยาการ ศาสตร์แขนงต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

^{๑๖}Feldman, M.P., **Psychology in Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co Publishers, Ltd, 1971), p. 53.

^{๑๗}Best, J.W., **Research in Education**, (New Jersey : Prentice Hall, Inc, 1977), p. 171.

๒.๑.๓ ประเภทของความคิดเห็น

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเภทของความคิดเห็น ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

เรมเมอร์ (Remmer) จำแนกความคิดเห็นเป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๔}

๑. ความคิดเห็นเชิงบวกสุด-เชิงลบสุด (Extreme Opinion) เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลง ทิศทางลบสุด ได้แก่ ความรังเกียจ ความคิดเห็นนี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงยาก

๒. ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Contents) การมีความเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบยอมรับ เห็นด้วย ความรู้ ความเข้าใจในทางที่ไม่ดี ได้แก่ ไม่ชอบ ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความคิดเห็นมี ๒ ประเภท คือ ความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้ และความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ ซึ่งความคิดเห็นทั้งสองอย่างนี้มีผลทำให้ความคิดของแต่ละคนนั้นออกมาแตกต่างกัน เพราะแต่ละประเภทมาจากลักษณะที่ต่างกัน แต่ทั้งสองประเภทนี้สามารถทำให้งานประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

๒.๑.๔ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น มีอยู่หลายประการ ซึ่งการที่บุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมาในทิศทางบวก หรือ ลบก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้ ซึ่งนักวิชาการได้กำหนดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

ออสแคมป์ (Oskamp) ได้กล่าวสรุปถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดเห็นดังนี้^{๑๕}

๑. ปัจจัยทางพันธุกรรมและสรีระ คือ อวัยวะต่างๆ ของบุคคลที่ใช้รับรู้ความผิดปกติของอวัยวะ ความบกพร่องของอวัยวะสัมผัส ซึ่งมีผลต่อความคิดเห็นไม่ดีต่อบุคคลภายนอก

๒. ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล คือ บุคคลได้ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง กระทำด้วยตนเอง หรือได้พบเห็น ทำให้บุคคลมีความฝังใจ และเกิดความคิดต่อประสบการณ์เหล่านั้นต่างกัน

๓. อิทธิพลของผู้ปกครอง คือ เมื่อเป็นเด็กผู้ปกครองจะเป็นผู้ใกล้ชิดและให้ข้อมูลแก่เด็กได้มากจึงมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดเห็นของเด็ก

^{๑๔} Renner, H.H., **Introduction to Opinion and Attitude Measurement**, (New York : Harper and Brothers Publisher, 1954), pp. 6-7.

^{๑๕} Oskamp, S., **Attitude and Opinion**, (New Jersey : Prentice-Hall Inc, 1977), pp. 119-133.

๔. ทักษะคิดและความคิดเห็นของกลุ่ม คือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมต้องมีกลุ่มและสังคม ดังนั้น ความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อน กลุ่มอ้างอิง หรือการอบรมสั่งสอนของโรงเรียน หรือหน่วยงานที่มีความคิดเห็นเหมือนหรือต่างกัน ย่อมมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคล

๕. สื่อมวลชน คือ สื่อต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนเรา ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของบุคคล

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดความคิดสามารถแบ่งออกได้เป็น ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อม ประสบการณ์ อิทธิพลของบุคคลรอบข้าง ปัจจัยภายใน ได้แก่ อารมณ์ ทักษะคิด ความคิด

๒.๑.๕ การวัดความคิดเห็น

วิธีวัดความคิดเห็นมีหลากหลายวิธี แล้วแต่ความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่ต้องการวัดความคิดเห็น ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้เสนอวิธีวัดความคิดเห็นไว้ดังนี้

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ ได้เขียนในเอกสารบรรยายของคณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่องการวัดทัศนคติและความคิดเห็น กล่าวว่า การสร้างมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็น ที่ใช้กันแพร่หลายมีอยู่ ๔ วิธี ได้แก่^{๑๖}

๑. วิธีของเทอร์สตัน (Thurston's Method) เป็นวิธีการสร้างมาตรวัดออกเป็นปริมาณ แล้วเปรียบเทียบตำแหน่งความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางเดียวกัน เสมือนว่าเป็น Scale ที่มีช่วงห่างเท่ากัน (Equal - Appearing Intervals)

๒. วิธีของกัตต์แมน (Guttman's Scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติและความคิดเห็นในแนวเดียวกันและสามารถจัดอันดับข้อความทัศนคติสูงต่ำ แบบเปรียบเทียบกันและกันได้จากอันดับต่ำสุดถึงสูงสุดได้ และแสดงถึงการสะสมของข้อความแสดงความคิดเห็น

๓. วิธีจำแนกแบบ S-D Scale (Semantic Differential Scale) เป็นวิธีการวัดทัศนคติและความคิดเห็นโดยอาศัยคู่คำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้าม (Bipolar - Adjective)

๔. วิธีของลิเคิร์ต (Likert's Method) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นวิธีสร้างมาตรวัดที่ง่าย ประหยัดเวลา ผู้ตอบสามารถแสดงทัศนคติในทางชื่นชอบหรือไม่ชอบ โดยจัดอันดับความชื่นชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งอาจมีคำตอบให้เลือก ๕ หรือ ๔ คำตอบ และให้คะแนน ๕, ๔, ๓, ๒ และ ๑ หรือ +๒, +๑, ๐, -๑, -๒ ตามลำดับ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วิธีวัดความคิดเห็นมีหลายหลายวิธี ขึ้นอยู่กับสภาพความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่ต้องการวัด สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยวิธีวัดความคิดเห็นของลิเคิร์ต (Likert's Method)

^{๑๖}พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การวัดทัศนคติ, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล), หน้า ๓.

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๒.๑ ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นงานที่สำคัญถือว่าเป็นหัวใจของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้้นำความสำเร็จ ความสามารถ ความรู้ของบุคลากรครู นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ บรรยากาศในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพและสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการจัดหลักสูตร^{๑๗}

เอกชัย กี่สุขพันธ์ กล่าวว่า นักศึกษาและอาจารย์มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน การนำวิธีการสอนมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมจะทำให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด นอกจากนั้น การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ^{๑๘}

กิติมา ปรีดีดิลก กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหน้าที่โดยตรงของครูที่จะต้องทำ การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม มีการสอนที่ถูกต้อง ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเนื้อหาที่สอนยึดหยุ่นตามสถานการณ์ สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน^{๑๙}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอนและการทดสอบ เป็นต้น^{๒๐}

รุ่ง แก้วแดง กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยกระบวนการหลัก ๒ กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้ กับกระบวนการสอน ซึ่งกระบวนการสอนจะต้องเป็นไป

^{๑๗}สุมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิตยสยาม, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

^{๑๘}เอกชัย กี่สุขพันธ์, หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : อนงค์ศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๙-๒๐๑.

^{๑๙}กิติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๒), หน้า ๖๑.

^{๒๐}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๓๕), หน้า ๗๒.

เพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งได้วิเคราะห์สภาพของการเรียนการสอนที่ปรับเปลี่ยนไปจากอดีต ดังนี้^{๒๐}

๑. ที่ผ่านโดยทั่วไป โรงเรียนสอนมากกว่าการเรียน ครูมีบทบาทในการทำกิจกรรมต่างๆ มากกว่าผู้เรียน ดังนั้นจึงควรมีการปฏิวัติระบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด ในกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนสภาพจากห้องสอนเป็นห้องเรียนและโรงเรียนเป็นโรงเรียน

๒. ที่ผ่านมา โรงเรียนส่วนใหญ่ยังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยไม่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่กลับยึดตัวครู หลักสูตร เนื้อหาวิชา สื่อ และการวัดผลเป็นหลักด้วยตัวเอง เป็นเหตุให้ผู้เรียนขาดความสามารถในการคิดและการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ครูจึงควรปฏิวัติกระบวนการเรียนรู้ โดยเปลี่ยนบทบาทของตนจากการถ่ายทอดความรู้ มาเป็นการสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

๓. ที่ผ่านมา การเรียนส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนแบบแยกส่วน แยกเป็นรายวิชาขาดการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกัน และการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนจึงควรมีลักษณะที่บูรณาการมากขึ้น เปลี่ยนจากการเรียนรายวิชาเป็นการเรียนแบบองค์รวมเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้แบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของตนได้

๔. ที่ผ่านมา การเรียนสร้างความเครียดและความทุกข์ให้แก่เด็ก ทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนรู้ ขาดความใฝ่รู้ ดังนั้นจึงควรมีการปฏิวัติกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตามความสนใจมากขึ้น มีความสุข สนุกกับการศึกษาเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

๕. ที่ผ่านมา ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้รับความรู้จากครู ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงขาดความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะขาดการเรียนรู้กระบวนการในการแสวงหาความรู้ ดังนั้นครูจึงควรฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๖. ที่ผ่านมา การเรียนรู้ถูกจำกัดอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเสมอไป ครูควรเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนแบบใหม่เป็นการเรียนตลอดเวลา เป็นการเรียนตามความพร้อม ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกเวลา เรียนที่ไหนก็ได้ และสอบที่ไหนเมื่อไรก็ได้

^{๒๐} รุ่ง แก้วแดง, ศาสตราจารย์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๙๐-๑๑๗.

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่ศึกษา โดยมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพของผู้เรียน มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน

๒.๒.๒ หลักการจัดการเรียนการสอน

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มีผลผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการจัดการเมืองที่เรียกว่า ปฏิรูปการเมืองการปกครอง ซึ่งมีผลมาถึงแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาด้วยตั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่สามารถพัฒนาคุณภาพของบุคคลเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นกลับมาพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศให้อยู่รอดและทุกคนมีความสุข สำคัญของการปฏิรูปการศึกษาแสดงออกเป็นตัวกำหนดการปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนให้มีการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะถือว่าเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและยั่งยืน การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือที่รู้จักในชื่อเดิมว่าการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center หรือ Center) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่รู้จักมานานในวงการศึกษาไทย แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ เพราะผู้ใช้คือผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและการใช้เทคนิควิธีการปฏิบัติ รวมกับความเคยชินที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาด้วยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) มาตลอด เมื่อเป็นผู้สอนก็เคยชินกับการจัดการเรียนการสอนแบบเดิมๆ ที่เคยรู้จักจึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมากเท่าที่ควร แต่ในยุคของการปฏิรูปการศึกษานี้ได้มีการกำหนดเป็นกฎหมายแล้วว่า ผู้สอนทุกคนจะต้องใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้ การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวหรือทำได้ยาก บุคลากรครูหลายๆ ท่านอาจกำลังทำอยู่แล้ว เพราะลักษณะของเนื้อหาและสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนการสอนมีความเอื้ออำนวยเป็นอย่างมากในการจัดการเรียนการสอนแบบนี้ เพียงแต่เปิดโอกาสให้ผู้สอนได้ข้อมูลที่ชัดเจนและทำความเข้าใจในหลักการของการจัดการเรียนการสอนแบบก็จะทำให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติได้

ทิสนา แชมมณี ได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางให้ผู้สอนสามารถนำไปปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ค่อนข้างชัดเจน เริ่มจากการทำความเข้าใจความหมายของการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันชัดเจน

การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาขึ้นจากแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ในเรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำ และการเปลี่ยนแปลงบทบาทในการเรียนรู้จากผู้เรียน และเปลี่ยนแปลงจากผู้สอนที่เคยเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้มาเป็นผู้จัดประสบการณ์เรียนรู้ และเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้มาอยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าผู้สอน เป็นที่มาของคำว่า การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญจากความหมายนำมาสู่แนวปฏิบัติ คำว่าผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการให้ผู้เรียนเป็นบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เรียนรู้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างกระตือรือร้น ตื่นตัว ตื่นใจ จดจ่อกับสิ่งที่ทำ โดยผู้สอนเป็นผู้จัดสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวขึ้นขึ้น ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ได้ผลตามต้องการ ทิสนา แชมมณี ได้เสนอแนวคิดที่ครูสามารถใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติไว้ดังนี้^{๒๒}

๑. กิจกรรมการเรียนที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางร่างกาย (Physical Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อช่วยให้ประสาทการเรียนรู้ของผู้เรียนตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมแม้จะมีความรู้ที่ดีๆ ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ดังจะเห็นได้ถ้าปล่อยให้ผู้เรียนนั่งนานๆ ในไม่ช้าผู้เรียนก็จะหลับหรือคิดไปเรื่องอื่นๆ แต่ถ้าให้มีการเคลื่อนไหวร่างกายบ้างก็ทำให้ประสาทการเรียนรู้ของผู้เรียนตื่นตัวและพร้อมจะรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนจึงควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมกับวัย และระดับความสนใจของผู้เรียน

๒. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ทำทลายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ต้องเป็นผู้เรื่องที่ยากหรือง่ายเกินไปสำหรับผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกที่จะคิด

๓. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม

^{๒๒}ทิสนา แชมมณี, รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

รอบตัว เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม

๔. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional Participation) คือเป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้นเกิดความหมายต่อตนเองโดยกิจกรรมดังกล่าวควรจะเกี่ยวกับผู้เรียนโดยตรง โดยปกติการมีส่วนร่วมทางอารมณ์นี้มักจะเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำอื่นๆ อยู่แล้ว เช่น กิจกรรมทางกาย สติปัญญา และสังคม ทุกครั้งที่ผู้สอนให้ผู้เรียนเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนกิจกรรม ผู้เรียนจะเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามมาด้วยเสมอ อาจจะเป็นความพอใจ ไม่พอใจหรือเฉยๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการจัดการเรียนการสอนที่ดีนั้น ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการ รูปแบบการเรียนที่หลากหลาย เหมาะสม ตรงตามความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ความรู้ และเจตคติที่ดีต่อการเรียน

๒.๒.๓ แนวทางการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

อภิญา เหมระ ได้กล่าวถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุด ในการนำแนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ไปสู่ความสำเร็จ คือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครูผู้สอนจึงต้องได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเจตคติที่ดี การยอมรับการตระหนักในความสำคัญ ความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดกิจกรรม สื่อและนวัตกรรม รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผลตามยุทธศาสตร์การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้^{๒๓}

๑. ชั้นเตรียมการ ประกอบด้วย

๑.๑ เตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อม สำหรับบทบาทของผู้ให้บริการด้านความรู้ (resource person) ที่จะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้ตั้งนั้นครู

^{๒๓} อภิญา เหมระ, “การจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูธุรกิจ”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗-๒๘.

จะต้องมีภาระหนักเตรียมตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาก ๆ ในหัวข้อ เนื้อหาที่ตนรับผิดชอบรวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

๑.๒ เตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้อีกต่อไปครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุด วิชา ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ และห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมไปถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อ หนังสืออุปกรณ์หรือสื่อต่าง ๆ ไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดไว้กิจกรรมการเรียนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

๑.๓ จัดทำแผนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้งคือ การวางแผนการจัดการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อควรรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบแบบการเรียนรู้ที่จะสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ได้ ในการจัดทำแผนการสอน ครูต้องเตรียมการในสิ่งต่อไปนี้

๑.๓.๑ เตรียมกิจกรรมการเรียน ครูต้องวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ การค้นคว้าหาความรู้และการสร้างความรู้ โดยครูจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้เขาได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

๑.๓.๒ เตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนแล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

๑.๓.๓ เตรียมวัสดุและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่ง คือการเตรียมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ(Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย(Affective) และทักษะ(Skill) โดยการเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

๒. ขั้นตอนในการ ครูผู้สอนต้องดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอนซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๑ ช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนพยายามจัดการเรียน การสอนที่ยืดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาความรู้ด้วย ตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน รวมทั้งจดจำได้นาน

๒.๒ ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและกลุ่มโดยยึดเป็นกลุ่มเป็น แหล่งความรู้ที่สำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ และ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และจะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ได้

๒.๓ ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะ เรียนอย่างมีชีวิตชีวา กิจกรรมที่จัดจึงควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะดังนี้

๒.๓.๑ ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน

๒.๓.๒ มีประเด็นท้าทายให้ผู้เรียนได้คิด เป็นประเด็นที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไป เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหรือลงมือกระทำเรื่องใด เรื่องหนึ่ง

๒.๓.๓ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว

๒.๓.๔ ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียนเกี่ยวข้องกับชีวิตประสบการณ์ และความ เป็นจริงของผู้เรียน

๒.๔ เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) โดยส่งเสริมให้ ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน มิใช่มุ่งจะพิจารณาถึงผลงานแต่ เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกระบวนการ

๒.๕ เน้นการนำไปประยุกต์ใช้หรือใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิด หาแนวทางที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและ พยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

๓. ขั้นตอนประเมินผล ครูผู้สอนต้องดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าสามารถ จัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ครูควรเตรียม เครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ ครอบคลุมทุกด้าน วัดและประเมินตามสภาพจริง (Authentic Measurement) โดยการเน้นการวัด การปฏิบัติ (Performance Measurement) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัด

และประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรจะมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แนวทางในการจัดการเรียนการสอนนั้น สิ่งที่เป็นจุดมุ่งหมาย คือ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ดังนั้น จึงต้องหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน จึงต้องมีการเตรียมการ เพื่อศึกษาบริบทในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ขั้นตอนการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และขั้นประเมินผล เพื่อให้ทราบ และตรวจสอบการว่าดำเนินการเหล่านั้นมีประสิทธิภาพ และคุณภาพเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

๒.๒.๔ องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนได้มีนักวิชาการแสดงทัศนะไว้ดังนี้

สงบ ลักษณะ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีมีคุณภาพจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย การออกแบบการสอน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือแผนการสอนเป็นเอกสารที่ช่วยให้ครูนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำนักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษาและเป็นสิ่งที่สำคัญที่ครูจะนำไปใช้ในการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรครู นักเรียน และวิธีการสอน ที่มีคุณภาพ สื่อเทคโนโลยี และวิธีการวัดและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้^{๒๔}

๑. แผนการสอน หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แผนการสอน หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเตรียมการหรือเตรียมความพร้อมเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งเพียงตา ขบวน กล่าวถึงความสำคัญของแผนการสอนดังนี้

๑) แผนการสอนช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูที่ไม่มีประสบการณ์เพราะจะทำให้เข้าใจกระบวนการสอนและสามารถสอนได้

๒) แผนการสอนช่วยให้ผู้บริหารและผู้สังเกตการณ์เห็นว่าแนวทางที่จะให้คำแนะนำความสนับสนุนต่าง ๆ

๓) แผนการสอนสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดทำกำหนดการสอนเพื่อสอนให้ได้สะดวกครูจะเข้าใจและมองเห็นงานล่วงหน้าของตนเองอย่างชัดเจน

^{๒๔}สงบ ลักษณะ, “แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา”, วารสารข้าราชการครู (สิงหาคม - กันยายน, ๒๕๔๑), หน้า ๒-๕.

นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะครูผู้สอนว่าจะต้องจัดทำแผนการสอนล่วงหน้าเพื่อครูผู้สอนจะได้มีการออกแบบและเตรียมการสอนมีรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละหัวข้อย่อยของเนื้อหา หรือสำหรับการสอนแต่ละครั้ง สิ่งที่ควรปฏิบัติในการวางแผนการสอน คือ

๑. ศึกษาหลักสูตรเพื่อดูวัตถุประสงค์ของวิชาที่จะสอน พิจารณาคำอธิบายรายวิชา
๒. ศึกษาคู่มือหลักสูตร เอกสารคู่มือการสอน เพื่อให้เข้าใจจุดเน้น เข้าใจบทบาทของผู้บริหารและครูผู้สอน
๓. นำโครงสร้างเนื้อหารายวิชา และจุดประสงค์ของหลักสูตร และจุดประสงค์รายวิชา มากำหนดหัวข้อเนื้อหาย่อย ๆ และจุดประสงค์ จุดประสงค์นำทางและปลายทาง
๔. ศึกษาตัวอย่างแนวการสอนมากำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและจำนวนคาบให้เหมาะสมกับหัวข้อเนื้อหาย่อย ๆ และจุดประสงค์
๕. จัดทำแผนการสอนโดยพิจารณาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาประกอบ เช่น หนังสือค้นคว้าอ้างอิง วัสดุอุปกรณ์สำหรับนักเรียนฝึกปฏิบัติ

๒. กระบวนการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การสอนเป็นหน้าที่หลักของครูไม่ว่าจะเป็นครูสอนในระดับการศึกษาใด หรือประเภทวิชาใด แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีเครื่องมือข่าวสารข้อมูล สิ่งอำนวยความสะดวก และสื่อการเรียนการสอนเข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยการสอนของครู แต่ความสำคัญและความจำเป็นของครูก็ยังมีอยู่ โดยเฉพาะการสอนทางด้านวิชาชีพ เพราะการสอนวิชาชีพต้องการความรู้ทั้งทางทฤษฎีและทักษะปฏิบัติ การสอนจึงต้องประกอบด้วยเนื้อหาวิชาและการฝึกทักษะความชำนาญในวิชาชีพนั้น ครูจึงเป็นต้นแบบที่ดีและเป็นผู้ใกล้ชิดในการแนะนำ สาธิตการปฏิบัติและการฝึกทักษะตลอดจนถ่ายทอดเจตคติและคุณธรรมประจำวิชานั้นๆ นอกจากนี้ ครูยังมีบทบาทอื่นโดยประพฤติกปฏิบัติเป็นอย่างดีแก่นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีมานะ บากบั่น มัธยัสถ์อดออม ไม่เห็นแก่ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากเกินไปเป็นปูชนียบุคคลที่ลูกศิษย์ให้ความเคารพยกย่อง^{๒๔}

^{๒๔}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๖.

สมพร เลิศมังกรวงศ์^{๒๖} ได้กล่าวถึงครูตามแนวพระราชดำริ ดังนี้ การศึกษาแนวพระราชดำริที่เกี่ยวกับครู โดยการศึกษาจากพระบรมราโชวาท และพระราชดำริที่พระราชทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นคุณลักษณะในสาระสำคัญ ได้ดังต่อไปนี้

๑. ครูต้องเน้นที่คุณธรรม
๒. ครูจะต้องประพฤติตัวให้เป็นที่รักเคารพของนักเรียน
๓. ครูต้องอดทน เสียสละและมีความเมตตา
๔. ครูไม่ควรมุ่งยศศักดิ์ ความร่ำรวย และผลตอบแทนทางวัตถุ
๕. ครูต้องยึดมั่นในคุณความดี
๖. พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน สมควรที่ครูทุกคนยึดถือเป็นแบบอย่าง ของความเป็นครูที่แท้

ลักขณา สิริวิวัฒน์ กล่าวถึงบทบาทของครูว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่ประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลที่สำคัญ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มครูอาจารย์ และกลุ่มนักเรียน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้ง ๒ กลุ่มนี้จะมีผลทางพฤติกรรมต่อกัน ครู อาจารย์ เป็นบุคคลสำคัญรองลงมาจากผู้ปกครอง บทบาทของครูจึงมีผลต่อนักเรียนมากโดยทั่วไปแล้วครู อาจารย์ทุกคนต่างก็มีความมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีการพัฒนาการที่ดีในทุก ๆ ด้านนอกจากนี้ตัวและพฤติกรรมของครู อาจารย์จะมีผลต่อนักเรียนเช่นกัน มีงานวิจัยเกี่ยวกับบุคลิกภาพท่าทีและการแสดงออกของครูที่มีผลต่อบุคลิกภาพการแสดงออกและสุขภาพจิตของเด็ก^{๒๗}

ปริญญา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายว่า ครูผู้สอนที่มีความรู้ทางเนื้อหาวิชาอย่างเดียวไม่เพียงพอ ผู้สอนจะต้องรู้จักสร้างสรรค์บรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับสภาพห้องเรียน สภาพการเรียนด้วย เพื่อให้เกิดผลดีในการนำเทคนิคในการสอนและวิธีสอนที่ดีไปใช้ให้ได้ผลในชั้นเรียน การสอนสนุกสนาน ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับนักเรียน และสภาพของชั้นเรียน ด้วยบุคลิกภาพของครูต่อไปนี้^{๒๘}

๑. ครูต้องเป็นผู้เข้มแข็ง ครูที่ดีจะต้องสามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้สนใจในการเรียน ครูจะต้องพยายามศึกษาค้นคว้า และตื่นตัวให้ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวงการธุรกิจในปัจจุบัน และอนาคตจึงจะทำให้ชั้นเรียนก้าวหน้า และสนุกสนานในการเรียน มีบรรยากาศ

^{๒๖}สมพร เลิศมังกรวงศ์, “ปัญหาการเรียนของนักศึกษาหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิทยาลัยสารพัดช่าง เขตกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^{๒๗}ลักขณา สิริวิวัฒน์, การแนะแนวเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖๔-๓๘๓.

^{๒๘}ปริญญา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, หลักสูตรและการบริหารอาชีวศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

เข้มแข็ง สามารถเป็นนักแสดงที่ดี นอกจากนั้นการแต่งกายของครูก็เป็นส่วนหนึ่งที่เรียกร้องความสนใจของนักเรียน ครูที่ดีควรต้องแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และเหมาะสมกับเหตุการณ์ การแต่งกายให้สุภาพมิได้หมายความว่าครูจะต้องใช้เสื้อผ้าที่หรูหรา ราคาแพง และเปลี่ยนแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอแต่จะต้องแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อยใช้เสื้อผ้าที่ราคาพอสมควรแก่ฐานะ สีไม่ฉูดฉาดบาดตานักเรียนจนเกินไปโดยคำนึงถึงความประหยัดเป็นหลัก

๒. ครูจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ครูที่มีความรู้บางครั้งก็มิได้มีความชำนาญ ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่นักเรียน ดังนั้นครูที่ดีต้องรู้หลักการสอน มีเทคนิคและวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ให้แก่นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน และบุคคลทั่วไป ความรู้ที่ถ่ายทอดให้ ถ้านักเรียนนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้จะช่วยให้นักเรียนมีความมั่นใจในตัวครูพร้อมที่จะรับฟัง และปฏิบัติตาม

๓. ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีหลักการ และเหตุผล ครูจะต้องยอมรับความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน อย่างมีเหตุผล และเป็นธรรมชาติเพื่อที่จะได้เลือกวิธีสอน และกิจกรรมให้เหมาะสมกับภูมิหลังของนักเรียน ในการที่จะให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพื่อลดช่องว่างของนักเรียน และขจัดความเครียดเกิดความจำเป็นในชั้นเรียน อันจะทำให้การเรียนการสอนมีแต่ความเพลิดเพลินและสนุกสนาน

๔. ครูจะต้องเป็นประชาธิปไตย ครูธุรกิจควรจะต้องยึดถือหลักการของประชาธิปไตย เคารพ และยึดมั่นในสิทธิของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นไม่ใช้นโยบายรุนแรง หรือเป็นผู้บงการให้นักเรียนต้องปฏิบัติตามคำสั่งอยู่ตลอดเวลา ควรจะได้เคารพ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้างทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์ ความสามัคคี และมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน ข้อเสนอแนะของนักเรียนบางประการ อาจจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในโอกาสต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บุคลากรครู มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรครูที่ดีนั้น ไม่เพียงแต่เป็นบุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังคงต้องเป็นบุคคลที่มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีวิถีการดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุคคลทั่วไปในสังคม

๒.๒ วิธีการสอน ซึ่งคือการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอนที่ดีย่อมส่งผลต่อการรับรู้ให้เกิดแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

รุ่ง แก้วแดง เสนอวิธีการสอนของครูยุคใหม่ ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้^{๒๕}

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ครูจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์วิจัย เพื่อทำความเข้าใจกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล อาจจะต้องทดสอบเพื่อดูพัฒนาการของเด็ก ดูข้อมูลภูมิหลังพื้นความรู้ความสามารถทางการเรียน และความต้องการของผู้เรียน เช่นเดียวกับแพทย์ ก่อนที่จะรักษาคนไข้จำเป็นต้องมีข้อมูลก่อน

๒. วิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้เรียน โดยใช้ศาสตร์เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ หรือเทคนิคพหุปัญญา (Multiple Intelligence) เข้ามาช่วย เพื่อดูว่าเด็กมีศักยภาพทางปัญญา ด้านไหน มากน้อยเพียงใด หากครูไม่มีความสามารถที่จะวิเคราะห์โดยวิธีนี้ ก็จำเป็นที่จะต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเพื่อวิเคราะห์ เพื่อหาศักยภาพของผู้เรียนหากพบว่าผู้เรียนคนนั้นมีปัญหาในเรื่องความพิการเบื้องต้น ครูก็สามารถช่วยเหลือแนะนำ เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับศักยภาพ และความสามารถของผู้เรียนก็ได้ การวิเคราะห์เช่นนี้ครูจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีสติปัญญาสูงโดยส่วนรวม หรือมีความอัจฉริยะด้านใดด้านหนึ่งสามารถที่จะพัฒนาได้เต็มศักยภาพ

๓. ร่วมกับผู้เรียนสร้างวิสัยทัศน์ ครูกระตุ้นความต้องการของผู้เรียนได้โดยการช่วยเด็กสร้างวิสัยทัศน์หรือความฝันว่าเขาควรจะไปให้ไกลที่สุดได้เท่าไร เพื่อที่จะสร้างและแรงจูงใจ แม้ในเด็กเล็กอาจจะดูเป็นความฝันที่ห่างไกล แต่เมื่อเด็กเติบโตขึ้นความฝันจะใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สอดคล้องกับศักยภาพของเด็กแต่ละคนมากยิ่งขึ้น

๔. ร่วมวางแผนการเรียน การเรียนเป็นสิทธิและความรับผิดชอบของผู้เรียน หน้าที่ครูคือ เป็นผู้ร่วมวางแผน เป็นผู้ให้คำแนะนำในฐานะผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์มากกว่า แต่การวางแผนการเรียนจริงๆ นั้นเป็นเรื่องของผู้เรียน ประเด็นนี้อาจมีหลายความเถียงว่าครูมีความรู้และประสบการณ์ในการวางแผนมากกว่าเด็ก ซึ่งก็เป็นความจริงแต่การวางแผนโดยไม่ให้เด็กมีส่วนร่วมจะไม่ช่วยให้เด็กพัฒนาได้อย่างเต็มที่ เด็กจะต้องฟังครูตลอดเวลา การเรียนจะสิ้นสุดแค่ในห้องเรียน เราจะไม่สามารถปลูกฝังให้เด็กรู้จัก การเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ดังนั้น การวางแผนการเรียนไม่ว่าจะเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายภาคเรียนตลอดจนวางแผนตลอดหลักสูตร จึงควรเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้เรียนเอง

^{๒๕} รุ่ง แก้วแดง, ปฏิบัติการศึกษไทย, (กรุงเทพมหานคร : หนังสือพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๐.

๕. แนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียน เมื่อวางแผนการเรียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูก็ยังต้องให้คำแนะนำและช่วยเหลือในเรื่องการเรียนแก่ผู้เรียนต่อไป ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะเข้ามาทดแทนขั้นตอนการสอนเดิม คือ แทนที่ครูจะบอกเนื้อหาให้แบบเดิม ครูก็เพียงแต่แนะนำเนื้อหาบางส่วนและวิธีการเรียนให้กับผู้เรียน

๖. สรรหาและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ บทบาท ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู คือ เป็นผู้สนับสนุนสรรหาสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ จัดหาเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ใช้ประกอบการเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนด้วยตนเองได้

๗. ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดคือ ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขั้นตอนนี้อาจเป็นเรื่องยากและเรื่องใหม่สำหรับครู เพราะครูที่คุ้นเคยกับการสอนแบบเดิมจะไม่ได้ทอดทิ้งที่จะปล่อยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง และจะหันกลับใช้วิธีบอกให้ท่องจำอย่างเดิมวิธีที่ดีที่สุด คือ ครูจะต้องจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองตามความถนัดของผู้เรียน อาจเรียนคนเดียวหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยให้ออกโอกาสและเวลาแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ ครูจะสังเกตอย่างห่าง ๆ ถ้าผู้เรียนไม่ร้องขอครูก็ไม่จำเป็นต้องเข้าไปแนะนำมากนัก ยกเว้นกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาการตามแผนที่วางไว้ได้ ครูอาจจำเป็นต้องเข้าไปช่วยเหลือแนะนำในเรื่องการเรียนบ้างเป็นครั้งคราว

๘. เสริมพลังและสร้างกำลังใจ หน้าที่ของครู คือ ต้องเสริมพลังแก่นักเรียนอธิบายหรือแนะนำ เพื่อให้เด็กมีความตั้งใจที่จะเรียนต่อไปเนื่องจากอาจจะมีเด็กบางคนต้องการกำลังใจและบางคนไม่สามารถเรียนด้วยตนเอง จนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ ครูต้องใช้ทุกวิธีที่จะกระตุ้นเพื่อสร้างความสนใจผู้เรียนต่อไปได้

๙. ร่วมประเมินผล หน้าที่ของครูในขั้นประเมินผล จะไม่วัดผลฝ่ายเดียวแบบเดิม แต่จะให้คำแนะนำเรื่องการวัดประเมินผล โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง เพื่อดูความสามารถเรียนได้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผนมากน้อยเพียงใด ถ้าผู้เรียนยังไม่บรรลุผลตามที่วางไว้ก็จำเป็นต้องกลับไปวางแผนและแก้ไขใหม่

๑๐. เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนต่อไปถ้าครูผู้สอนปฏิบัติตามกระบวนการดังกล่าวเป็นภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่ครูยืนอยู่หน้าชั้นเพียงใช้ชอล์กกับกระดานและบอกให้เด็กท่องจำจะกลายเป็นอดีตไปอย่างสิ้นเชิงครูยุคใหม่จะมีบทบาทเป็น ผู้อำนวยการความสะดวก ผู้ให้คำแนะนำ และเสริมพลังแก่นักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่าการศึกษาควรมุ่งสร้างสรรค์พัฒนาคน ผ่านทางยกระดับอุดมการณ์ทางการศึกษาของประชาชน ๓ ชั้น คือ^{๓๐}

ขั้นที่ ๑ การศึกษาเพื่ออัตตา คือการศึกษาเล่าเรียนวิชาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือการประกอบอาชีพ ซึ่งหากผู้เรียนได้เรียนรู้จนเกิดความชำนาญจนเกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของวิชาความรู้และนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตการงานของตนและสังคมส่วนรวม

ขั้นที่ ๒ การศึกษาเพื่อชีวา คือ การศึกษามุ่งสร้างลักษณะชีวิตที่ดีงาม และคนที่สมบูรณ์แบบ ตั้งมั่นอยู่ในหลักคุณธรรม จริยธรรม และมีความเข้าใจในความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง อยู่ร่วมกับผู้อื่นและสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ขั้นที่ ๓ การศึกษาเพื่อปวงประชา คือ การศึกษาเพื่อยกระดับจิตใจผู้เรียนให้สูงขึ้น ปลดปล่อยความเห็นแก่ตัว เสียดสี และสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากขึ้น เป็นการศึกษาที่ขัดเกล่าให้บุคคลสามารถเป็นผู้นำที่รับใช้ปวงชนได้อย่างแท้จริง

ทิสนา แคมณี ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ : โมเดลชิปปา (CIPPA MODEL) ดังนี้^{๓๑}

C มาจากคำว่า Construct ซึ่งหมายถึงการสร้างความรู้ตามแนวคิดของ Constructivism กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การปฏิบัติสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเองซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกายโดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้กระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาตนเอง เป็นต้น การเรียนรู้กระบวนการเป็นสิ่งสำคัญ

^{๓๐}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเด็ย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๓-๑๗๓.

^{๓๑}ทิสนา แคมณี, รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๓.

เช่นเดียวกับการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแต่เพียงการสอนเนื้อหาสาระเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแต่เพียงการสอน เนื้อหาสาระให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยขาดกิจกรรมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ จะทำให้ผู้เรียนขาดการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้นี้ เท่ากับเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลาย ๆ ด้าน แล้วแต่ลักษณะของสาระ และกิจกรรมที่จัด

บทบาทของครูในการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามแบบโมเดลชิปปา (CIPPAMODEL)

๑. ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ
๒. ศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
๓. วางแผนการสอน
๔. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี
๕. กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
๖. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริง
๗. ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนบทบาทของนักเรียนในการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามแบบโมเดลชิปปา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การสอนช่วยให้การเรียนรู้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการไม่มีการสอน คือ การสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสอนด้วยวิธีใดก็ตามควรจะได้มีการพัฒนาการสอน ดังนี้^{๓๒}

๑. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอนให้เหมาะสม เป็นไปได้และเข้าใจ
๒. การปรับปรุงการเรียน แบบเรียน และอุปกรณ์ที่ออกแบบเพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้
๓. การประเมินว่าวัตถุประสงค์ของการสอนที่ได้กำหนดไว้ได้รับผลเพียงใดและจะปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้นได้อย่างไร

^{๓๒}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **หลักสูตรและการสอนธุรกิจศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๔-๑๒๐.

การจำแนกวิธีการสอน ได้จำแนกตามวิธีสอนที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ประกอบด้วย ๕ วิธี คือ

๑. การสอนแบบบรรยาย หมายถึง การสอนที่ผู้สอนมีบทบาทมากที่สุด โดยผู้สอนเป็นผู้เล่า พูดอธิบายเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนฟัง ผู้เรียนจะฟัง จดบันทึกสิ่งที่ได้จากการบรรยายการสอนที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียนและวิทยาลัยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะการสอนทางด้านเนื้อหาทางทฤษฎี ส่วนใหญ่ยังใช้วิธีสอนแบบบรรยาย การสอนแบบนี้ยังเป็นวิธีสอนหลักในปัจจุบัน ซึ่งจากงานวิจัยพบว่า การสอนแบบบรรยายเป็นการสอนหลักประมาณร้อยละ ๘๕ ของการสอนทฤษฎี

๑.๑ ข้อดีของการสอนแบบบรรยายการสอนแบบบรรยายสามารถสอนนักเรียนได้มาก ๆ โดยใช้เวลาน้อย อุปกรณ์น้อยชิ้น แต่ได้เนื้อหา มาก สามารถปรับเนื้อหาได้ตรงกับความสนใจความสามารถของนักเรียน

๑.๒ ข้อเสียของการสอนแบบบรรยาย ถ้าครูเตรียมตัวไม่ดี ผู้เรียนก็จะไม่ได้เนื้อหาที่ดี บางครั้งถ้าครูสอนเร็ว ผู้เรียนจะจดไม่ทัน บางทีก็มุ่งสนใจแต่จะจดไม่ได้คิดตามไปด้วย ผู้เรียนมีความใกล้ชิดกับผู้สอนน้อย และถ้าผู้เรียนไม่กล้าซักถามหรือผู้สอนไม่เปิดโอกาสให้ซักถามแล้ว ก็จะทำให้การสอนไม่เป็นที่น่าสนใจ ไม่เข้าใจบทเรียนนั้นได้

๑.๓ เทคนิคของการสอนแบบบรรยาย ผู้สอนแบบบรรยายต้องเตรียมเนื้อหาที่จะสอนอย่างดี และในระหว่างดำเนินการสอนมีเทคนิค ดังนี้

- ๑.๓.๑ ควรเตรียมเนื้อหาที่จะบรรยายมาแล้วอย่างดี
- ๑.๓.๒ ควรใช้น้ำเสียงและท่าทางที่เร้าใจ
- ๑.๓.๓ ควรตั้งคำถามระหว่างการบรรยาย
- ๑.๓.๔ ควรมีการเขียนกระดานดำ แผ่นใสระหว่างการบรรยาย
- ๑.๓.๕ ควรใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนช่วยการสอน
- ๑.๓.๖ ควรเปิดโอกาสได้ซักถามสิ่งที่ไม่เข้าใจ
- ๑.๓.๗ ควรจะได้สรุปบทบรรยาย

๒. การสอนทักษะปฏิบัติ เป็นการเน้นการสอนที่ให้มีการฝึกฝนและปฏิบัติจริง อาจเป็นการปฏิบัติห้องปฏิบัติการ โรงประลองหรือโรงฝึกงานก็ได้ เป็นการสอนที่เริ่มจากการเรียนรู้ของจริง ซึ่งมีความสำคัญดังนี้

๒.๑ การสอนทักษะปฏิบัติ เป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้การเรียนรู้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒.๒ องค์ประกอบของการสอนทักษะปฏิบัติ ได้แก่ สถานที่ฝึกปฏิบัติ โรงประลอง อุปกรณ์ เครื่องมือ วัสดุและเอกสารประกอบการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

๒.๓ เทคนิคของการสอนควรเน้นหนักในเรื่องสมรรถภาพการปฏิบัติงานของผู้เรียน (Performance Orientation) มากกว่าทางด้านเนื้อหาวิชาที่เรียน (Subject Matter

Orientation) ยุทธวิธีดังกล่าวจะใช้งาน (Job) เป็นพื้นฐานของการตัดสินใจว่าจะสอนอะไร ตามลำดับก่อนหลัง จะสอนลักษณะไหน

๒.๔ ขั้นตอนของการสอนทักษะปฏิบัติทางวิชาชีพ เมเกอร์และบิช จูเนียร์^{๓๓} (Meger; & Beach) ได้กำหนดไว้ ๓ หลักการ คือ

หลักการที่ ๑ เข้าใจงานที่สอน หมายถึง ความเข้าใจในระบบการเรียนการสอนและ กระบวนการพัฒนารายวิชาที่สอน โดยมี ๓ ขั้นตอนคือ

๑.๑ ขั้นเตรียม (Preparation Phase) เป็นการเตรียมข้อมูลและการปฏิบัติ ที่จำเป็นต่อการทำงานตามรายวิชาที่สอน ขั้นเตรียมช่วยให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของรายวิชาดีขึ้น เป็นการเตรียมการสอนที่งาน (Job) แทนที่จะเป็นเนื้อหาวิชา (Course Content) มีขั้นตอนย่อย ดังนี้ ลักษณะงานที่สอน วิเคราะห์งานที่สอน กำหนดวัตถุประสงค์รายวิชา และการทดสอบตาม เกณฑ์ให้ได้ผู้เรียนที่พึงประสงค์ เพื่อให้ได้ผู้เรียนที่มีทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนอย่างเหมาะสม และเพียงพอ

๑.๒ ขั้นพัฒนา (Development Phase) เป็นการพัฒนาให้เกิดการสอนตาม วัตถุประสงค์ มีขั้นตอนย่อย ดังนี้ การร่างหน่วยการสอน การจัดลำดับหน่วยการสอน การเลือก เนื้อหาวิชาที่สอน การเลือกกระบวนการ จัดลำดับและจัดทำแผนการสอนที่สมบูรณ์ และทำการ สอน

๑.๓ ขั้นปรับปรุง (Improvement Phase) เป็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงให้ การสอนทันสมัยและเหมาะสมอยู่เสมอ กระบวนการปรับปรุงการสอนที่ง่ายที่สุดคือการ ตรวจสอบว่าการสอนทำให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ผู้เรียนมีสมรรถภาพในงาน เพียงใด ขั้นตอนของการปรับปรุงการสอนมีดังนี้ การเปรียบเทียบผลผลิตกับวัตถุประสงค์ของ รายวิชา การเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของรายวิชากับงานที่เรียน และการปรับปรุงแก้ไขและการ ทำการสอน

หลักการที่ ๒ สามารถสอน หมายถึง ความเข้าใจในสถานภาพและบทบาทหน้าที่ ของการเป็นผู้สอนวิชาชีพ ความสามารถในการควบคุมชั้นเรียน การเป็นผู้มีความสามารถในการ ประสานงาน ตลอดจนความสามารถในการใช้เทคนิควิธีสอน รวมทั้งการออกแบบกิจกรรม การเรียนการสอนทางอาชีวศึกษาที่เหมาะสมและได้ผล

หลักการที่ ๓ สอนให้เกิดสมรรถภาพ เป็นการเน้นให้เกิดความรู้ความสามารถของ ผู้เรียนให้ปฏิบัติงานได้จริงเป็นที่น่าพอใจ การสอนให้เกิดสมรรถภาพจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นการจัด

^{๓๓}Meger; and Beach, **Results of damming the Volga at the site of the Astrakhan water divider by the hydraulic-fill method.** (Springer New York, 1976), p. 119.

การศึกษาและเน้นสมรรถภาพ (Competency – Based Education) โดยผู้สอนที่ผ่านการฝึกหัดครูที่เน้นเรื่องของสมรรถภาพ (Competency – Based Teacher Education)

๓. การสอนอภิปรายเป็นการเน้นบทบาทอยู่ที่ผู้เรียน ให้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น การสอนแบบอภิปรายนิยมสอนเป็นกลุ่มย่อย เพื่อจะได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พูดจาและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้ทั่วถึง การแสดงความคิดเห็นนี้ไม่ใช่การตอบคำถาม จึงไม่จำเป็นต้องผิดหรือถูก จึงมักจะเป็นข้อสรุปที่เป็นการวางแนวทางการทำต่อไป เป็นการแสดงถึงกระบวนการความคิด การให้เหตุผล ประโยชน์ของการสอนแบบอภิปรายจึงมีเนื้อหาและกระบวนการควบคู่กันไป

๓.๑ ข้อดีของการสอนแบบอภิปราย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ที่มีการแสดงความคิดเห็นและเหตุผลเพื่อหาข้อสรุป เป็นการฝึกผู้เรียนในด้านการแสดงออก การฝึกการพูดและการแสดงเหตุผล

๓.๒ ข้อเสียของการสอนแบบอภิปราย ถ้าจัดเป็นกลุ่มใหญ่เกินไปจะมีโอกาสในการอภิปรายได้ไม่ทั่วถึง ต้องใช้เวลามาก และถ้าการให้เนื้อหาที่เป็นความรู้ เป็นความจริงมากก็สามารถที่จะได้ข้อสรุปโดยไม่ต้องอภิปราย

๓.๓ เทคนิคของการสอนแบบอภิปรายมีดังนี้

๓.๓.๑ ควรให้ผู้เรียนแสดงบทบาทของตนเองอย่างเต็มที่

๓.๓.๒ สร้างบรรยากาศการอภิปรายให้น่าสนใจ

๓.๓.๓ ผู้สอนต้องเป็นผู้ฟังและช่วยเพิ่มเติมหาข้อสรุปได้

๓.๓.๔ มีความสนใจในการดำเนินอภิปรายไปสู่ข้อสรุป

๔. การสอนแบบสัมมนา เป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาวิชา เกิดแนวความคิดและพัฒนาทักษะพร้อมกันไปด้วย

๔.๑ จุดมุ่งหมายของการสอนแบบสัมมนาก็คือ การให้ผู้เรียนมีการแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างอิสระ และมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งครูและนักเรียน ในขอบเขตของเนื้อหาวิชาที่ได้เตรียมไว้ล่วงหน้า

๔.๒ ผู้สอนแบบสัมมนา ควรจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในการจัดสัมมนาได้เป็นอย่างดี และสามารถที่จะดำเนินการสัมมนานั้นให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๕. การสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นการสอนรายบุคคลโดยการเน้นกิจกรรมและดำเนินงานที่ผู้สอนได้เตรียมไว้ สำหรับผู้เรียนเป็นอิสระทางด้านการเรียนของผู้เรียนเพราะผู้เรียนอาจเป็นผู้กำหนดการศึกษาด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาได้

๕.๑ จุดมุ่งหมายของการสอนแบบให้ค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้เรียนแต่ละคนนั้นสามารถเรียนด้วยตนเอง ตามขีดความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

๕.๒ บทบาทของผู้สอนเป็นผู้วางแผน กำหนดแนวทางให้ผู้เรียน เตรียมความพร้อมให้ผู้เรียน ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนได้ รวมทั้งสามารถประเมินผลการเรียนของผู้เรียนด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า วิธีการสอน มีหลากหลาย การจะทีบุคคลากรครูจะใช้วิธีการสอนใดนั้น ต้องมีการพิจารณาสภาพแวดล้อม สถานการณ์ นักเรียน และองค์ประกอบต่างๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักเรียนให้มากที่สุด เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพในแต่ละบุคคล

๒.๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงแนวคิดและทฤษฎีไว้ดังนี้

ลิขิต กาญจนภรณ์ ได้แสดงทฤษฎีไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอน จำเป็นต้องอาศัยหลักการ แนวคิด ทฤษฎี โดยเฉพาะทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งในทางการศึกษานั้นมีทฤษฎีที่สำคัญอยู่ ๓ แนวคิด คือ แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) แนวคิดทฤษฎีกระบวนการคิด (Cognitive Theory) และแนวคิดทฤษฎีสังคม-กระบวนการคิด (Social-Cognitive Theory) โดยมีแนวคิดและหลักการนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้^{๓๔}

๑. แนวคิด ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ศึกษาพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ มีความเห็นว่าการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม พฤติกรรมการเรียนรู้สามารถสร้างเงื่อนไขให้เกิดขึ้นได้ การทดลองของนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม เริ่มต้นจากการทดลองในห้องปฏิบัติการของพาฟลอฟ (Pavlov) และ สกินเนอร์ (Skinner) พาฟลอฟ (Pavlov) ได้ทำการทดลองวางเงื่อนไขให้สัตว์ทดลองตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นสัญลักษณ์ และต่อมาพัฒนาเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ พฤติกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะสามารถวางเงื่อนไขให้เกิดขึ้นได้นั้นเป็นพฤติกรรม รีเฟล็กซ์ (Reflex Response) เช่น การหลั่งน้ำลาย และพฤติกรรมที่เกี่ยวกับอารมณ์และทัศนคติ เช่น ความกลัว ความรู้สึกชอบ ฟังพอใจ สิ่งที่มีอิทธิพลเหนือการเรียนรู้แบบนี้คือ การเสริมแรง การเรียนรู้นั้น ถ้าเกิดจากการที่ผู้เรียนได้กระทำก่อน และเมื่อได้กระทำแล้วผลที่ได้รับอย่างต่อเนื่องจากการกระทำนั้น จะเป็นเงื่อนไขให้ทำ หรือไม่ทำ ในโอกาสต่อไป ในกระบวนการทดลองในห้องปฏิบัติการของสกินเนอร์ (Skinner) พบว่า ถ้าสัตว์ทดลองทำถูกต้องตามเงื่อนไขแล้วได้รับการเสริมแรง ต่อไป สัตว์ทดลองมีแนวโน้มว่าจะกระทำเช่นนั้นทุกครั้งที่มีความต้องการ แต่หากว่า

^{๓๔}ลิขิต กาญจนภรณ์, จิตวิทยาการศึกษา:จิตวิทยาประยุกต์เพื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕-๒๗.

ถ้าทำแล้วไม่ได้รับการเสริมแรงพฤติกรรมที่เคยทำนั้นมีแนวโน้มจะลดลงและหายไป สกินเนอร์ (Skinner) เรียกการวางเงื่อนไขในแบบนี้ว่า การวางเงื่อนไขให้ปฏิบัติ (Operant Conditioning) แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เมื่อนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์การเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ แนว คือ แนวการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ (Pavlov) ซึ่งรู้จักกันในชื่อ Classical Conditioning เพื่อเป็นเกียรติแก่พาฟลอฟ หรือ Pavlovian Conditioning หรือ Conditioning Type ๑ โดยพฤติกรรมที่เกิดจากการถูกวางเงื่อนไข เป็นพฤติกรรมรีเฟลกซ์ อารมณ์ และ ทศนคติ ส่วนแนวคิดการวางเงื่อนไขในชนิดที่ ๒ คือการวางเงื่อนไขให้ปฏิบัติของ สกินเนอร์ รู้จักกันในชื่อ Operant Conditioning หรือ Instrumental Conditioning หรือ Conditioning Type ๒ อธิบายว่า อินทรีย์เกิดการเรียนรู้เพราะถูกวางเงื่อนไขจากการปฏิบัติ หากผลต่อเนื่องจากการปฏิบัติได้รับผลดี ได้รับการเสริมแรง อินทรีย์จะพัฒนาพฤติกรรมนั้นๆ ขึ้นมาอีกจนผนึกแน่น กลายเป็นการเรียนรู้ นักจิตวิทยาากลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเห็นว่า การแสดงออกพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทั้งหมดถูกขัดเกลาโดยกระบวนการเสริมแรงจนทำให้พฤติกรรมนั้นติดแน่นคงทนถาวร พฤติกรรมเป็นผลมาจากการเรียนรู้ หลักการที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้น อันเกิดจากการทดลองของนักพฤติกรรมนิยม สรุปได้ดังนี้

๑. พฤติกรรมเป็นสิ่งที่สามารถวางเงื่อนไขให้เกิดขึ้นได้ โดยพัฒนาทีละเล็กทีละน้อย ค่อยเป็นค่อยไป จากพฤติกรรมง่ายๆ ไปสู่พฤติกรรมที่ซับซ้อน

๒. พฤติกรรมการเรียนรู้ของพฤติกรรมเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นสัญลักษณ์หากสิ่งเร้าที่เป็นสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ดี น่าพึงพอใจ ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมที่พึงพอใจ ชอบ มีความสุข และมีแนวโน้มที่จะทำพฤติกรรมนั้นอีกในอนาคต หรือพฤติกรรมนั้นจะติดฝังแน่นถาวร ตรงกันข้าม หากสิ่งเร้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่ไม่ดี ไม่น่าพึงพอใจทำให้เกิดความกลัวปฏิกริยาตอบสนองก็ออกมาในทางลบ เช่น ความกลัวต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นการเฉพา เช่น กลัวเสียง กลัวสี กลัวสัตว์ กลัวที่สูง รวมทั้งการมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้นๆ มาก

๓. ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องกระทำด้วยตัวเอง ผู้เรียนเรียนรู้จากผลที่ได้รับจากการกระทำ

๔. การเสริมแรงเป็นสิ่งที่มียุทธิพลเหนือพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะในช่วงที่กำลังพัฒนาของพฤติกรรม

๕. กระบวนการให้การเสริมแรงของพฤติกรรมจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง คือ เมื่ออินทรีย์ได้แสดงพฤติกรรมในทางที่พึงประสงค์ แล้วจะต้องได้รับการเสริมแรงอย่างทันที การทำเช่นนี้จะทำให้มีการพัฒนาของพฤติกรรมเกิดขึ้น ดังนั้นจึงมีหลักว่าผู้ฝึก หรือครู หรือพ่อแม่ ต้องการให้เด็กๆ มีพฤติกรรมอะไรก็ให้การเสริมแรงกับพฤติกรรมนั้น หากไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมก็ต้องยุติการให้การเสริมแรง ซึ่งในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงจากครู พ่อแม่ อาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ไม่เหมาะสมก็ได้ ดังนั้น พ่อแม่ และครู จึงต้องไตร่ตรองให้การเสริมแรงต่อพฤติกรรมที่คิดว่าเหมาะสมเท่านั้น

๖. สิ่งที่น่ามาเป็นตัวเสริมแรงจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของอินทรีย์ เช่น อาหาร สิ่งที่ชอบ ขนมห ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการกระตุ้นให้การเรียนรู้พัฒนาขึ้น ต่อมาเมื่อผู้เรียนพัฒนาพฤติกรรมที่เกือบมั่นคงแล้ว ตัวเสริมแรงอาจเปลี่ยนเป็นนามธรรมได้และโดยค่อยๆลดตัวเสริมแรงที่เป็นวัตถุลง เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนทำจากแรงจูงใจภายในมากกว่าแรงจูงใจภายนอกการนำแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยมมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้สามารถทำได้ดังนี้

๑) จัดสิ่งเร้าที่น่าพึงพอใจแก่ผู้เรียน เพื่อให้นักเรียนตอบสนองต่อสัญลักษณ์ที่เป็นสุข พอใจ บทเรียนจึงควรสนุก ตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของวัยเด็ก สื่อการสอนจัดทำสวยงาม น่าสนใจ กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น ห้องเรียน บริเวณโรงเรียน สะอาด สวยงาม ปราศจากการถูกรบกวนทางเสียง กลิ่นอับ การเจ็บปวด คุณครูต้องเป็นสัญลักษณ์ของความรัก ความสนุก ความน่าพึงพอใจ ผ่านบุคลิกภาพและวิธีสอนของคุณ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนชอบ และมีทัศนคติที่ดีต่อครู การสอนของคุณและเนื้อหาที่เรียน

๒) ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ครูต้องออกแบบวิธีสอนให้นักเรียนได้ปฏิบัติด้วยตัวเองทั้งในขณะที่เรียนและหลังเรียนแล้ว เช่น ทำแบบฝึกหัด ทดลอง ปฏิบัติจริง ทำการบ้าน ทำรายงาน

๓) ครูจะต้องให้การเสริมแรงอย่างต่อเนื่องหลังจากที่นักเรียนได้ทำงานแล้ว เช่น เมื่อนักเรียนตอบถูกก็ให้คำยืนยันย้อนกลับ ว่า ถูกแล้ว หรือ ผิดแล้ว ครูต้องตรวจการบ้านตรวจแบบฝึกหัดอย่างรวดเร็ว การให้การเสริมแรงอาจเริ่มต้นจากรางวัลที่เป็นสิ่งของที่เด็กชอบ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการพัฒนาพฤติกรรม เมื่อเด็กได้พัฒนาพฤติกรรมในทิศทางที่พึงประสงค์แล้วจึงค่อยๆลดการเสริมแรงด้วยวัตถุเป็นการชื่นชม เช่น จัดกิจกรรมชื่นชมผลงานของนักเรียน แสดงนิทรรศการ ประกวดผลงาน ส่งผลงานเข้าชิงรางวัล ในขณะที่สอนมีการแข่งขัน และเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้แสดงผลงานของตัวเอง

๔) ครูมีการแสดงออกสื่อสารทั้งภาษาพูดและภาษากายที่แสดงออกถึงความอบอุ่น สร้างบรรยากาศของความเป็นมิตรไมตรี ส่งเสริมการเรียนรู้ การช่วยเหลือเกื้อกูล ความมั่นใจ และการเรียนอย่างมีความสุข

๒. ทฤษฎีกระบวนการคิด (Cognitive Theory)

นอกจากนี้ทฤษฎีกระบวนการคิด ก็มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนของคุณ ซึ่งทฤษฎีกระบวนการคิดมีความเห็นว่าการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้เท่านั้น เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการของจิต (Mental Process) เป็นกระบวนการคิด พฤติกรรมเป็นผลมาจากกระบวนการคิดถ้าพฤติกรรมที่แสดงออกมาไม่ดี ก็แสดงว่าเกิดจากกระบวนการคิดที่ไม่ดี ดังนั้น ถ้าจะพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ก็ต้องเริ่มต้นที่การพิจารณากระบวนการคิดของผู้เรียน ทฤษฎีกระบวนการคิดอธิบายรูปแบบของการคิด ในลักษณะการประมวลผลข้อมูล หรือ Information Processing ในกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องได้กระทบ

ต่อสิ่งเร้าจากภายนอกผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ การได้ยิน การได้เห็น การได้สัมผัส การได้ชิมรส และการได้กลิ่น ประสบการณ์จากสิ่งเร้าที่ผ่านระบบประสาทนี้จะถูกนำมาบันทึกไว้ในความทรงจำ ในกระบวนการคิด คนต้องอาศัยความทรงจำมาช่วย ดังนั้นประสบการณ์ตรงของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเหนือการเรียนรู้ แต่ในการเรียนรู้แต่ละครั้ง ผู้เรียนต้องสังเคราะห์ความทรงจำเก่าๆ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลจำนวนมากที่บันทึกไว้ในหน่วยความจำมาทำงานติดต่อกัน มีปฏิภพาร่วมกันแล้วจัดระบบข้อมูลขึ้นมาใหม่ กลายเป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่ การตอบสนองใหม่ที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือนเดิม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหมือนกันแต่ปฏิภพารที่ตอบสนองแตกต่างกันได้ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนใช้ระบบข้อมูลเพื่อการตีความแตกต่างกันไป ในการเรียนรู้โดยกระบวนการคิดนี้ ประสบการณ์ตรงเป็นสิ่งสำคัญ การฝึกให้ผู้เรียนจัดระบบการคิดของตัวเอง เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ในการสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ครูไม่จำเป็นต้องดูที่ผลงาน แต่ต้องดูที่ว่านักเรียนคิดอย่างไรผลงานจึงออกมาเช่นนี้ ถ้าจะเสริมแรงให้ชื่นชมกระบวนการคิดของนักเรียน ให้นักเรียนอธิบายการคิดของเขา โดยสรุปนักจิตวิทยากระบวนการคิดมีหลักการเบื้องต้นในการเรียนรู้ดังนี้^{๓๔}

๑. การเรียนรู้เป็นกระบวนการคิด
๒. ประสบการณ์รู้สึกทั้ง ๕ เป็นอวัยวะที่สำคัญในการรับปัจจัยนำเข้าไปสู่กระบวนการคิด
๓. กระบวนการคิดเป็นทั้งบทบาทของสมองและจิต
๔. สิ่งเร้าจากภายนอกหรือประสบการณ์ตรง เป็นปัจจัยนำเข้าสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดหากปราศจากสิ่งเร้าจากภายนอก หรือ การที่ผู้เรียนมีอุปสรรคในการนำเข้าประสบการณ์ การเรียนรู้ก็จะมีอุปสรรค
๕. ในการคิดผู้คิดต้องอาศัยข้อมูลความจำมาประมวลเป็นความคิด ความทรงจำซึ่งเป็นบทบาทของสมองเป็นแผ่นบันทึกสาระข้อมูลทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับมา โดยจะอ้างอิงประสบการณ์ตรงซึ่งความทรงจำนี้จะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการคิด และพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้
๖. ในการเรียนรู้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องระดมหน่วยของความจำทั้งหมดมาใช้ แต่ผู้เรียนจะมีกลไกในการเลือกดึงข้อมูลความจำเพียงบางอย่างมาใช้ ทั้งนี้จะต้องผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
๗. การทำ การได้ปฏิบัติด้วยตัวเอง ทำให้เกิดการปรับปรุงในกระบวนการคิด
๘. ผลของกระบวนการคิดคือพฤติกรรมที่สังเกตได้และภาษา

^{๓๔} อ่างแล้ว, หน้า ๒๗.

๙. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ของตนเอง หรือค้นพบได้ด้วยตัวเองผ่านประสบการณ์ตรงการนำแนวคิดจิตวิทยากระบวนการคิดมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีดังนี้

๑) ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีปฏิริยาโต้ตอบ สัมผัสกับประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด เรียนรู้ในบริบทของชีวิตจริง สื่อการสอนที่เป็นของจริง มีอยู่ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือทำด้วยตัวเอง ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการเรียนรู้

๒) จัดกิจกรรมพัฒนากระบวนการคิดให้สอดคล้องกับพัฒนาการกระบวนการคิดของนักเรียน

๓) จะต้องมีการฝึกฝนบ่อยๆทำบ่อยๆให้เกิดความชำนาญ ปฏิบัติจริง ให้ทำโครงการ ให้นำเสนอผลงาน หรือพัฒนา Scheme พัฒนา Meta Cognition แล้วสรุปผลการเรียนรู้

๓.๑) เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตัวเอง (Discovery Learning)

๓.๒) เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวเอง (Constructive Learning)

๔) ฝึกให้นักเรียนวิเคราะห์ผลจากการกระทำของตนเอง ส่งเสริมการใฝ่รู้ด้วยตัวเอง คิดจากอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จ

๕) ให้นักเรียนฝึกคิดเป็นกลุ่ม ระดมพลังความคิด ระดมพลังสมอง ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ระหว่างครู-นักเรียน นักเรียน ครู วิทยากร ที่ปรึกษาโครงการ ขยายความคิด ประสบการณ์ จากบริบทสังคม สิ่งแวดล้อม

๖) ในนักเรียนที่โตแล้ว ส่งเสริมให้คิดเชิงนามธรรม คิดจากพฤติกรรมของคนในบริบทจริง คิดจากปัญหาจริงไปสู่ปัญหาที่เป็นสมมติฐาน ความน่าจะเป็น

๗) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ คิดหลายแบบหลายวิธี คิดแก้ปัญหาหลายๆทาง แล้วเลือกแนวทางที่คิดว่าดีที่สุด

๘) กลุ่มมีอิทธิพลเหนือความคิด พฤติกรรม การแสดงออกโดยภาพรวมคนมีแนวโน้มคล้อยตามพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม

๙) ภาวะจิตที่สงบ เป็นสมาธิ ทำให้สมองและระบบประสาทเรียนรู้ได้ดี พัฒนาความจำ พัฒนาภาวะมุ่งมั่นกับงาน ดังนั้นผู้สอนควรฝึกให้นักเรียนทำสมาธิก่อนเรียนในช่วงเวลาสั้นๆ โดยใช้หลักการหายใจเป็นสื่อกลางให้จิตเป็นสมาธิ

จากทฤษฎีข้างต้นสรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนบุคคลากรครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีทางจิตวิทยา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณภาพการสอน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาสมรรถนะทางการสอนของตนเอง เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการพัฒนาดตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพในแต่ละบุคคล และเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดไป

๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านการสอน

๒.๓.๑ สภาพการจัดการเรียนการสอนด้านเนื้อหาและหลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นการกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนต้องรู้ เมื่อจบหลักสูตรเหล่านั้น ดังนั้น หลักสูตรจึงเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอน ในการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนานั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนดให้อยู่ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีโครงสร้างตามหลักสูตร ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาและหลักสูตร

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามโครงสร้างหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ ๘ กลุ่ม กับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งบังคับให้ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนตามมาตรฐานที่กำหนด ในลักษณะของหลักสูตรแกนกลางที่เน้นความเป็นเอกภาพของความเป็นไทย^{๓๖} กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนตลอด ๑๒ ปีการศึกษา^{๓๗} เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา โดยการนำวิทยาการแขนงต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมเข้าด้วยกันเป็น ๕ สาระ ได้แก่

สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วยการอยู่รวมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยที่ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้าน ดังนี้

^{๓๖} เอกรินทร์ สีมหาศาล, แนวปฏิบัติ กระบวนการวัดและประเมินผล ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : บิ๊ค พอยท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๒.

^{๓๗} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๑๕.

๑. ด้านความรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ

๒. ด้านทักษะและกระบวนการ

ในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการดังนี้ ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์ หลักการและการนำไปใช้ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจรณญาณทักษะการแก้ปัญหาตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสวน เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการทดสอบสมมติฐาน และสรุปเป็นหลักการทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถแสวงหาข้อมูลความรู้โดยการอ่าน การฟังและการสังเกต ความสามารถในการสื่อสาร โดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้งและแก้ปัญหากลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ด้านเจตคติและค่านิยม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง ฟังตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่า อนุรักษ์ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๔. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมป้อนนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้จาก ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการจัดการ

เรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัวทั้งทางด้านธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต มีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม ตลอดจนมีทักษะที่จะเรียนรู้และจัดการกับปัญหาที่ตนประสบด้วยวิธีการที่มีเหตุผล และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหาของวิชาศีลธรรม

เนื้อหาสาระสำคัญในส่วนของสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่แบ่งออกเป็น ๗ หัวข้อด้วยกัน คือ^{๓๔}

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ
๒. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก - เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก . ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
๓. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาดก
๔. หน้าที่ชาวพุทธ . มรรยาทชาวพุทธ และการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง
๕. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
๖. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี
๗. สัมมนาพระพุทธศาสนา

วิชาศีลธรรมจัดอยู่ในสาระที่ ๑ คือ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งประกอบด้วย

มาตรฐานการเรียนรู้ ๓ มาตรฐาน คือ

มาตรฐาน ส ๑.๑ : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา

มาตรฐาน ส ๑.๓ : ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐานทั้ง ๓ นั้นจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน คือ มาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (Knowledge) มาตรฐาน ส ๑.๒ เน้นให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงามและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) และมาตรฐาน ส ๑.๓ เน้นให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี ทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (Process)

^{๓๔}พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรอบแนวคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๑.

มาตรฐานทั้ง ๓ ข้อนี้อาจจะเทียบได้กับไตรสิกขา คือ อริสัลสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ได้ดังนี้

มาตรฐาน ส ๑.๓ เน้นเรื่องการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่คนอื่น มาตรฐานนี้เทียบได้กับอริสัลสิกขาซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีล คือการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย

มาตรฐาน ส ๑.๒ เน้นเรื่องการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมာธิ ศรัทธา มาตรฐานนี้เทียบได้กับอริจิตตสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิต คือ คุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสมาธิ

มาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นการพัฒนาความรู้ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และความเห็นที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า โลกียสัมมาทิฎฐิ มาตรฐานนี้เทียบได้กับอริปัญญาสิกขาซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญาแนวคิดและการเรียนรู้ตามช่วงชั้น

จากการสรุปรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือวิชาศีลธรรมสามารถสรุปสาระการเรียนรู้ตามช่วงชั้นได้ดังนี้^{๓๔}

ช่วงชั้นที่ ๓ (ม.๑-ม.๓)

มีจุดมุ่งหมายให้รู้จักการทำสังคายนาเพื่อรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลก และให้เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์พุทธประวัติที่เรียนมาแล้วอย่างละเอียดและเป็นระบบ เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับคุณของพระรัตนตรัยให้เข้าใจขั้น ๕ ธาตุ ๔ และหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต และความเจริญของชีวิตทั้งส่วนที่ควรรู้ คือ ทุกข์ ส่วนที่ควรละ คือ สมุทัย ส่วนที่ควรทำให้แจ้งคือ นิโรธ และส่วนที่ควรเจริญ คือ มรรคมรรค ๘ และดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

ช่วงชั้นที่ ๔ (ม.๔-ม.๖)

มีจุดมุ่งหมายให้รู้ว่า พระพุทธศาสนา มีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีข้อปฏิบัติยึดทางสายกลาง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเชื่อมโยงได้กับศาสตร์สมัยใหม่ เราจักแก้ปัญหาตามวิธีการของอริยสัจ ๔ ในขณะเดียวกันก็ให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตที่ดำเนินไปตามกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท สรรพสัตว์ต้องอิงอาศัยกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นคนมีใจกว้างและมีเหตุผลสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคมประเทศชาติและโลก

เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่สอนในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาชั้น
กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนของชาติตั้งแต่ระดับประถมศึกษา

^{๓๔} กรมการศาสนา, *คู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐-๒๑.

มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาได้เรียนเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา^{๔๐} ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงเฉพาะจุดหมายของหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตร และโครงสร้างหลักสูตรในระดับชั้นประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

จุดหมายของหลักสูตร เนื่องจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนของชาติตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ได้เรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาสัปดาห์ละ ๑ ครั้งๆ ละ ๑ คาบๆ ละ ๕๐ นาที เป็นระยะเวลา ๑๒ ปี คือ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ รวมทั้งสิ้น ๔๘๐ ครั้ง/สัปดาห์ (๑ ปีเรียน ๒ ภาคเรียนๆ ละ ๑๘-๒๐ ครั้ง/สัปดาห์) เป้าหมายปลายทางของเด็กและเยาวชนก็จะได้รับการปลูกฝังหลักธรรมของศาสนา โดยค่อยๆ ซึมซับ และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันจะค่อยๆ ลดลง ชุมชน สังคม และประเทศชาติก็จะพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป

ลักษณะของหลักสูตร หลักสูตรครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นหลักสูตรเสริม มีใช้หลักสูตรปกติที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ในโรงเรียน ระดับชั้นประถมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษา และระดับชั้นอาชีวศึกษาโดยทั่วไป เพราะหลักสูตรนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ครูพระสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละวัย และเหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ

โครงสร้างของหลักสูตร หลักสูตรแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มชั้น^{๔๑} ประกอบด้วยกลุ่มชั้นต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑.กลุ่มชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง และคุณธรรมที่ใช้ ดังนี้

หัวข้อธรรมหลัก (ภาวนา ๔)

๑. กาย คือ รูปร่าง ร่างกายของตนเอง คนอื่น และสัตว์สิ่งของ
๒. ศิล คือ การรักษาร่างกายตนเองให้สะอาด บริสุทธิ์ อาบน้ำ แปรงฟัน แต่งตัวให้สะอาดเรียบร้อย การไม่เบียดเบียน ทำร้าย จุดาคคนอื่น ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ และพี่น้อง
๓. จิต คือ จิตใจ ความนึกคิดภายใน เช่น อากาที่คิดถึงพ่อแม่ จิตสงบ นั่งหลับตา ไม่พูด ไม่เล่น ไม่หยอกล้อกัน ตั้งใจเรียนหนังสือ
๔. ปัญญา รู้ว่าเมื่อตนเองไม่เล่น ไม่หยอกล้อกัน สงบเสีียมแล้วมีคนรัก มีคนชอบ ได้รับรางวัล

^{๔๐}กรมการศาสนา, รายงานการติดตามผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปี ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๔-๕.

^{๔๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๘.

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ อาหาร ๔ ธาตุ ๔
๒. คีล ได้แก่ คีล ๕ และมารยาทการกราบ-กราบไหว้
๓. จิต การใช้สมาธิเบื้องต้น เช่น การนับ หายใจเข้า-ออก นับ ๑ หายใจเข้า-ออก นับ ๒ หรือนั่งเงียบๆ ได้
๔. ปัญญา ได้แก่ สภาพที่เกิดขึ้นแก่ร่างกายและจิตใจของตนเอง และผู้อื่น รู้จักเปรียบเทียบกันได้ระหว่างสิ่งที่ชอบและสิ่งที่ไม่ชอบ

๒. กลุ่มชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง และคุณธรรมที่ใช้ดังนี้

หัวข้อธรรมหลัก (ภาวนา ๔)

๑. กาย คือ รูปร่าง ตัวเรา ผู้อื่น วัตถุ สิ่งของ บ้าน รถ สัตว์เลี้ยง
๒. คีล คือ การรักษารูปร่างให้สะอาดงดงาม เสื้อผ้า ห้องพัก ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบสวยงาม การไม่ชุกชน เบียดเบียน ทะเลาะกัน ไม่ลักขโมย ไม่พูดโกหก ไม่ตำผู้อื่น ไม่ค่อยดีกับน้องๆ เพื่อนๆ
๓. จิต คือ ตัวการที่คิด คิดให้พอดีพอเหมาะ ต้องรู้จักควบคุมความคิด สมาธิ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ควบคุมความคิดได้
๔. ปัญญา คือ เห็นคุณค่าของร่างกายที่สงบ เห็นคุณ เห็นโทษ อันเกิดจากรูปธรรมทั้งหลาย เห็นคุณค่าของความสงบ เป็นระเบียบ ตามระเบียบวินัยของโรงเรียน เห็นโทษของความเกเร ไม่เป็นระเบียบและการไม่ศึกษาเล่าเรียน

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ อาหาร ๔ ธาตุ ๔ ปัจจัย ๔ อายุตนะ ๖
๒. คีล ได้แก่ คีล ๕ คีล ๘ คีล ๑๐ และมารยาทในการกราบ-การไหว้ เบญจศีล และเบญจธรรม
๓. จิต สมาธิภาวนาง่ายๆ เช่น หายใจเข้านึกในใจว่า พุช หายใจออกนึกในใจว่า โธ
๔. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฟัง) จินตามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ) ภาวนามยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นถูกต้อง) ปรโตโฆสะ (การรู้จักฟังคำแนะนำจากผู้อื่น เห็นคุณโทษ)

คุณธรรมที่ใช้คุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ชื่อสัตย์ต่อตนเอง และอดทนเมื่อกระทบต่ออารมณ์ไม่ชอบ รู้จักเสียสละของตนเองให้ผู้อื่น และให้อภัยแก่คนอื่น

๓. กลุ่มชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง และคุณธรรมที่ใช้ ดังนี้

หัวข้อธรรมหลัก (ภาวนา ๔)

๑. กาย คือ รูปร่างกายของตัวเรา และคนอื่น คน สัตว์ สิ่งของ สิ่งปรากฏให้เห็น ได้ สัมผัสได้ ได้แก่ รูป มีจิตใจครอง เช่น คน และสัตว์ ส่วนรูปที่ไม่มีจิตครอง เช่น สิ่งของต้นไม้ และภูเขา

๒. ศีล คือ การรักษารูปร่างให้สะอาดงดงาม จัดห้องพัก ที่อยู่อาศัย การช่วยพ่อแม่ และครูทำความสะอาด การรักษาสิ่งแวดล้อม ทำตนให้เป็นผู้มีศีล ๕ อย่างมั่นคง ไม่ต่ำและไม่ทะเลาะพูดเสียงดังโวยวาย

๓. จิต คือ ส่วนที่มีหน้าที่คิดให้ตัวตนของเราและผู้อื่น ทำจิตใจให้สบาย ด้วยกรรมฐาน ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง

๔. ปัญญา คือ ความรอบรู้ตามเป็นจริง รู้ถึงคุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ รู้คุณค่าสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย ของคุณโทษ ประโยชน์และสิ่งไม่เป็นประโยชน์ได้

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ ชั้น ๕ ธาตุ ๔ आयตนะ ๖ โภควิภาค ปัจจัย ๔

๒. ศีล ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ มารยาทในการกราบ-กราบไหว้ เบญจธรรม กฏและระเบียบ

๓. จิต ได้แก่ สมာธิภาวนา ๔ กรรมฐาน ๔๐

๔. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฟัง) จินตามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ) ภาวนามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฝึกอบรม) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง) กรรมฐาน ๔๐ วิปัสสนา (การรู้แจ้งถึงอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ๆ) สติปัญญาฐาน ๔ (การมีสติกำหนดรู้ทันทุกอิริยาบถและความคิด)

คุณธรรมที่ใช้คุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ผิกตณ ให้มีสัจจะ ให้มีความสัตย์ต่อตนเอง ให้ได้ฝึกใจ ให้อดทน อดกลั้นต่อสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ อดออม และประหยัดไม่ฟุ่มเฟือยใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่ติดใจผูกโกรธ รู้จักปล่อยวาง ให้อภัยต่อเพื่อน ๆ และคนอื่น รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม กตัญญูกตเวที ไตรสิกขา กัลยาณมิตร ๔ กามคุณ ๕ อสุภะ ๑๐ มิตรแท้ ๔ อบายมุข ๔ และไตรลักษณ์

๕. กลุ่มชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง และคุณธรรมที่ใช้ ดังนี้

หัวข้อหลักธรรมหลัก (ภาวนา ๔)

๑. กาย คือ รูปและนาม กายกับจิต ชีวิตคนเราประกอบด้วยกายกับจิต จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ร่างกายเหมือนบ้าน จิตเหมือนเจ้าของบ้าน

๒. ศีล คือ การรักษากาย และคำพูด (วาจา) ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ต่่าว่าผู้อื่นให้เดือดร้อน ยกพวกห้าห้าซึ่งกันและกัน การรักษาร่างกายตนเอง และผู้ใกล้ชิด และวัตถุสิ่งของ สิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบสวยงาม นำดูชมให้เหมาะสมกับการใช้งาน การทำให้ตัวเองเย็น สงคมเย็น คนมีศีลทำให้มีโภคทรัพย์ คนไม่มีศีลทำให้ตนเองและผู้อื่นตลอดจนสังคมเดือดร้อนไร้ทรัพย์

๓. จิต คือ ความคิดที่ครอบครองกายหรือรูปร่าง ซึ่งเปรียบเสมือนเรือแล่นไปสู่ฝั่งหรือจุดหมายปลายทางอย่างปลอดภัย เมื่อจิตเป็นใหญ่ก็จำเป็นต้องให้มีพลังเข้มแข็ง มีอำนาจ จึงต้องทำจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำจิตใจให้เป็นสมาธิอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๔. ปัญญา คือ ความรอบรู้ตามความเป็นจริง เช่น รูป หรือชั้น ๕ มีการเปลี่ยนแปลงเกิด-ดับ ตามหน้าที่ของมัน เมื่อทราบไตรลักษณ์อย่างนี้ จิตไม่หวั่นไหว เป็นทุกข์ ปัญญาให้เห็นตามความเป็นจริง จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อจิตต้องเป็นสมาธิมั่นคงเข้มแข็งตามที่อบรมฝึกฝนมาทั้งภายในภายนอก ธรรมชาติของรูปและนาม รู้ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รู้ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้อย่างชาญฉลาด ไม่ถูกรอบงำ จิตใจเป็นอิสระ

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ ชั้น ๕ มหาภูตรูป รูป ๒ ธาตุ ๖ บริษัท ๔ आयตนะ ๖ โภควิภาค กัตถัญญกตเวที

๒. ศีล ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ มารยาท จริยธรรม เบญจธรรม สังวร ๕

๓. จิต ได้แก่ สมาธิภาวนา ๔ กรรมฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ อริยมรรค ๘ นิ वर्ณ ๕

๔. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฟัง) จิตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ) ภาวนามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฝึกอบรม) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง)

คุณธรรมที่ใช้คุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ การรักษาสัจจะ ความจริงใจต่อตนเอง รู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง รู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดี อดทน อดกลั้น อดออม ไม่ประพฤติกองความสัจ สุจริต รู้จักสละวางความชั่ว ความทุจริต รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

๒.๓.๒ สภาพการสอนด้านการผลิตและการใช้สื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนมิใช่เป็นเพียงวัสดุอุปกรณ์ที่มนุษย์ใช้เทคโนโลยีประดิษฐ์ขึ้นมาเท่านั้นแต่ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกสามารถนำมาใช้เป็นสื่อการสอนได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น แร่ธาตุ หิน แหล่งน้ำ ฯลฯ สิ่งมีชีวิตทั้งคน สัตว์ พืชพันธุ์ไม้ต่างๆ หรือสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ เช่น อาคาร สถานที่ วัด พิพิธภัณฑน์ ชุมชน ตลาด ฯลฯ หรือ แม้แต่เทคนิควิธีการ เช่น การแสดง การจัด

นิทรรศการ การสาธิต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นำมาเป็นสื่อการสอนเพื่อผลแห่งการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ เพราะทุกสิ่งนับเป็นทรัพยากรการเรียนรู้ตามหลักการของเทคโนโลยีการศึกษา^{๔๒} สื่อการสอน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุได้ตามจุดมุ่งหมาย เพราะจะทำให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริงและเรียนรู้ได้จากสื่อการสอนต่างๆ ที่มีอย่างหลากหลาย นอกจากนี้สื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนน่าสนใจและเข้าใจแก่ผู้เรียน

๑) ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการเข้า/กระตุ้น ความสนใจของผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

นริศรา โพธิ์ขำ ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการที่ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อการสอนจะมี คุณค่าเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะนำมาใช้อย่างไร จึงจะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ที่สุด^{๔๓}

ดุษฎี ไชยโยธา ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุที่เป็นตัวกลาง ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและ กันได้ผลดี และทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้^{๔๔}

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ (สิ่ง สิ้นเปลือง) อุปกรณ์ (เครื่องมือที่ไม่ผูกพันได้ง่าย) และวิธีการ (กิจกรรม ละคร เกม และการทดลอง ฯลฯ) ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ (อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ทศนคติ และค่านิยม) และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๕}

^{๔๒} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการ พิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๑.

^{๔๓} นริศรา โพธิ์ขำ, สื่อการสอนความหมายของสื่อการสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://narissaraenglish.blogspot.com/2007/08/1.html>, [๒ สิงหาคม ๒๕๕๓].

^{๔๔} ดุษฎี ไชยโยธา, หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา **Principle of Teaching in Institution of Education**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^{๔๕} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, “กระบวนการสันนิเวทนาการและระบบสื่อการสอน”, ในเอกสารการ สอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND COMMUNICATION หน่วยที่ ๑ – ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๒.

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยให้นักเรียนกับครูสื่อสารกันอย่างเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงเป็นสิ่งสำคัญในการสอนของครูที่จะสอนนักเรียนให้เข้าใจ

๒) ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนแบ่งตามคุณลักษณะได้ ๔ ประเภท คือ

๑. สื่อประเภทวัสดุ ได้แก่ สไลด์ แผ่นใส เอกสาร ตำรา สารเคมี สิ่งพิมพ์ต่างๆ และคู่มือการฝึกปฏิบัติ

๒. สื่อประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องเล่นเทปเสียง เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เครื่องฉายแผ่นใส อุปกรณ์และเครื่องมือในห้องปฏิบัติการ

๓. สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการ ได้แก่ การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติการฝึกงาน การจัดนิทรรศการ และสถานการณ์จำลอง

๔. สื่อประเภทคอมพิวเตอร์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer Presentation) การใช้ Intranet และ Internet เพื่อการสื่อสาร (Electronic mail : E-mail) และ การใช้ WWW (World Wide Web)

สื่อการเรียนการสอนจำแนกตามประสบการณ์

๑. ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ ชั้นนี้เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับประสบการณ์นี้จะได้เห็น ได้จับ ได้ทำ ได้รู้สึก และได้ดมกลิ่นจากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในชั้นนี้ก็คือของจริงหรือความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

๒. ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่างๆ ในโลก มีมากเกินไปกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซับซ้อนเร้นลับหรือเป็นอันตรายไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงได้มีการจำลองสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมาเพื่อการศึกษา ของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

๓. ประสบการณ์นาฏการ ประสบการณ์ต่างๆ ของคนเรานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดี การเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัว เครื่องมือ หุ่นต่างๆ เป็นต้น

๔. การสาธิต การสาธิตคือการอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด หรือกระบวนการต่างๆ ให้ผู้ฟังแลเห็นไปด้วย เช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการหรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการเรียนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไป

จนถึงตัวหนังสือ หรือคำพูดเข้าใจด้วย แต่เราไม่ฟังเสียงถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

๕. การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนจากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้นการศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้ผู้เรียนได้เรียนจากของจริง

๖. นิทรรศการ นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึง การจัดแสดงสิ่งต่างๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่างๆ มากมายหลายชนิด การจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตัวของเขาเอง

๗. โทรทัศน์และภาพยนตร์ โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วย นอกจากนี้โทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิดที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาย่างกว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียนได้ดูและได้ฟังอย่างใกล้เคียงกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ ถึงอย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็ยังนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอนเช่นเดียวกันกับโทรทัศน์

๘. ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยุ ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้งภาพทึบแสงและโปร่งแสง ภาพทึบแสงคือ รูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่างๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึง สไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุโปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษาบจนจ๋อได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียง และเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทป และเครื่องบันทึกเสียง และเครื่องขยายเสียงตลอดจนอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับเสียง ซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้วยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษาอื่นๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยุนั้น ปัจจุบันที่ยอมรับกันแล้วว่า ช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มาก ซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

๙. ทัศนสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภททัศนสัญลักษณ์นี้มีมากมายหลายชนิด เช่น แผนภูมิ แผนภาพ แผนที่ แผนที่ ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขึ้น

๑๐. วจนสัญลักษณ์ สื่อขั้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่า เป็นขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความเป็นรูปธรรมของสื่อ

ประเภทนี้จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตามถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมที่สุดก็ตามเราก็ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมายอยู่ตลอดเวลา

๓) คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน

ในด้านคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนได้มีการจำแนกไว้ดังนี้

๑. สื่อการเรียนการสอนสามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียนคือเมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วจะช่วยให้เด็กซึ่งมีประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกัน

๑. จัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ ประสบการณ์ตรงบางอย่าง หรือการเรียนรู้

๒. ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมและสังคม

๓. สื่อการเรียนการสอนทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกัน

๔. ทำให้เด็กมีมโนภาพเริ่มแรกอย่างถูกต้องและสมบูรณ์

๕. ทำให้เด็กมีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่างๆ มากขึ้น เช่น การอ่าน

ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทักษะคิด การแก้ปัญหา ฯลฯ

๖. เป็นการสร้างแรงจูงใจและเร้าความสนใจ

๗. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากรูปธรรมสู่นามธรรม^{๔๖}

สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์สำหรับครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอนสามารถช่วยการเรียนการสอนของครูได้ดีมากซึ่งเราจะเห็นว่าครูนั้นสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้มากที่สุดทีเดียว อีกทั้งยังช่วยให้ครูมีความรู้มากขึ้นในการจัดแหล่งวิทยาการที่เป็นเนื้อหา เหมาะสมแก่การเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายในการสอนช่วยครูด้านการคุมพฤติกรรม การเรียนรู้และสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนได้มากที่สุดทีเดียว สื่อการสอนจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมหลายๆ รูปแบบ เช่น การใช้ศูนย์การเรียนรู้ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การสาธิต การแสดงนาฏการ เป็นต้น ช่วยให้คุณผู้สอนได้สอนตรงตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนช่วยในการขยายเนื้อหาที่เรียนทำให้การสอนง่ายขึ้น และยังจะช่วยประหยัดเวลาในการสอนนักเรียนจะได้มีเวลาในการทำกิจกรรมการเรียนมากขึ้น จากข้อมูลเราจะได้เห็นถึงประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน ซึ่งทำให้เรามองเห็นถึงความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนว่ามีประโยชน์และมีความจำเป็น สามารถช่วยพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง นักการศึกษาเรียกชื่อการสอนด้วยชื่อต่างๆ เช่น อุปกรณ์การสอน โสตทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษา สื่อการเรียน

^{๔๖} สำนักสื่อและเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ, สื่อการเรียนการสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://sayan201.blogspot.com/>, [๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓].

การสอน สื่อการศึกษา เป็นต้น และในการเลือกสื่อด้วยวิธีระบบนั้น กูดแมน ได้เสนอวิธีการเลือกไว้ตามลำดับ ดังนี้

๑. พิจารณาดูว่าในจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมได้กำหนดให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมโดยการดู การฟัง หรือการกระทำ

๒. พิจารณาคุณลักษณะของผู้เรียน (อายุ ระดับชั้น ระดับสติปัญญา พัฒนาการทางการอ่านลักษณะทางร่างกาย พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น) จะบ่งบอกได้ว่าสามารถใช้สื่อกับเด็กคนนั้นหรือกลุ่มนั้นได้บ้าง

๓. พิจารณาดูว่ามีสื่ออะไรบ้าง ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และใช้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีลักษณะตามที่ต้องการดังกล่าวแล้ว จะเกิดประโยชน์สูงสุด

๔. พิจารณาวิธีการนำเสนอที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสม และในการนำเสนอ นั้นมีสื่ออะไรบ้าง จะต้องเตรียมเครื่องมือประเภทใดในการนำเสนอครั้งนั้น

๕. นำเสนอเครื่องมือ โดยการสำรวจดูว่าเครื่องมือเทคโนโลยีทางการศึกษาที่คาดว่าจะ เป็นประโยชน์สำหรับการเรียนครั้งนี้มีอยู่ในสถานศึกษาหรือไม่ ถ้าไม่มีจะซื้อหรือหา มาด้วยวิธีใด

๖. การวิเคราะห์สื่อและสำรวจสื่อที่ต้องการ โดยการวิเคราะห์สื่อในสถานศึกษาว่ามีอะไรบ้างที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนเนื้อหา นั้นๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

๗. วิเคราะห์ขีดความสามารถของหน่วยงานผลิตสื่อที่ไม่ให้บริการหรือไม่มีขายได้หรือไม่ ถ้าผลิตเองได้ต้องวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า มีงบประมาณที่จะใช้ในการผลิตหรือไม่ และได้มาจากไหน

๘. พิจารณาดูว่าสื่อต่างๆ ที่จะนำมาใช้กับวิธีการนำเสนอ นั้นๆ มีความเหมาะสมทั้งในแง่คุณภาพและราคาเพียงใด แล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญสำหรับการเลือก

๙. เลือกวิธีการและสื่อที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเลือกตัวเลือกที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม

๑๐. เลือกสื่อหรือผลิตสื่อที่ต้องการ ในขั้นนี้ ผู้ใช้จะได้สื่อที่ต้องการ แต่ถ้าสื่อ นั้นไม่มีจะนำไปผลิตด้วยวิธีการระบบ จะเห็นได้ว่า ในกระบวนการใช้วิธีการระบบในการเลือกสื่อจะมีขั้นตอนที่ผูกพันกับการผลิตสื่ออยู่ด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่เป็นวัสดุสิ่งของ และประเภทวิธีการ ซึ่งแต่ละชนิดมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเหมือนกัน ผู้สอนต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับวิธีการสอนของตน นอกจากนี้ในการผลิตและการใช้สื่อ ควรให้มีความสัมพันธ์กับแผนการสอน หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงจะเกิดประสิทธิภาพที่ตรงตามหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ต้องมีการใช้สื่อแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคนิควิธีการสอนที่

หลากหลาย อันเป็นการส่งเสริมและตอบสนองความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน

๒.๓.๓ สภาพการสอนด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการส่งเสริมความรู้ของนักเรียน เพราะการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับการสอนของครู นอกจากการให้ความรู้แล้วครูในโรงเรียนยังเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ นักเรียน สังคมโดยทั่วไปมักจะฝากความหวังในเรื่องการส่งเสริมจริยธรรมไว้กับโรงเรียน อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีบุคลากรที่มีความสามารถและเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรม ซึ่งโรงเรียนทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างยอมรับหน้าที่การส่งเสริมจริยธรรมด้วยความเต็มใจ แต่ครูและโรงเรียนก็ยังไม่สามารถส่งเสริมจริยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สังคมยังมองว่าโรงเรียนยังไม่ประสบความสำเร็จในหน้าที่นี้^{๔๗} ครูส่วนมากยังให้ความสนใจต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนน้อย มักมุ่งที่จะแก้ปัญหาอื่นๆ ที่คิดว่าสำคัญและเร่งด่วนกว่า เช่น การแก้ปัญหาด้านการเรียนการสอน การคิดคำนวณ ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความคิด (Cognitive Domain) และพบประเด็นที่สำคัญว่า การที่ครูไม่สนใจในการพัฒนาลักษณะนิสัยและจริยธรรมนั้นมีสาเหตุมาจากครูไม่ทราบวิธีการสอดแทรกลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กตลอดจนครูไม่ทราบว่า จริยธรรมที่พึงประสงค์ที่จะปลูกฝังให้เด็กนั้น มีอะไรบ้างที่เป็นจุดเน้นและมีความสำคัญ นอกจากนั้นการกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ด้านจริยธรรมแก่นักเรียน ยังไม่มีรูปแบบที่ดีที่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๘}

การส่งเสริมจริยธรรมเป็นสาระที่หนักอยู่ในด้านนามธรรม การที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ จนถึงขั้นนำไปปฏิบัติได้เป็นลักษณะนิสัย เป็นบุคลิกภาพของตนได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบหลายประการ เช่น การตั้งใจ เจตคติ ประสบการณ์ ความศรัทธา การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากครูหรือกลุ่มเพื่อน การได้เคยปฏิบัติจริง และการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ในการสอนหรือการให้การอบรมที่เกี่ยวกับจริยธรรมนักเรียนจึงมักเกิดความรู้ความเข้าใจได้ยาก และหากต้องมาประสบกับการสอนที่ไร้ประสิทธิภาพของครูซ้ำด้วยแล้ว นักเรียนก็จะปราศจากความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และทำให้จริยธรรมเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย ไม่มีความสนใจที่จะศึกษา การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนก็จะเป็นเพียงทฤษฎีที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ

^{๔๗} รัชชชัย ชัยจิรฉายากุล, การศึกษาคุณสมบัตินิยามพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๘๕.

^{๔๘} กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

บุญยืน สุภาพ และคณะ ได้รวบรวมความคิดเห็นในเรื่องการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมประกอบการสอนจริยธรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้^{๔๙}

๑) ควรจัดอบรมครู อาจารย์ ผู้สอนวิชาจริยธรรม

๑. ครู อาจารย์ ผู้สอน ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่าง

๒. ควรพิจารณาบรรจุ ครู อาจารย์ ผู้สอนวิชาจริยธรรมที่มีความถนัดในการสอน และมีคุณสมบัติเหมาะสม

๓. ควรสอนวิชาจริยธรรม โดยให้มีการฝึกภาคปฏิบัติ

๔. ควรจัดอุปกรณ์ที่เหมาะสมประกอบการเรียนการสอนวิชาจริยธรรม

๕. ควรจัดให้มีกิจกรรมทางศาสนา

๖. ควรให้มีการยกย่อง ชมเชย ครู อาจารย์ ที่ประพฤติดีเป็นตัวอย่าง

๗. ควรให้มีการประกวดมารยาทนักเรียน โดยมีรางวัลเป็นกำลังใจด้วย

๘. ควรมีการสอนการฝึกวิชาจริยธรรมแทรกไว้ในทุกวิชา

๑๐. ควรให้ครู อาจารย์ ทุกคนเน้นเรื่องจริยธรรมในวิชาอื่นๆ ด้วย

๑๑. ควรจัดให้มีวิชาจริยธรรมลงในหลักสูตรทุกชั้น

๑๒. ควรขอให้ครู อาจารย์ ทุกคนร่วมกันให้การอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน

๑๓. ควรจัดให้มีการทัศนศึกษาที่เกี่ยวกับวิชาจริยธรรม

๑๔. ผู้สอนปรับปรุงการสอนให้ทันสมัย และหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ

๑๕. ควรจัดทำเอกสาร หรือคู่มือประกอบการเรียน

๑๖. ควรเชิญวิทยากรในท้องถิ่นผู้มีความชำนาญในเรื่องจริยธรรมของศาสนาให้การอบรมแก่นักเรียน

๑๗. ควรสอนหลักการและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องของแต่ละศาสนา

๑๘. ควรติดตามผลการสอน โดยเน้นการประเมินจากพฤติกรรมของนักเรียน

๑๙. ควรจัดให้มีวิทยากรพิเศษมาบรรยาย

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา พอสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนมีทั้งแบบบูรณาการและจัดสอนแยกเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการเน้น จึงต้องจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน สิ่งที

^{๔๙}บุญยืน สุภาพ, วินิช สุวรัตน์ และสุรเชษฐ์ มาห์หมัด, ปัญหาและความต้องการผู้สอนวิชาจริยธรรมในสถานศึกษาทุกระดับของจังหวัดชายแดนภาคใต้, ยะลา, (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ๒๕๒๔), หน้า ๓๕ - ๓๘.

ครูควรตระหนักคือ นักเรียนต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชม ควรจัดประสบการณ์และกิจกรรม ดังนี้^{๕๐}

๑. นักเรียนอยู่ใกล้ชีวิตตัวอย่างที่ดี เห็นการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น ถ้าต้องการสร้างความสามัคคีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะครูต้องสามัคคีกันและจัดประสบการณ์ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

๒. เสนอปัญหาให้นักเรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา

๓. แสวงหาแบบอย่าง กิจกรรมต่างๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ขัดเกลาความคิดและจิตใจของนักเรียนให้ประณีต ละเอียดอ่อน

๔. ให้นักเรียนได้ศึกษาประสบการณ์ จากวิชาการที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความจริงและมีเหตุผล

๕. ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรมโดยอิสระเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนบนพื้นฐานของความถนัดและความสนใจ

สรุปคดี หลาบมาลา กล่าวถึงการเรียนการสอนในห้องเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้นในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน สรุปได้ ดังนี้

๑. การควบคุมห้องเรียนเป็นกิจกรรมที่ครูต้องเอาใจใส่และปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาพฤติกรรมช่วยสังคมได้ ครูควรปฏิบัติ ดังนี้

๑.๑ กำหนดแนวปฏิบัติ หรือระเบียบให้ชัดเจน ครูต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าทำไมต้องมีระเบียบ และให้โอกาสเด็กร่วมกำหนดระเบียบ

๑.๒ การควบคุมทางอ้อม กระทำได้โดยการจัดระเบียบห้องเรียน เช่น ให้เด็กทำงานเงียบๆ อยู่แห่งหนึ่ง และเด็กทำงานมีเสียงดังอีกแห่งหนึ่ง พยายามส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี

๑.๓ ใช้วิธีเตือนด้วยการกระทำ และคำพูด เช่น มอง หรือทำสัญญาณให้รู้ว่าไม่ถูกต้อง โดยไม่มีลักษณะบังคับ ขู่เข็ญ หรือดู ถ้าเตือนด้วยวาจาก็พูดให้สุภาพ แต่หนักแน่น พูดเฉพาะตัวเด็กที่ทำผิดเท่านั้น

๑.๔ สอนพฤติกรรมช่วยสังคม ครูช่วยแนะนำเด็กในพฤติกรรมที่ถูกต้อง เช่น เด็กแข่งกันเข้าห้องและทะเลาะกัน ครูต้องหาทางให้ตกลงกันโดยสันติวิธี

๑.๕ การใช้อำนาจของครู เด็กบางคนรู้กฎระเบียบแต่ก็ยังทำผิด ครูต้องหาสาเหตุ และลงโทษตามความเหมาะสม พร้อมทั้งอธิบายเหตุผล

^{๕๐} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่ม สร้างเสริมลักษณะนิสัย (พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

๑.๖ ครูควรมีเจตคติต่อเด็กว่า เด็กสนใจเรียน ต้องการอยู่กับเพื่อน ทำดีกับเพื่อน ต้องการความยุติธรรม มีความกรุณาต่อเพื่อน ครูควรค้นหาว่าทำไมเด็กจึงทำดีไม่ได้

๒. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์ที่มีความอบอุ่น จะเป็นแรงจูงใจให้ศิษย์สนใจในความเป็นอยู่ของคนอื่น อย่างไรก็ตามครูที่ยึดมั่นในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมทั้งมีปิยวาจาจะช่วยให้ได้มาก

๓. พัฒนาความเข้าใจในจริยธรรมของเด็ก ครูต้องสอนให้เด็กเข้าใจว่าความยุติธรรมและความกรุณานั้นคืออะไร ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร และเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังหลักธรรมเหล่านั้นคืออะไร ครูต้องพูดถึงจริยธรรมในชั้นเรียนบ่อยๆ เพื่อเตือนความจำและการปฏิบัติ

๔. สร้างชุมชนของความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในห้องเรียน ให้ความสำคัญและความต้องการทางจิตวิทยาของเด็ก ๓ ประการ คือ ความเป็นตัวเอง (Autonomy) ความรอบรู้ (Competence) และความเป็นหมู่คณะ (Belonging)

ข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้น สรุปได้ดังนี้

๑. ครูไม่ควรทำโทษเด็กด้วยการใช้อารมณ์
๒. ส่งเสริมให้เด็กคิดแบบมีเหตุผล
๓. ให้เด็กแสดงเหตุผลที่กระทำผิดและให้ที่ประชุมนักเรียนหาทางออกที่เหมาะสม
๔. ครูควรชี้แจงเหตุผลและผลของการกระทำผิดไม่ว่าจะหาผู้ทำผิดได้หรือไม่
๕. ปล่อยให้เด็กประพฤติแบบลองผิดลองถูก ถ้าเหตุการณ์นั้นไม่เป็นอันตราย
๖. ให้โอกาสเด็กที่ประพฤติผิดทำงานได้โทษ
๗. วางเงื่อนไขให้เด็กประพฤติให้ถูกต้องเป็นรายบุคคล^{๕๐}

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูควรยึดหลักกระบวนการต่อไปนี้

๑. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ค้นคว้า แสวงหาความรู้อย่างอิสระ
๓. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัดความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน
๔. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกใช้วิธีการเรียนรู้หลากหลายและเหมาะสมกับตนเอง
๕. ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีทักษะกระบวนการคิด การจัดการและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

^{๕๐} สุรศักดิ์ หลาบมาลา, การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน, (ศึกษาศาสตร์ ปรัชญา ๑๓, (มกราคม – เมษายน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐ – ๔๑.

๖. ใช้สื่อที่หลากหลาย รวมทั้งนำภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

๗. จัดกิจกรรมและเนื้อหาสาระที่ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล ในลักษณะของบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสังเกตติดตามผลการปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นจิตใจให้ครูปรับปรุง พัฒนากระบวนการเรียนรู้ การสอน ให้มีลักษณะที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ให้เป็นผู้มีความรู้และประพฤติดี

นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนยังต้องประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ หลายชนิดและจะต้องอาศัยความรู้ในทฤษฎีหรือหลักการต่างๆ จากหลายแขนงวิชา เช่น ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีสอนการใช้ทรัพยากรและเครื่องมือต่างๆ และการแนะแนวการเรียนการสอน เป็นต้น^{๕๒} กระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นวิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องบูรณาการส่วนต่างๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับหลักการ ทฤษฎี ความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ รูปแบบวิธีการ ศิลป์การสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี^{๕๓} ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ในด้าน การเตรียมการสอนซึ่งประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจการศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย การวางแผนการสอน การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนต่างๆ ตลอดถึงห้องเรียน เป็นต้น และในระหว่างการสอนครูก็ต้องมีความสามารถในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี การกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงการจัดการเรียนรู้อบรมตามแผนที่ได้วางไว้ ซึ่งอาจจะมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริงการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่เรียนหลักการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ^{๕๔} ได้แก่

^{๕๒} สัจด์ อุทรานันท์, เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๘๔.

^{๕๓} ชาญชัย ยมดิษฐ์, เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หลักพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๖.

^{๕๔} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑.

๑. จัดการเรียนรู้การสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิดความรู้ที่คงทนยั่งยืนมากกว่าที่ศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหาหรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่มีแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

๒. จัดการเรียนรู้การสอนที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกันบูรณาการความรู้ ทักษะ ค่านิยมและจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

๓. จัดการเรียนรู้การสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อ หน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

๔. จัดการเรียนรู้การสอนที่ทำทลาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งในส่วนตัวตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

๕. จัดการเรียนรู้การสอนที่เน้นการปฏิบัติให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด ตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ได้ แม้ว่าอาจจะไม่ใช่เด็กทุกคนจะประสบความสำเร็จในการเรียนในระดับที่เท่ากัน ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ครูผู้สอนควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกันเหมือนกับการสอนอื่นๆ เพราะเหตุว่าไม่มีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว การสอนที่ดีคือการสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอนและนักการศึกษาในปัจจุบันรู้ว่าการพัฒนารูปแบบการสอนแบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับครูผู้สอนซึ่งมีบุคลิกภาพต่างกัน ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน และบริบทที่ต่างกันเป็นสิ่งที่ทำได้ ครูผู้สอนบางคนและนักเรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีการสอนเป็นรายบุคคล ครูบางคนและนักเรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีสอนด้วยการอภิปรายการทำงานกลุ่มนักเรียนบางคนและบางกลุ่มอาจชอบใช้ทั้งสองวิธี อย่างไรก็ตามตัวครูผู้สอนเองก็ต้องมีความยืดหยุ่น ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนบ้าง พร้อมทั้งมีการวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดีในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนจะต้องสามารถจัดการเรียนรู้การสอนที่ทำทลาย

ตอบสนองต่อความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์และได้ต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้มา และครูจะต้องสามารถบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ โดยการใช้แหล่งการเรียนรู้ สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลาย เน้นให้ความรู้อันเป็นหลักการสำคัญสอดคล้องกับการดำรงชีวิตจริงมากกว่าการสอนเนื้อหาซึ่งมีอยู่มากมาย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีค่านิยมที่ดีงาม สอดคล้องกับปทัสถานของสังคมและสามารถทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้หลักการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติ ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต มุ่งเน้นให้สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับ **พจนม พงษ์ไพบูลย์**^{๕๕} ที่ได้กล่าวไว้ว่าจุดเน้นของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาสาระว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แต่อยู่ที่ผู้เรียนคิดอย่างไร เชื่ออย่างไร และปฏิบัติตนอย่างไร การสอนวิชาพระพุทธศาสนามีหลักการสอนที่ควรยึดถือเป็นแนวทางการสอน ดังนี้^{๕๖}

๑. การสอนควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้แก่ วัยของนักเรียน ความสนใจของผู้เรียน พื้นฐานสภาพทางครอบครัว สภาพแวดล้อม สติปัญญาเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียนพระพุทธศาสนา

๒. การสอนพระพุทธศาสนา ต้องใช้วิธีสอนหลายๆ วิธี และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด

๓. ในการสอนพระพุทธศาสนา ต้องให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติด้วย และการปฏิบัตินั้นจะต้องให้นักเรียนอภิปรายหาแนวทางที่ดีที่สุดในการนำหลักธรรมไปสู่การปฏิบัติ

๔. การสอนพระพุทธศาสนา ต้องมีกิจกรรมอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ เช่น การตั้งชุมชนปฏิบัติการธรรมต่างๆ

^{๕๕}พจนม พงษ์ไพบูลย์, การศึกษา : ปัจจัยที่ ๕ ของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๘.

^{๕๖}พนิดา สินสุวรรณ, “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑-๒๓.

เวอร์เนอร์ และคณะ ได้จำแนกองค์ประกอบของสมรรถภาพด้านการจัดการและด้านการเรียนการสอน (Management and Instruction) ไว้ดังนี้^{๕๗}

๑. มีกลวิธีในการสอนที่เหมาะสม
๒. มีหลักเกณฑ์จากข้อมูลในการจัดกลุ่มการเรียนรู้
๓. มีระบบการจัดการเรียนการสอนหลาย ๆ แบบ
๔. นำอุปกรณ์การสอนและทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์
๕. สอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
๖. ระบุเป้าประสงค์ (Goals) จุดประสงค์ (Objectives) ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน
๗. จัดแหล่งทรัพยากร และวัสดุอุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพต่อการนำมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้
๘. วางแผนจัดกิจกรรมร่วมกับนักเรียนได้
๙. มีเทคนิคในการหาข้อมูลจากนักเรียนได้
๑๐. ใช้วิธีการเสริมกำลังในทางบวกให้กับนักเรียนได้
๑๑. ใช้คำถามได้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน
๑๒. สร้างสามัญสำนึกให้แก่นักเรียนได้
๑๓. พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของวัฒนธรรมหลายๆ ด้านให้เข้ากับนักเรียนได้
๑๔. กำหนดแผนการสอน เรียงลำดับกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดประสบการณ์ได้เหมาะสมตามหลักจิตวิทยา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สมรรถนะของครูในการดำเนินการสอน ประกอบด้วย การเตรียมการสอน และการจัดการเรียนการสอนซึ่งครูจะต้องมีความรู้ในด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ เทคนิควิธีในการสอนแบบต่างๆ และการจัดการห้องเรียน ดังนั้นครูที่มีสมรรถนะในการดำเนินการสอนจะต้องมีความรู้ในด้านการเตรียมการสอน จิตวิทยาการเรียนการสอน เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ และความสามารถในการจัดการสื่อการเรียนการสอน ดังนั้นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมการสอนหลักการสอนวิชาพุทธศาสนา เทคนิควิธีการสอนแบบต่างๆ หลักจิตวิทยาการศึกษา ตลอดจนความสามารถหรือทักษะในการนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการ บทเรียน ความถนัด ความสนใจและวัยของ

^{๕๗}Verner; et all, **Competency Based Teacher Education**, (Texas : University of Houston, 1973), pp. 1-13.

ผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระสอนศีลธรรม เป็นผู้ปฏิบัติงานแจกเช่นเดียวกับบุคลากรครู จะแตกต่างกันเฉพาะในเรื่องของเนื้อหาที่สอนเท่านั้น ส่วนในเรื่องการดำเนินการสอน คุณลักษณะ และเจตคติที่ครูควรจะมีแล้วไม่แตกต่างกัน เพราะโดยแท้จริงแล้ว ครู คือ ผู้ทั้งให้ความรู้ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้กลมเกลียวจิตวิญญาณ หล่อหลอมให้นักเรียนเป็นคนดี เพราะฉะนั้น ครูจึงต้องเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติด้วย

๒.๓.๔ สภาพการสอนด้านการวัดผลประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นกิจกรรมที่ทำให้ทราบพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และตัดสินผลการเรียนตามระเบียบว่าด้วยการประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพการวัดและประเมินผลจัดเป็นกิจกรรมสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่ก่อนการเรียนการสอนจะเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ระหว่างการเรียนการสอนจะเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียนและเพื่อให้ผู้เรียนทราบผลการเรียนของตนเป็นระยะๆ และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา/ภาคเรียน จะเป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน เพื่อตรวจสอบให้แน่ชัดว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนที่กำหนดไว้การวัดผลและประเมินผลนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๒ ส่วนด้วยกัน คือ การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลที่ได้มาซึ่งตัวเลข จำนวนหรือปริมาณใดหรือปริมาณหนึ่ง โดยอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน และการใช้แบบทดสอบ เป็นต้น^{๕๕} ทั้งนี้ ก็เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะและเจตคติเปลี่ยนไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ ส่วนการใช้เครื่องมือชนิดใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน และอีกส่วนหนึ่งก็คือ การประเมินผล (Evaluation) คือ การตัดสินว่าผู้เรียนมีคุณภาพเป็นอย่างไร เมื่อนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ การประเมินผลจะออกมาในเชิงคุณภาพ เช่น สอบผ่านหรือไม่ผ่านหรือแบ่งเป็นระดับ ๕ ๓ ๒ ๑ ๐ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ และต้องแก้ไข เป็นต้น

จากความหมายของการวัดผลและการประเมินผลที่นักวิชาการได้ให้ไว้ดังกล่าวแล้วสรุปได้ว่าการวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ที่ใช้เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน ในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรมใช้หลักการ

^{๕๕} พิศมัย ธิณะแก้ว, *หลักสูตรและการจัดการประถมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๕.

ประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Assessment) มีจุดหมายเบื้องต้นคือเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ การกำหนดมาตรฐาน และการออกแบบระบบการประเมินควรเป็นผลที่เกิดจากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถที่แท้จริงออกมา และสะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจและความตั้งใจในการเรียนรู้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักกำกับดูแลและประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้^{๕๙}

๑. การวัดความรู้ ทักษะกระบวนการและยุทธศาสตร์ที่ประเมินสอดคล้องตามที่นักเรียนใช้ในกระบวนการเรียนรู้ ตามหลักสูตรและตามประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

๒. การประเมินผลควรอาศัยข้อมูลจากการปฏิบัติภาระงานที่มอบหมายให้นักเรียนปฏิบัติที่สอดคล้องกับงานที่เป็นสภาพจริง และสอดคล้องกับหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ในชั้นเรียน

๓. การประเมินและการตัดสินผลการเรียนใช้ข้อมูลจากผลการสอบแบบทดสอบมาตรฐานประกอบกับผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนที่เป็นพฤติกรรมในการเรียนรู้ การปฏิบัติงาน และผลงานของผู้เรียน

๔. การประเมินต้องเป็นธรรมกับผู้เรียนทุกคน โดยไม่มีความลำเอียงทางพื้นฐานทางวัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ เพศ และภูมิหลังทางผลสัมฤทธิ์

๕. การประเมินในชั้นเรียนควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลระยะยาวสำหรับใช้เป็นหลักฐานการเรียนรู้และการพัฒนาและความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๖. การประเมินควรรวมถึงการวัดแรงจูงใจ เจตคติ และจิตพิสัยของผู้เรียนต่อการเรียน

๗. ผลการประเมินควรให้ข้อมูลป้อนกลับอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องและการปรับปรุงแผนการเรียนรู้

๘. การวัดผลจากการปฏิบัติงานของผู้เรียนและผลการสอบวัด ผู้สอนต้องพิจารณาคำตอบที่เป็นไปได้และสมเหตุสมผล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่ผิดพลาด

๙. การประเมินควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจทักษะกระบวนการที่สร้างสรรค์และเป็นอิสระ

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนจะต้องสามารถใช้วิธีการประเมินการเรียนรู้ที่หลากหลายต่อเนื่องสอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนจริง สามารถวัดพัฒนาการของผู้เรียนได้ทุกด้านตามจุดประสงค์ของหลักสูตร การประเมินต้องเที่ยงตรงและเป็นธรรมกับนักเรียนทุกคน นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้อง

^{๕๙} สุนันท์ ศิลโกสม, “แนวทางการวัดและประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม”, การวัดผลการศึกษา, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๖๙ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๕) : ๕.

ให้ข้อมูลป้อนกลับกับตัวผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาตนเองและการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

การประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียนนั้น ครูสามารถเลือกใช้ได้หลายวิธีในแต่ละวิชาที่สอน และอาจเลือกใช้หลาย ๆ วิธีในการประเมินแต่ละครั้ง หรืออาจจะเลือกใช้เพียงวิธีเดียวในการประเมินผลคราวนั้น ๆ ก็ได้ วิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียนที่ครูสามารถกระทำได้มีหลายวิธีดังต่อไปนี้^{๖๐}

๑. การสังเกต หมายถึง การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะกำลังเรียนหรือกำลังทำงาน การร่วมกิจกรรมกลุ่ม ความตั้งใจฟังขณะที่ครูกำลังอธิบายหน้าชั้น เป็นต้น

๒. การสัมภาษณ์ หมายถึง การสัมภาษณ์เพื่อต้องการทราบความเจริญก้าวหน้าทางด้านการเรียนของนักเรียน ซึ่งอาจจะเป็นการสัมภาษณ์ในเนื้อหาวิชาที่สอน วิธีการทำงาน หรือวิธีการเรียนของนักเรียน เป็นต้น

๓. การทดสอบ หมายถึง การทดสอบความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียน อาจจะเป็นการทดสอบความรู้ทางด้านทฤษฎีหรือการทดสอบภาคปฏิบัติก็ได้ ถ้าจะให้ได้ดีจะต้องทำการทดสอบทั้งด้านความรู้และภาคปฏิบัติควบคู่กันด้วย

๔. การจัดอันดับคุณภาพ หมายถึง การนำผลงานของผู้เรียนในกลุ่มมาเปรียบเทียบกันในด้านคุณภาพ แล้วประเมินคุณภาพของนักเรียนแต่ละคนว่าคนใดควรอยู่ระดับใด

๕. การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ เป็นวิธีการประเมินผลอีกแบบหนึ่งเพื่อสำรวจตรวจสอบคุณภาพการเรียนการสอนทั้งของนักเรียนและของครู

๖. การบันทึกย่อและระเบียบวาระ เป็นวิธีการที่ครูจดบันทึกพฤติกรรมความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๗. การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นวิธีการที่นิยมใช้กับนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายกรณี ปัญหาในที่นี้มีความหมายครอบคลุมทั้งเด็กนักเรียนที่เรียนเก่งและเรียนอ่อน รวมทั้งเด็กที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมอื่น ๆ ด้วย

๘. การใช้วิธีสังคมมิติ เป็นวิธีที่นิยมใช้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเดียวกันประเมินคุณภาพของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน เพื่อตรวจสอบดูว่าสมาชิกคนใดได้รับความนิยมสูงสุดในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านก็ได้

๙. การให้ปฏิบัติและนำไปใช้ เป็นวิธีการที่ครูอาจารย์ต้องการทราบพัฒนาการทางด้านทักษะหรือการปฏิบัติงานของนักเรียนจากที่ได้แนะนำวิธีการปฏิบัติให้แล้ว

^{๖๐} ยนต์ ชุ่มจิต, การศึกษาและความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๓-๒๕๔.

นอกจากครูจะเลือกใช้วิธีการประเมินผลการเรียนของนักเรียนทั้ง ๙ วิธี ดังกล่าวแล้ว ในการประเมินผลการเรียนทุก ๆ วิชาครูจะต้องประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนให้ครบวิสัยทั้ง ๓ ด้านคือ

๑. ด้านประธานวิสัย (Cognitive Domain) คือ การวัดทางด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

๒. ด้านวิภาวิสัย (Affective Domain) คือ การวัดด้านความรู้สึก ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น การตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความขยันขันแข็งในการทำงาน เป็นต้น

๓. ด้านจลนวิสัย (Psychomotor Domain) คือ การวัดด้านการปฏิบัติงาน เพื่อต้องการทราบว่านักเรียนทำงานเป็นหรือไม่หลังจากที่ได้ศึกษาทฤษฎีไปแล้ว การวัดด้านจลนวิสัยหรือด้านทักษะนี้ ครูจะนำมาใช้ได้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะวิชาที่สอน วิชาใดเน้นการปฏิบัติงานก็จำเป็นต้องเน้นการวัดด้านจลนวิสัยหรือด้านทักษะให้มาก ส่วนวิชาใดที่เน้นความเจริญงอกงามทางด้านสติปัญญา การวัดทางด้านนี้ก็จะลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนทุกๆวิชา ควรจะมีการวัดในด้านจลนวิสัยนี้ด้วยตามสมควรสำหรับการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นนักวิชาการ ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

พินิตา สินสุวรรณ์ ได้เสนอหลักการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนาอย่างครอบคลุมไว้ ๓ ทาง ได้แก่^{๖๐}

๑. การวัดผลและประเมินผลด้านความรู้สึกของผู้เรียน

๑.๑ การวิเคราะห์ค่านิยม

๑.๒ การใช้แบบแผนภูมิหรือกราฟ

๑.๓ การวัดผลและประเมินผลแบบการ์ตูน

๑.๔ ใช้แบบทดสอบความสนใจเปิดให้บรรยาย

๒. การวัดและประเมินผลด้านปรับพฤติกรรม

๒.๑ ใช้การสังเกต เช่น การบันทึกย่อย การทำมาตราส่วนประเมินค่า และการสำรวจรายการ

๒.๒ การสัมภาษณ์

๓. การวัดผลด้านพุทธิพิสัยของผู้เรียน

๓.๑ การใช้คำถามแบบอัตรันัย การใช้คำถามแบบปรนัย

๓.๒ การใช้คำถามแบบไม่จบในตัวเอง

^{๖๐}พินิตา สินสุวรรณ์, สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา), หน้า ๓๐-๓๑.

การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นจะเน้นการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งเป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพเมื่อประเมินการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แบบทดสอบวัดความสามารถจริง การรายงานตนเอง และแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio)

จากความหมายของการวัดผลและการประเมินผลที่นักวิชาการได้ให้ไว้ดังกล่าวแล้วสรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ที่ใช้เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

๒.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

๒.๔.๑ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ได้พัฒนาการตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ.ศ. ๑๗๘๑- สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๑ ในด้านหลักสูตร ความมุ่งหมายการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการจัดและประเมินผล เนื้อหาวิชาเน้นเรื่องหลักธรรมะ ศีลธรรม จรรยา มารยาท ศาสนพิธี พระรัตนตรัย และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียนเดิมมุ่งเน้นท่องจำเปลี่ยนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามหลักธรรม ส่วนสื่อการเรียนการสอนเปลี่ยนจากการใช้หนังสือเล่มเดียวมาเป็นหลายประเภท มีการใช้สไลด์ทัศนูปกรณ์ หลายรูปแบบ ด้านการวัดผลและประเมินผลเปลี่ยนจากระบบเปอร์เซ็นต์มาเป็นระบบเกรด และวัดด้านพุทธพิธี จิตพิสัย และทักษะพิสัย^{๒๒}

ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำริจะจัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น แต่เนื่องจากทรงมีพระภาระทางการพระศาสนาและการคณะสงฆ์ ตลอดถึงพระภาระของบ้านเมืองอื่นๆ ที่ต้องทรงพระดำริทรงจัดการเป็นอันมาก จึงมีทันได้ดำเนินการให้เป็นไปตามพระประสงค์ในสมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ฉะนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ กรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ขณะทรงดำรงพระสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้มีมติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นเรียกว่า “สภาพการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{๒๒} สุพัตรา ศักรภาพน์, พัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://research.mcu.ac.th>, [๑๘ เมษายน ๒๕๕๔].

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” เป็นกิจการส่วนหนึ่งของมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นองค์การเพื่อจัดการศึกษาอบรมภิกษุสามเณรเปรียญให้ได้ผล สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์เดิมของมหามกุฏราชวิทยาลัย สภาการศึกษามหามกุฏฯ จึงเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาแห่งแรกที่จัดการศึกษาในรูปของ “มหาวิทยาลัย” และนับเป็น “มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา” แห่งแรกของประเทศไทย (คนไทยทั่วไปมักเรียกว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์)^{๖๓}

ต่อมาพระธรรมวิทยากร สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยแผนกพระธรรมวิทยากร เป็นแผนกหนึ่งของคณะกรรมการนักศึกษา จัดตั้งขึ้นโดยพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ (ในอดีตใช้ชื่อว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์วัดบวรนิเวศวิหาร) ได้ดำเนินการโดยพระนักศึกษา ตั้งแต่ชั้นปีที่ ๑ ถึงชั้นปีที่ ๔ ทุกคณะที่สมัครเป็นพระธรรมวิทยากร และอบรมก่อนเปิดภาคเรียนที่ ๑ ทุกปีการศึกษา โดยถือเป็นแผนกหนึ่งของคณะกรรมการนักศึกษา ซึ่งกำกับดูแลและขึ้นตรงต่อสำนักงานอธิการบดี พระธรรมวิทยากรทุกรูปได้เสียสละเวลาว่างจากการเรียนออกปฏิบัติหน้าที่ครูพระช่วยสอนพระพุทธศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการออกเผยแพร่ธรรมะในโรงเรียนทั้งระดับชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษา ตามสถานสังคมสงเคราะห์ เรือนจำ ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เพื่อปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนให้มีแนวความคิดและพฤติกรรมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติไทยสืบไปได้ดำเนินการติดต่อกันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และได้ขยายงานไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของแต่ละวิทยาเขตประจำภูมิภาคนั้นๆ เป็นผู้ดำเนินการ^{๖๔}

ปัจจุบันปัญหาสังคมไทยได้ทวีความรุนแรง และมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต สาเหตุแห่งปัญหาส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการสื่อสารไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น จึงเกิดปัญหาด้านจิตใจทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ปัญหาสังคมหลายด้านยังคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิมขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่อิงตามโครงสร้างของสังคมไทยลดลง พร้อมกับการแตกแยกของสถาบันครอบครัว ทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่จะต้านทานกับสภาพปัญหาแวดล้อมต้องขาดความมั่นคงจนเกิด

^{๖๓} มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, [ออนไลน์], http://www.mahamakuta_inet.co.th, (๒๓ เมษายน ๒๕๕๔).

^{๖๔} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, คณะกรรมการนักศึกษา, สหกิจบัตรงานวันรวมศิษย์พระธรรมวิทยากร ครั้งที่ ๓๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ปัญหาต่างๆ ของสังคมตามมา เช่น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหานักเรียน นักศึกษา ประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหา อาชญากรรม จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษาเป็นต้น^{๖๕}

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว พบว่ารากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการที่นักเรียน นักศึกษาขาดการกลมกลืนจิตใจ และปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำคัญ ต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การให้สติพิจารณาบังคับลดน้อยลง แสดงออกมาเป็น พฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสมประกอบกับสภาพแวดล้อมรอบตัว นักเรียนนักศึกษาที่ยุ่ยง ส่งเสริม ชักจูง และโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลายทำให้ยาก ต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน นักศึกษาให้สมฤทธิ์ผลได้ภายใต้โลกาภิวัตน์ เว้นแต่นักเรียน นักศึกษา จะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมีจิตใจที่ใฝ่ดี และมีแรงใจที่ เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่พึงงามได้ ด้วยหลักธรรมทางศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้มีความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม จึงได้กำหนดนโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ฉบับที่ ๘ และการดำเนินงานด้านศาสนาไว้อย่างละเอียด โดยแยกจากด้านการศึกษาและ วัฒนธรรม มีรายละเอียดเนื้อหา วัตถุประสงค์ นโยบาย และเป้าหมาย ตลอดจนมาตรการ การครอบคลุมภารกิจของงานด้านศาสนาที่มุ่งเน้นให้ศาสนาเป็นรากฐานการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรมของประชาชนผลการวิเคราะห์เนื้อหาสาระของนโยบายด้านศาสนา ตามแผนพัฒนา การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระยะที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) มีวัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการ ดังนี้^{๖๖}

๑. วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนากิจการศาสนาให้พระพุทธศาสนา ศาสนาอื่นที่คนไทยนับถือเป็นรากฐานในการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรมของประชาชน โดยมุ่งทั้งการก่อให้เกิดความรู้จักความเข้าใจ มีความตระหนักในคุณค่า และความสามารถในการ นำหลักศาสนธรรมที่แท้จริงไปปฏิบัติประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีหลักศาสนาเป็น ครรลองแห่งการดำเนินงานอันจะนำไปสู่ความสงบสุขแห่งตน ตลอดจนสันติสุขแห่งสังคม ประเทศชาติ และมนุษยชาติโดยส่วนรวม ซึ่งมีรายละเอียดของนโยบาย เป้าหมาย และ มาตรการ ใน ๔ เรื่อง คือ การพัฒนาศาสนศึกษาและบุคลากรทางศาสนา การเผยแผ่ศาสนธรรม

^{๖๕} กรมการศาสนา, คู่มือดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

^{๖๖} กรมการศาสนา, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐-๓๔.

เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม การบูรณะพัฒนาศาสนสถาน และการบริหารและการจัดการทางศาสนา ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะรายละเอียดของนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการในเรื่อง การพัฒนาศาสนศึกษาและบุคลากรทางศาสนาและการเผยแผ่ศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมเท่านั้น

๒. นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการด้านการพัฒนาศาสนศึกษาและบุคลากรทางศาสนาเร่งรัด ส่งเสริม สนับสนุน การผลิตและพัฒนาบุคลากรทางศาสนา และวิทยาการทางศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจศาสนธรรมอย่างถ่องแท้ และสามารถเผยแผ่ศาสนาที่แท้จริง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจของประชาชน และการพัฒนาสังคมโดยส่วนรวม ทั้งมีความรู้ความสามารถในการบริหารและการจัดการทางศาสนา

๓. นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการด้านการเผยแผ่ศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม เร่งรัด ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการนำศาสนาธรรมเป็นรากฐานในการศึกษาการพัฒนาจิตใจและการดำเนินชีวิตของประชาชน เพื่อให้เกิดความสงบสุขแห่งตนและสังคม

จากวัตถุประสงค์ นโยบาย และเป้าหมายดังกล่าว จึงทำให้เกิดมาตรการต่างๆ ที่จะทำให้เป้าหมายที่วางไว้สำเร็จได้ซึ่งหนึ่งในวิธีการหลาย ๆ วิธีก็คือ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องที่มุ่งเน้นที่จะพัฒนาทั้งผู้เรียน ผู้สอน และสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการเรียนการสอน ด้วยเหตุผลดังกล่าวในปี พ.ศ.๒๕๔๒ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งขณะนั้นยังสังกัดอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ริเริ่มโครงการ ‘ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน’ ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

๒. เพื่อให้นักเรียนนักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขแต่ด้วยงบประมาณอันจำกัดจึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่

หลังจากมีการปฏิรูประบบราชการ ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ กรมการศาสนาก็ได้โอนเข้าไปสังกัดกระทรวงใหม่ที่ตั้งขึ้นคือ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นเหตุให้โครงการนี้ต้องสะดุดไป ในระยะหลัง ๆ มีเสียงสะท้อนมากมายว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันสนใจแต่เรื่องวัตถุ มีการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุนั้น จนกลายเป็นโรคขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดหลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหานี้ เป็นปัญหาในระดับชาติที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง แต่ทว่าการนำเด็กทุกคนเข้าวัดเป็นเรื่องยากกว่าการนำพระเข้าสู่โรงเรียน

ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม จึงได้จัดทำโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาโดยร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ให้นักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โครงการนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐ ล้านบาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน ถวายครูพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๘๐๐ รูป แต่สำหรับในปี ๒๕๔๘ เป็นปีแรกที่มีการขยายจำนวนครูพระสอนศีลธรรมจาก ๘๐๐ รูป เป็น ๔,๐๐๐ รูป นอกจากนี้ กระทรวงวัฒนธรรม ยังได้ทำข้อตกลง ผนึกความร่วมมือกับ กระทรวงศึกษาธิการในการที่จะพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้อาเซียนวัฒนธรรมทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักศึกษา และครูอาจารย์ ในแต่ละระดับการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการจัดหลักสูตรด้านศิลปวัฒนธรรม และหลักธรรมทางศาสนา ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาว ในสถานศึกษาทุกระดับ และได้วางเป้าหมายที่จะขยาย ครูพระให้เข้าไปสอนในโรงเรียน ให้พอกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ และให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศคือ ๑ ตำบล ๑ ครูพระ โดยแบ่งตามภาค คือ ครูพระสอนศีลธรรมภาคเหนือ จำนวน ๗๔๓ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคใต้ จำนวน ๕๔๔ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑,๔๓๒ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคกลาง รวมกรุงเทพมหานคร ด้วย จำนวน ๑,๒๘๑ รูป รวมทั้งหมด ๔,๐๐๐ รูป โดยในช่วงแรกได้กำหนดจำนวนครูพระสอนเข้าไปสอนในพื้นที่และแต่ละระดับ ดังนี้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มี ๓ ตำบล ต่อ ๑ รูป

๑. ระดับอาชีวศึกษา กำหนด ๓ รูป ต่อ ๑ จังหวัด

๒. จำนวนครูพระสอนที่เหลือจากข้อ ๑-๒ ให้ลงพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร โดยจะกระจายไปตามสถานศึกษาแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้เสนอเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป ทั่วประเทศ และได้เปลี่ยนชื่อ “โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” เป็น “โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน”

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้เกิดขึ้นสืบเนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้กรมการศาสนาจัดโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถด้านปริยัติธรรมและปฏิบัติ เข้าไปอบรมสั่งสอนให้แก่ นักเรียนทุกระดับชั้น โดยให้เด็กและเยาวชนของชาติได้เรียนรู้หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนา เด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังหลักธรรมของพระพุทธศาสนาโดยค่อย ๆ ซึมซับและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒.๔.๒ การจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษานั้น พระภิกษุผู้มีความประสงค์จะสมัครเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องนำเอกสารสำเนาใบสุทธิ และหลักฐานวุฒิ การศึกษาเกียรตินักธรรมหรือวุฒินักธรรมที่ผ่านการอบรมด้านการเผยแผ่การเรียนการสอน พร้อมรับรองสำเนาถูกต้อง โดยต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้^{๖๗}

๑. สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก หรือประโยค ๑-๒ ขึ้นไป

๒. สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง (มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) หรือ

๓. เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไป

นอกจากนี้ผู้ที่จะเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้^{๖๘}

๑. ผ่านการอบรมในโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จากศูนย์วัฒนธรรม หรือเจ้าคณะจังหวัด

๒. มีหนังสือตอบรับหรือหนังสืออาราธนาให้เป็นครูผู้สอนศีลธรรม เฉพาะในปี การศึกษานั้น ๆ จากผู้บริหารโรงเรียน พร้อมหนังสืออนุญาตให้เป็นครูผู้สอนจากเจ้าอาวาส สำหรับในส่วนกลาง และจากเจ้าคณะจังหวัดในส่วนภูมิภาค

๓. ไม่ได้เป็นพระปริยัตินิเทศก์ พระสอนพระปริยัติธรรมอาสา พระธรรมทูต ของ กรมการศาสนาหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑) ขั้นตอนการรับสมัครและคัดเลือกครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การรับสมัครครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้^{๖๙}

๑. กรมการศาสนา กำหนดจำนวนครูพระในหน (การปกครองของคณะสงฆ์) จังหวัดและระดับการศึกษาในสถานศึกษา

๒. กรมการศาสนาประกาศรับสมัครครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำใบสมัคร

^{๖๗} กรมการศาสนา, รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

^{๖๘} กรมการศาสนา, ทะเบียนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๖๙} กรมการศาสนา, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๗๑-๗๙.

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ รับสมัครครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการรับสมัคร เช่น เป็นเจ้าหน้าที่รับสมัคร ตรวจสอบเอกสารการรับสมัคร รวบรวมรายชื่อพระสงฆ์ที่สมัครเพื่อรายงานเจ้าคณะจังหวัด

๕. เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ เพื่อคัดเลือกเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยดำเนินการดังนี้

๕.๑ คัดเลือกจากผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามประกาศของกรมการศาสนา

๕.๒ ในกรณีที่มีผู้สมัครเกินจำนวนที่กำหนดให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสสูงทางสมณศักดิ์เป็นประธาน และเจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสรองลงมาเป็นรองประธาน ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิในเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนตามความเหมาะสม โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ ให้คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาโดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

๕.๒.๑ พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ดำเนินการสอนอยู่ในสถานศึกษาในตำบลอำเภอ จังหวัดนั้นๆ ก่อน หากยังมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๕.๒.๒ พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๕.๒.๓ พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านการอบรมครูสอนพระพุทธศาสนา ตามมติมหาเถรสมาคม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๕.๒.๔ เมื่อพิจารณาตามข้อ ๕.๒.๑ ถึง ๕.๒.๓ แล้วยังไม่ครบตามจำนวนที่ประกาศให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการฯ

๖. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำประกาศผลการคัดเลือกครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละจังหวัดโดยเจ้าคณะจังหวัดลงนามในประกาศแต่งตั้ง

๗. ผู้สมัครรายงานตัว โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำทะเบียนประวัติ และแจ้งพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการในจังหวัดที่กำหนดเป็นสถานที่ประชุม

๒) การคัดเลือกโรงเรียนและการกำหนดให้ครูพระสอนในโรงเรียน

การคัดเลือกโรงเรียนครูพระสอนศีลธรรม ดำเนินการคัดเลือก ดังนี้

๑. เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาและศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบทโดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับดังนี้

๑.๑ เป็นโรงเรียนที่ครูพระสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก

๑.๒ ควรมีการกระจายครูพระให้ครอบคลุมพื้นที่ ๑ รูป ๑ ตำบล

๑.๓ กำหนดให้สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สถานศึกษาละ ๕ รูป

๒. เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการครูพระสอนศีลธรรม

๓. เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกและชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดครูพระเข้าสอนในแต่ละช่วงชั้น

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งครูพระให้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของครูพระเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

๕. การจัดให้ครูพระสอนในโรงเรียนให้สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจารณาตามความเหมาะสม โดยครูพระ ๑ รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงได้มากกว่า ๑ โรงเรียนขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของครูพระตามความเหมาะสม

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานจึงจะสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะฉะนั้นจึงมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้^{๙๐}

๑. คณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ให้การสนับสนุนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่จะเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และครูพระนิเทศก์ที่จะเป็นผู้นิเทศติดตามเยี่ยมเยียนครูพระ ซึ่งครูพระนิเทศก์นี้มีจังหวัดละ ๑ รูป

^{๙๐} กรมการศาสนา, รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๙๑.

๒. กระทรวงวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศ จะเป็นผู้บริหารจัดการโครงการครูพระสอนศีลธรรมในส่วนภูมิภาค ๗๕ จังหวัด ที่มีครูพระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติการสอน

๓. กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สถานศึกษาที่ครูพระจะไปปฏิบัติการสอน

๔. กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด อปต. ให้สนับสนุนโครงการฯ

๕. ผู้ว่าราชการจังหวัด แจ้งหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ และสนับสนุนดั่งนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงจึงได้แก่ ภาคคณะสงฆ์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงศึกษาธิการที่มีสถานศึกษา ผู้เรียน ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานที่สนับสนุนได้แก่ กระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนโครงการนี้ โดยจะส่งผลกระทบต่อในวงกว้างทั่วประเทศ ซึ่งเป็นโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพตามนโยบายรัฐบาล และเป็นโครงการที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ โดยประโยชน์สูงสุด คือ ผู้เรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาทั่วประเทศ จะได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรง โดยมุ่งเน้นในเรื่องให้เด็ก เยาวชนของชาติ ได้มีความรู้คุณธรรม ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ เด็ก เยาวชนของชาติต่อไป

๒.๔.๓ ลักษณะและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรม

ลักษณะและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรม เปรียบเช่นเดียวกับ บุคลากรครูที่ทำการสอนหนังสือในโรงเรียนสามัญทั่วไป เพราะพระสอนศีลธรรม ก็คือผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนเช่นกัน แต่พระสอนศีลธรรม จะแตกต่างจากครูโดยทั่วไป ที่ต้องอยู่ในระเบียบ วินัย และเป็นตัวอย่างที่ดี ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการประพฤติดี ประพฤติชอบให้แก่ นักเรียน โดยสามารถอธิบายลักษณะและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมที่เทียบเคียงกับบุคลากรครูทั่วไปได้ดังนี้

๑) ลักษณะและคุณสมบัติของครูที่ดี

สำหรับลักษณะของครูที่ดีนี้ได้นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะไว้คล้ายคลึงกันบ้างแตกต่างกันบ้างดังนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ และคนอื่นๆ^{๗๐} ได้แบ่งคุณลักษณะของครูออกเป็น ๒ ด้าน คือ รูปลักษณ์ (Appearance) ได้แก่ลักษณะภายนอกที่มองเห็นว่า คนเช่นนี้เองที่เป็นครูที่พึงประสงค์ และกิจลักษณะ (Performance) ได้แก่ ลักษณะภารกิจการพัฒนาตนเองของครูที่บ่งบอกถึงความรู้ ความคิด ความสามารถ อันพึงประสงค์รูปลักษณ์ (Appearance) มิได้

^{๗๐} สุมน อมรวิวัฒน์; และคนอื่นๆ, *กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนส่งเสริมคุณธรรม จรรยาแห่งวิชาชีพครู*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓-๓๘.

หมายถึงรูปโฉมอันสวยสดงดงามรูปลักษณะของครูยุคใหม่ได้ก้าวพ้นจากการเป็นสาวสวยประจำหมู่บ้านหรือการเป็นสาวแก่แก่ล้มมวยสวมแว่นตาสายตาสั้น แต่งชุดกระโปรงสีกรมท่าเสื้อสีขาวเซ็กซี่ ครูยุคใหม่มีไซ้ชายหนุมที่ท่าทางกระตือรือร้น หรือท่านขร้วแก่ที่โบราณคร่ำครึ ครูยุคใหม่ทั้งชายและหญิงล้วนแต่มีรูปลักษณะที่เป็นสามัญชน เป็นชาวบ้าน เป็นชาวเมืองที่มีความเป็นอยู่และวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับสังคมและชุมชนนั้น โดยได้แบ่ง รูปลักษณะของครูออกเป็น ๗ ลักษณะคือ

๑. สดชื่น แจ่มใส สะอาดตา (Pleasant) ครูเป็นแบบอย่างที่ดีที่ศิษย์คอยเลียนแบบ อยู่เสมอ ครูควรมีสุภาพดี ร่างกายแข็งแรง แต่งกายสะอาด และมีท่าทางที่ยิ้มแย้มแจ่มใสซึ่งจะมีอิทธิพลต่อบรรยากาศการเรียนการสอนไปด้วย

๒. ตื่นตัว นักเอาเบาสู้ (Alert) ครูต้องเป็นคนที่สนใจใฝ่รู้ ตื่นตัว กระฉับกระเฉง พร้อมทั้งจะรับรู้ข่าวคราว เฝ้าดูความเปลี่ยนแปลง และผจญปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะศิษย์จะมีคุณลักษณะของการตื่นตัวและทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่ออาจารย์มีคุณลักษณะดังกล่าว

๓. มั่นใจในตนเอง (Confident) ครูที่มีความมั่นใจในตนเองย่อมมีความมองอาจสง่างามในที่ทั้งปวง และสามารถกำหนดสถานภาพของความเป็นครูอย่างมีศักดิ์ศรี โดยที่ครูจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และจะต้องเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่ชัดเจนจึงจะทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองได้อย่างไรก็ตามคุณลักษณะที่มั่นใจในตนเองนี้ย่อมต้องพอเหมาะพอดี มีกาลเทศะ ไม่กลายเป็นความก้าวร้าวและหลงตนเอง

๔. รู้รอบเนื่องจากได้อ่านมากฟังมาก ซึ่งภาษาบาลีเรียกว่า เป็นพหุสูต ภาษาฝรั่งเรียกว่า เป็นคนที่ well informed ในความหมายนี้มิได้เจาะจงให้ครูต้องเป็นนักปราชญ์หรือเป็นคนที่มีรู้ทุกเรื่อง แต่อย่างน้อยครูต้องเป็นคนรอบรู้ข่าวสารเหตุการณ์ตลอดจนปัญหาของสังคม ได้ติดตามและสังเกตวิธีการที่คนต่างฝ่ายต่างความคิดเขาได้เถียงกันด้วยเหตุผล แล้วรู้จักใช้วิจารณ์ญาณวินิจฉัยตามความรู้และประสบการณ์ของตน

๕. เป็นกัลยาณมิตร (Friendly or Being Intimate Friend) คุณลักษณะนี้ หมายถึงรวมถึงความมีน้ำใจ ความใกล้ชิดผูกพันกับศิษย์และเพื่อนร่วมงานลักษณะของการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะทางสังคมที่เป็นที่รักไว้วางใจ

๖. ฉลาด (Intelligent Clever) คุณลักษณะข้อนี้ไม่สามารถวินิจฉัยได้เพียงผิวเผินอย่างไรก็ตาม การที่ครูสามารถใช้ภาษาโต้ตอบกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ ได้เข้าใจรวดเร็ว จับประเด็นได้ว่าอะไรสำคัญ ๆ อะไรเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย ฟังคำสั่ง ฟังคำถามครั้งเดียวเข้าใจ ลักษณะเหล่านี้เป็นภาพรวมของรูปลักษณะ และกิจลักษณะ (performance) ที่แสดงให้เห็นว่าครูคนนั้นฉลาด

๗. สุภาพ (Courteous) ครูที่เก่ง ฉลาด รอบรู้ และมั่นใจในตนเองนั้นต้องเป็นคนที่มีสุภาพด้วยความสุภาพในที่นี้หมายถึงกิริยาที่เหมาะสมกับบุคคล กาลเทศะ แสดงว่าได้รับการฝึกหัดขัดเกลา ไม่หยาบกระด้าง

สรุปได้ว่า รูปลักษณะของความเป็นครู ได้แก่ P-A-C-I-F-I-C รวมเป็น PACIFIC ซึ่งแปลว่า ความสงบ แต่แฝงความลึกลับและพลังที่เปี่ยมล้นกิจลักษณะ (Performance) หมายถึง ลักษณะของภารกิจที่ครูต้องปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเจริญสมกับความเป็นครู ซึ่งกิจลักษณะที่ครูต้องสั่งสมและฝึกอบรมให้เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาตนเองมี ๔ ประการ ตามหลักพุทธธรรมเรียกว่า ภาวนา ๔ คือ

๑. กายภาวนา การพัฒนาทางกาย (Physical Development) หมายถึง การฝึกอบรมวิธีการปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อมซึ่งในที่นี้หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และความรู้สึก รัก ชอบเกลียดชัง ให้ถูกต้องเหมาะสมอันเป็นไปเพื่อความเว้น อด ละ เลิกการกระทำที่นำมาซึ่งโทษนำไปสู่ความเสื่อมเสีย และมุ่งพัฒนาการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและส่วนรวม

๒. ศีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ (Moral Development) หมายถึง การพัฒนาความประพฤติและจรรยาของบุคคลให้เป็นไปตามหลักการและระเบียบวินัยที่ถูกต้องช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเมตตา ซื่อตรง ไม่ล่วงละเมิด จริ่งใจ และใช้สติปัญญา

๓. จิตตภาวนา การพัฒนาจิตใจ (Emotional and Mental Development) หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เบิกบานผ่องใส เข้มแข็ง มั่นคง ครูที่มีความสุข คือ ครูที่ได้ฝึกอบรมจิตหรือพัฒนาจิตของตนอยู่เสมอ ผู้ที่พัฒนาจิตไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงจากวิถีชีวิตของปุถุชน ไม่จำเป็นต้องนั่งขาวหม่นขาวเสมอไป เพราะการฝึกอบรมจิตนั้นเป็นการฝึกจากภายใน มีลักษณะที่เป็นขั้นตอนไม่ฝืนต่อธรรมชาติธรรมชาติธรรมดาของชีวิตเลย

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา (Intellectual Development) หมายถึง การฝึกอบรมหรือการพัฒนาปัญญา ไม่ได้หมายถึงการสั่งสมความรู้เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการวิเคราะห์ฝึกตนเองจากภายใน เช่น การสำรวจความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ ต่อสิ่ง เหตุการณ์และปัญหาที่ได้เผชิญด้วยความเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของอคติ คือ ความรัก โลภ โกรธ หลง ฝึกตนที่จะมองและมีปฏิริยาต่อสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงที่มันเป็นอยู่ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและสามารถใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา

ธีรศักดิ์ อัครบวร^{๗๒} ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีจากผลการวิจัยต่างๆ ไว้ดังนี้

๑. คุณลักษณะทางด้านส่วนตน ครูที่ดีควรมีลักษณะต่อไปนี้

๑.๑ ความประพฤติดี ครูต้องเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ โดยธรรมชาติศิษย์มีความโน้มเอียงที่จะประพฤติและปฏิบัติตามแบบอย่างตัวครู ทั้งด้านจริยธรรมและการแสดงออกอยู่แล้วดังนั้นครูจึงต้องเป็นผู้มีความประพฤติดีทั้งในห้องเรียนและในการดำเนินชีวิตตามปกติ

๑.๒ มีความใฝ่รู้ดี ครูที่มีความรู้ดีมักจะสามารสอนได้ดีด้วยในการประกอบอาชีพครุนั้น การสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นครูจึงควรมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนอย่างดี

^{๗๒}ธีรศักดิ์ อัครบวร, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๘-๗๑.

นอกจากนี้ครูจำเป็นต้องมีความรู้รอบตัวกว้างขวาง ทันสมัย ทันวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

๑.๓ สุขภาพกายดี งานของครูเป็นงานที่หนัก และเหนื่อยต้องทำงานตั้งแต่การเตรียมการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตรวจงานควบคุมความประพฤติของศิษย์ ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ศิษย์ ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียน ครูจึงต้องมีสุขภาพกายที่แข็งแรง เพื่อจะสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้โดยเรียบร้อยสมบูรณ์

๑.๔ มีสุขภาพจิตดี งานครูเป็นงานที่ต้องอดทนต่อการรบกวนอารมณ์จากศิษย์ ครูต้องมีความอดทนต่อความโกรธหรือความไม่พอใจกับความประพฤติของศิษย์ ตลอดจนอดทนต่อความรู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้ตั้งใจซึ่งอาจจะเกิดจากความไม่พร้อมของศิษย์ ครูจึงต้องมีสุขภาพจิตที่ดีพอ จึงจะทำให้ครูสามารถควบคุมตนเองได้ดี

๑.๕ บุคลิกภาพดี บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัวครูให้แก่ศิษย์ บุคลิกภาพหลายอย่างเป็นคุณลักษณะที่ฝึกฝนปรุงแต่งได้ เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมความสามารถทางการสอน วิธีการพูด มารยาททางสังคมต่างๆ เป็นต้น ศิษย์จะเกิดความเชื่อถือต่อครูได้ง่ายหากว่าครูมีบุคลิกภาพที่ดี ยิ่งครูวางตัวดีก็จะช่วยเพิ่มความเชื่อถือให้กับศิษย์ได้มากยิ่งขึ้น

๑.๖ ความตรงต่อเวลา การตรงต่อเวลาเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและนำเคารพให้แก่ครู โรงเรียนกำหนดเวลาเรียนเป็นตารางเวลาที่แน่นอนในแต่ละภาคเรียน ครูจึงต้องเป็นคนตรงต่อเวลาในการเข้าสอนตลอดจนการตรวจงานของศิษย์ให้เสร็จตามกำหนด การทำบันทึกต่างๆ เช่น การทำบัญชีเรียกชื่อ การทำผลกาเรียน การทำสมุดรายงาน จะต้องเสร็จตามกำหนดเวลาดำวย

๑.๗ เจตคติที่ดีต่อศิษย์ ครูต้องเป็นผู้เข้าใจถึงความต้องการ และความสามารถของศิษย์ ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ ของศิษย์ รู้จักยอมรับความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ศิษย์ได้แสดงความคิดเห็นโดยเปิดเผย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือให้ศิษย์ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ทุกด้านตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ครูจะต้องช่วยกระตุ้นให้ศิษย์มีความปรารถนาที่จะเรียนรู้ มีจิตใจใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยไม่หยุดยั้ง

๑.๘ ความสามารถในการพูด ครูจะต้องพูดและใช้ภาษาอยู่เสมอเพื่ออธิบายหรือสั่งสอนศิษย์ ครูจึงต้องสามารถใช้การพูดเป็นสื่อที่จะให้ศิษย์เข้าใจบทเรียนได้ง่าย นอกจากนี้จะต้องออกเสียงให้ถูกต้องและชัดเจน เพื่อเป็นตัวอย่างด้วย ความสามารถในด้านนี้ยัง รวมถึงน้ำเสียงที่ไพเราะน่าฟังและการพูดแบบเข้มแข็งเด็ดขาดตามสภาวะและเหตุการณ์ด้วย

๒. คุณลักษณะทางด้านวิชาการและงานครู มีลักษณะดังนี้

๒.๑ รอบรู้วิทยาการกว้างขวาง ครูจะต้องเป็นผู้ชี้แนะในการศึกษาเล่าเรียนให้แก่นักเรียน ช่วยเหลือด้านการเรียนและด้านความประพฤติของนักเรียน ตลอดจนการแนะแนว ให้

นักเรียนเข้าใจและสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเองได้ครูจึงต้องเป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างกว้างขวาง

๒.๒ มีความรู้ในวิชาที่สอนดี ครูต้องมีความรู้ดีในเรื่องที่จะต้องสอน วิชาที่ต้องรับผิดชอบในการให้ความรู้หรือประสบการณ์แก่นักเรียนความรู้ในวิชาที่สอนนั้นจะดีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับ การเตรียมการสอนความขยันหมั่นเพียรและความใฝ่รู้ของครูด้วย

๒.๓ มีความรู้ในวิธีสอนดี ครูที่มีความรู้ดีจะต้องสามารถสอนได้ดีด้วยในการประกอบอาชีพครูนั้นการสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นครูจึงควรวางแผนการสอนอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดจุดประสงค์ รูปแบบการสอน วิธีสอนอุปกรณ์การสอน การสอนการจัดกิจกรรมการสอน และการประเมินผลการเรียน

๒.๔ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูที่ดีจะต้องมีความพยายามริเริ่มและหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาแก่ศิษย์ให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น การพยายามปรับปรุงงานสอนให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ นั้นเป็นการพัฒนาการสอนที่ได้ผลดีที่สุด เป็นความคิดริเริ่ม นอกจากนี้ความพยายามหาความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านวิชาการ วิธีสอน ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ในวงการศึกษานี้จำเป็นอย่างมากสำหรับอาชีพครูในปัจจุบัน

๒.๕ เจตคติดีต่ออาชีพ ครูต้องมีศรัทธาต่องานครู สนใจที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะมาจากศิษย์ เพื่อนครูด้วยกัน ผู้ปกครองหรือผู้บริหารก็ตาม ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้ได้รับความสำเร็จอย่างดี นอกจากนี้ครูต้องตั้งใจพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอด้วย

๒.๖ มีความสามารถในการปรับบทเรียนให้กับนักเรียน ครูที่สอนดีต้องรู้จักปรับปรุงวิธีสอนตลอดเวลา เนื้อหาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและสังคมอยู่เสมอความสามารถปรับบทเรียนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้วย

๒.๗ มีความเข้าใจศิษย์ ครูที่ดีจะต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของศิษย์แต่ละคนทั้งการสอนและการปกครองจะเป็นไปด้วยดีหากว่าครูเข้าใจ ปัญหาพื้นฐานของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ยิ่งครูสามารถเข้าใจศิษย์ได้ดีเท่าไร ก็ย่อมจะสามารถช่วยเหลือศิษย์ในด้านการเรียนและความประพฤติได้ดียิ่งขึ้นเท่านั้น

๒.๘ มีความสามารถในการใช้กลวิธีการสอนต่างๆ ครูต้องสามารถใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและวัยของศิษย์ในแต่ละชั้นเรียน เพื่อให้ศิษย์เกิดความสนใจและตั้งใจที่จะเรียน นอกจากนี้ครูจะต้องรู้จักใช้อุปกรณ์การสอนหรือสื่อการสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน ครูจะต้องรู้จักเร้าให้ศิษย์เกิดความสนใจและอยากรู้อยากเห็น ตั้งใจที่จะศึกษาสิ่งที่ครูจัดเตรียมไว้ให้ด้วย ครูจะต้องส่งเสริมให้ศิษย์รู้จักคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ตลอดจนช่วยให้รู้วิธีการที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

แอสซิน (Assin)^{๗๓} ได้สรุปกิจกรรมเกี่ยวกับคุณภาพครูไว้ว่าต้องเน้นรวมถึงมิติด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge) เกี่ยวกับสาระเนื้อหา ๆ ของหลักสูตร ตลอดจนเป้าหมายของหลักสูตรนั้น ๆ

๒. ทักษะวิชาครู (Skill of Effective Pedagogy) ครูต้องมีทักษะรวมทั้งความสามารถในการนำวิชาครูไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีสอนที่หลากหลาย ตลอดจนทั้งวิธีการและยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ

๓. การไตร่ตรองไตร่สวน (Reflection) และความสามารถในการวิพากษ์ตนเอง

๔. ความสำนึก และการยอมรับผู้อื่น (Empathy) การรู้จักยอมรับผู้อื่นทั้งที่เป็นผู้ร่วมงานและศิษย์ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ในการจัดการศึกษาทั้งทางด้านจิตพิสัย และพุทธิพิสัยของศิษย์นั่นเอง

๕. ความสามารถในการจัดการ (Managerial Competence) ความสามารถพื้นฐานประการหนึ่งของครู คือความรับผิดชอบในการจัดการทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

๖) ลักษณะของครูและพระสอนศีลธรรมที่ดีตามคำสอนในพุทธศาสนา

ครูที่ดีนั้นต้องมีความกรุณาที่แสดงออกในทางการอบรมสั่งสอน ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญ ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้นได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีไว้ว่า ครูที่ดีจะต้องเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ความเป็นกัลยาณมิตรจัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาอบรมความมีกัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของครู ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อนุบายต่างๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่างๆ ทุกฝ่ายที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะพึงจัดทำเพื่อให้การศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดั่งาม เป็นประโยชน์เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญา นั้นได้

^{๗๓} Assin, David N, **Teacher Education in an Era of Transformation, Preparing Teacher for All the World Children : An Era transformation**, (Bangkok : Chulalongkorn University Printing House, 1995).

พระสอนศีลธรรมในฐานะเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ซึ่งตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาผู้ที่จะเป็นครูควรจะต้องประกอบด้วยองค์คุณของความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ ดังนี้^{๗๔}

๑. ปิโย น่ารัก หมายถึงมีความน่ารักในฐานะเป็นที่วางใจและสนิทสนมของศิษย์ โดยครูที่จะเป็นที่รักของศิษย์ได้นั้น ต้องมีพฤติกรรมที่ดีงาม (มีศีลบริสุทธิ์) มีความเห็นถูกต้อง ทำนองคลองธรรม (เป็นสัมมาทิฐิ) มีความเที่ยงธรรม กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่ละทิ้งหน้าที่การงานของตนการทำตัวเป็นที่รักต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป การที่ครูจะเป็นที่รักแก่ศิษย์ได้ก็ควรตั้งตนอยู่ในพรหมวิหาร ๔ คือ

๑.๑ มีเมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ หาทางให้ศิษย์เป็นสุขและเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต คอยระวังมิให้ศิษย์ตกอยู่ในความประมาท

๑.๒ มีกรุณา สงสาร เอ็นดูศิษย์ ยอยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ความไม่รู้

๑.๓ มีมุทิตา คือ ชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์ได้ดี และยกย่องเชิดชูให้ปรากฏเป็นการให้กำลังใจและช่วยให้เกิดความภูมิใจในตนเอง

๑.๔ มีอุเบกขา คือ วางตัวเป็นกลาง จิตใจที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ไม่มีอคติ

๒. ครู น่าเคารพ หมายถึง ความน่าเคารพในฐานะให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย ผู้เป็นครูย่อมเป็นคนที่มีความหนักแน่นมั่นคง มีเหตุผล ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่ถือตัวว่าตัวถูกเสมอ ไม่ตกอยู่ในอำนาจอคติ ๓ มีความรู้มั่นคง คือ เป็นคนทั้งหนักแน่นด้วยเหตุผลและมีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน โดยสรุป ครูที่เป็นที่เคารพของศิษย์นอกจากจะเป็นผู้ประกอบด้วยศีลธรรม มีความประพฤติดีงาม มีพรหมวิหารธรรมแล้ว ควรมีลักษณะ คือ มีธรรมาศัยดีมีความอดทน มีความโอบอ้อมอารี วจีไพเราะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรู้ดีในวิชาที่สอน มีทักษะในวิชาที่สอน การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งในด้านของจิตใจที่หนักแน่นมั่นคงที่จะดำรงตนอยู่ในความดีไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และความหนักแน่นในด้านของความรอบรู้ธรรม ที่จะช่วยให้ครู มีคุณสมบัติ ดังกล่าว คือ พละ ๕ ประการ ได้แก่

๒.๑ ศรัทธาพละ คือ มีความเชื่อในทางที่ชอบ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

๒.๒ วิริยะพละ คือ ความเพียรในทางที่ชอบ คือ เพียรเลิกละความชั่ว เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดในสันดาน

๒.๓ สติพละ หมายถึง ความระลึกได้ มีความรู้สึกตัวในการกระทำ การพูด การคิดให้รอบคอบ

^{๗๔} กรมการศาสนา, แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๙๓.

๒.๔ สมาธิพละ หมายถึง ความมีใจจดจ่อแน่วแน่มั่นคงในสิ่งที่เป็นบุญกุศล พลังสมาธินี้จะป็นกำลังต่อต้าน ความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นในใจ

๒.๕ ปัญญาพละ หมายถึง ความรอบรู้ คือรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรควรเว้น อะไรเป็นประโยชน์ และอะไรไร้ประโยชน์

๓. ภาวนีโย นายกย่อง หมายถึง ความนายกย่องในฐานะทรงคุณคือความรู้ และ ภูมิปัญญาแท้จริง ครูที่นายกย่องควรมีลักษณะ คือ ๑) มีระเบียบวินัย ๒) มีการเลี้ยงชีพสุจริต ๓) มีการสอนอันบริสุทธิ์ ๔) มีความรู้ที่เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ ๕) มีความเห็นชอบประกอบด้วย ปัญญาที่ถูกต้อง ๖) มีความประพฤติชอบตามอย่างการสอนผู้อื่น

๔. วัตตา รู้จักพูด หมายถึง การเป็นผู้ให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีโดยผู้ที่เป็นครูนั้นต้องเอาใจใส่คอยว่ากล่าวตักเตือนแนะนำพร่ำสอนศิษย์ว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ เมื่อเห็นศิษย์เป็นคนประมาท ไม่เอาใจใส่ในการเรียน หรือกระทำการสิ่งใดที่ผิด กีดทอนอยู่ไม่ได้ต้องว่ากล่าวตักเตือนชี้ถูกชี้ผิดเป็นผู้มีมานะในการตักเตือนสั่งสอน เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถ และเป็นคนดี คือ ใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางสุจริต เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่นได้ ลักษณะการสอนในแง่ของพุทธศาสนามี ๕ ประการ คือ

๔.๑ สันทัสสนา คือ สอนให้เข้าใจชัดเจน เห็นจริงอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นดังนี้ คือ สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ สอนจากสิ่งที่ยากไปหาสิ่งที่ยาก สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม

๔.๒ สมาทปนา คือ การกระตุ้นเร่งเร้า เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติตามที่ครูสอน

๔.๓ สมุตเตชนา สร้างกำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ไม่ครั้นคร้าม ต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคใด ๆ

๔.๔ สัมปหังสนา สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้เรียน คือมีเทคนิคในการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ

๕. วจันขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ หมายถึงพร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่างๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังได้ด้วยความอดทนไม่เบื่อ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นครูนั้นต้องเป็นคนมีขันติธรรมอดทนต่อถ้อยคำที่ล่วงเกินดูหมิ่นของศิษย์บางคนที่ไม่พอใจโดยไม่แสดงออกมานอกหน้า เก็บความรู้สึกที่ไม่พอใจไว้ ไม่แสดงกิริยาวาจาที่ไม่สมควรออกมา ไม่ผูกโกรธ ไม่พยายามหา ไม่อาฆาตต่อศิษย์ที่กล่าวล่วงเกิน

๖. คัมภีร์ญจะ กลัง กัดตา อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจง่าย หมายถึงการเป็นผู้สามารถกล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งแก่ศิษย์ได้ โดยพยายามอธิบายชี้แจงข้อที่ยากที่ลึกลับให้กระจ่างให้เข้าใจง่าย สามารถยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบให้เห็นแจ้งเห็นจริงโดยปราศจากข้อสงสัยเหมือนเปิดของที่ปิด หงายของที่คว่ำ บอกทางแก่คนหลงทาง สามารถขยายข้อความที่ยากให้เข้าใจแก่การเข้าใจได้ การตีความในวิชาการนั้นๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งง่ายแก่การเข้าใจ เพราะ

วิชาการต่างๆ ที่ครูนำมาสอนนั้นล้วนเป็นเรื่องที่ผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อน ครูจะต้องมีวิธีที่จะทำ
ให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องยากๆ ได้โดยง่าย โดยวิธีการ ดังนี้คือ

๖.๑ แสดงจุดเด่น หัวข้อสำคัญๆ หรือโครงสร้างของวิชานั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิด
ความคิดรวบยอด ก่อนที่จะอธิบายในรายละเอียดต่อไป

๖.๒ แสดงเหตุผลในวิชานั้น เช่น อธิบายจากเหตุไปสู่ผล อธิบายจากผลไปสู่
สาเหตุยกตัวอย่างประกอบหรือ เปรียบเทียบกับเนื้อหาของวิชาอื่นๆ ที่ใกล้เคียง

๖.๓ แสดงเนื้อหาที่เป็นแก่นหรือสาระสำคัญของวิชานั้น ตลอดจนชี้ให้เห็น
คุณค่าในเชิงปฏิบัติ เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใกล้ตัวสามารถนำมาปฏิบัติ
ได้

๗. โน จัญจฺวานะ นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หมายถึงการที่ครูไม่ชักชวน
แนะนำศิษย์ไปในทางที่ชั่ว ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ผิดทั้งศีลธรรมและกฎหมาย รู้จักและแนะนำ
ศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควรหมายถึง ไม่นำศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือชักชวนไปสู่อบายมุขเช่น
ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เที่ยวสถานเริงรมย์ต่าง ๆ วิธีการแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่
ควรนั้นมีอยู่ ๓ ประการคือ

๗.๑ นิคคหวิธิ คิดหาวิธิ ใช้วิธีชู้กำหราบ เป็นวิธีเตือนให้ศิษย์รู้สึกตัวและละ
ความชั่ว กล่าวคือเมื่อเห็นศิษย์ประพฤติไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร

๗.๒ ปัคคหวิธิ ใช้วิธียกย่องชมเชย เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดนิสัยที่ดีและ
ป้องกันไม่ให้เกิดนิสัยที่ไม่ดี เมื่อใดที่เห็นศิษย์ทำความดีครูจะต้องยกย่องชมเชย

๗.๓ ทิฏฐานคตวิธิ ใช้วิธีกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ครูต้องการให้ศิษย์ประพฤติ
ปฏิบัติอย่างไร ครูก็ต้องปฏิบัติตน เช่นนั้นให้ศิษย์ได้เห็นเป็นตัวอย่างพระพุทธศาสนาถือว่า
ความสัมพันธ์ของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนนั้น อยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ช่วยเหลือ
แนะนำผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรม องค์คุณทั้ง ๗ นี้ เป็นคุณลักษณะ
ที่ผู้สอนหรือครูผู้มีความกรุณาโดยทั่วไปจะมีได้ ไม่จำกัดเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าผู้ที่จะเป็นครูตามหลักการทางพระพุทธศาสนาหรือ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีสามารถที่จะเป็นต้นแบบของศิษย์
ได้ ต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกดี มีความเป็นกัลยาณมิตรนำคบหาสมาคม มีความอดทนรับผิดชอบ มี
ทักษะในการสื่อสารที่ดี และมีความ รัก ความเมตตาหวังดีต่อศิษย์เสมอ ปฏิบัติงานโดยไม่หวัง
ผลตอบแทน เป็นการปิดทองหลังพระโดยแท้จริง

๓) คุณสมบัติของครูและพระสอนศีลธรรมที่ดี

คุณสมบัติของครูที่ดี คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะสอนและเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในการทำงานเพื่อปรับปรุงมนุษยชาติให้ดีขึ้น คุณสมบัติของครูผู้สอนโดยทั่วไปแยกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นคุณสมบัติที่ปรากฏออกมาภายนอก หรือส่วนที่เป็นบุคลิกภาพ และส่วนที่เป็นคุณสมบัติภายใน^{๗๕} กล่าวถึงส่วนทั้ง ๒ ดังนี้

๑. ส่วนที่เป็นบุคลิกภาพ คือ ลักษณะที่มองเป็นภาพรวมในตัวของผู้สอน ทั้งในด้านรูปลักษณ์ และสัทลักษณ์ โดยรูปลักษณ์นั้นควรมีท่วงท่าพร้อมทั้งมีอากัปกิริยามารยาทสง่างดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ด้านสัทลักษณ์ คือ การใช้วาจาควรกล่าววาจาไพเราะ รู้จักใช้ถ้อยคำได้งดงาม มีวาจาสุภาพ สละสลวย กล่าวคำไม่มีโทษก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่คนและผู้อื่น มีคำพูดที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย และน้ำเสียงที่เปล่งออกไปที่จัดว่าเป็นน้ำเสียงที่ดีนั้น ควรมีลักษณะที่แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด ซึ่ง และกังวาน โดยภาพรวมแล้วบุคลิกภาพของครูผู้สอนจะต้ององอาจ ผึ่งผาย มีความเชื่อมั่นในตนเอง รูปร่างเล็กหรือใหญ่ไม่สำคัญเพราะเป็นรูปธรรม เลือกเกิดไม่ได้ สิ่งที่จะเสริมบุคลิกได้นั้น คือการแต่งตัวหรือนุ่มนวลให้เรียบร้อย แสดงความยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงถึงความเต็มใจที่จะสอน ความเป็นกันเองกับนักเรียน การพูดจาควรมีน้ำหนักและเชื่อมั่นตลอดเวลา ทั้งกิริยาท่าทาง เช่น การเดิน การนั่ง การยืน เป็นต้น ก็ให้ห้องอาจเสมอต้นเสมอปลายในขณะที่ทำการสอน ในส่วนของการใช้เสียงนั้น ครูจะต้องฝึกฝนการใช้เสียง ต้องพูดให้ดังพอได้ยินกันทั้งห้อง แต่มิใช่ตะโกน โดยพูดให้มีน้ำเสียงกังวาน มีความชัดถ้อยชัดคำ ถูกหลัก ไม่ช้าและไม่เร็วเกินไป ครูผู้มีเสียงแหบแห้ง พูดเบาเกินไป พูดไม่ชัด พูดแบบไม่มั่นใจ มักทำให้ผู้เรียนเบื่อและหลับในห้องเรียน การใช้สายตาทะเลาะทำการสอนครูต้องมองไปทางผู้เรียนและมองกวาดสายตาไปให้ทั่วถึงอย่างช้าๆ และย่อยๆ มิใช่ก้มดูหนังสือไป พูดบรรยายไป หรือหันหน้าเข้ากระดานดำ หันข้างหลังให้ผู้เรียน บรรยายไปเรื่อย และขณะที่เขียนกระดาน ไม่ควรพูดหรือบรรยาย เพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และคิดว่าครูไม่สนใจตัวผู้เรียนก็จะถือโอกาสพูดคุยหรือไม่ก็หลับในห้องเรียน หากครูใช้สายตาให้เป็นประโยชน์โดยมองดูผู้เรียนโดยรอบอยู่เสมอ นอกจากจะทำให้ผู้เรียนไม่กล้าหลับ หรือทำอย่างอื่นแล้วยังได้สังเกตว่า นักเรียนคนใดมีความสนใจหรือไม่สนใจไปในขณะสอนด้วย และสำหรับการใช้อริยาบถขณะทำการสอนนั้น ครูควรจะต้องเปลี่ยนอริยาบถอยู่เสมอ มิใช่นั่งแช่อยู่ที่โต๊ะครูอย่างเดียว ต้องเดินไปเดินมาระหว่างข้างหน้า หลัง และกลางชั้นบ้าง แต่มิใช่เดินไปแล้วก็เดินมาจนผู้เรียนเวียนหัวเพราะส่วนตามองครูเดินตลอดเวลา ต้องมีการเขียนกระดาน เพื่อเป็นจุด

^{๗๕} กรมการศาสนา, แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๙๐-๙๒.

สนใจสลับไปมากับการบรรยายหรือการใช้สื่อการสอนต่างๆ ครูมีบุคลิกภาพและกิริยาท่าทางดี จะเป็นสง่าดึงดูดให้นักเรียนสนใจและเต็มใจเรียน

๒. ส่วนที่เป็นคุณสมบัติภายใน หรือส่วนที่เป็นความรู้ ความสามารถในการสอน โดยครูที่จัดว่ามีคุณสมบัติภายในที่พึงประสงค์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา และขอบเขตของกฎเกณฑ์ และหลักการที่เกี่ยวข้องและที่จะนำมาใช้ในการสอนอย่างชัดเจน ตลอดจนรู้ขีดความสามารถของบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างดี รู้วิธีการและกลวิธีปฏิบัติที่จะนำเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการ มีความรู้เชิงบูรณาการในศาสตร์ทั้งปวง อย่างน้อยให้ทราบองค์ประกอบ และการปฏิบัติหน้าที่ขององค์ประกอบเหล่านั้นในกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล รู้จักสภาวะของสิ่งทั้งหลาย และมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งเหล่านั้นอันจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านระดับสติปัญญา ความสามารถ และพัฒนาการ ความพร้อมที่จะเรียนรู้ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ความถ่วงหรือส่งเสริมเพิ่มพูนผลสำเร็จของการเรียนรู้ และรู้จักใช้เทคนิคเข้าแก้ไข หรือส่งเสริม นำการเรียนรู้ และการฝึกอบรมให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี รู้ประวัติพื้นเพเดิม และประสบการณ์ในอดีตของผู้เรียน พิจารณาสงเกตดูผู้เรียนในขณะที่ผู้เรียนมีบทบาทอยู่ในชีวิตจริงภายในกลุ่มชนหรือไม่อย่างไร มองเห็นสาเหตุแห่งปัญหานั้น และพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือแก้ไขได้ทันที และมีความรู้ชัดเข้าใจแจ่มแจ้งและแน่ใจว่าผลสัมฤทธิ์ที่เป็นจุดหมายนั้นคืออะไร นอกจากนี้ ครูที่ดีนั้นควรประกอบด้วย ปัญญาแตกฉาน กล่าวคือ มีความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรม สามารถอธิบายแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใดๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะ กระจายความคิดออกไปจนล่วงรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผล ก็รู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจง แสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ และมีไหวพริบปฏิภาณดี โดยสามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ มีความรู้ ความเข้าใจ ชัดในความรู้อาจะมีแหล่งที่มา มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้

๔) บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชนพระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสอน ศาสนธรรมและการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุ และการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำของชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการกล่อมเกลาคณะผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของ

สังคม^{๖๖} ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงไม่ได้อยู่เฉพาะแต่เรื่อง การให้ความรู้ในด้านศาสนากับนักเรียนเท่านั้น แต่ยังแฝงบทบาทอย่างอื่นอยู่อีกมากมายโดย แยกไม่ออกจากบทบาทในฐานะเป็นพระในพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องทำหน้าที่ทุกอย่างเท่าที่จะทำ ได้และมีโอกาสจะทำ ทั้งนี้ก็เพื่อให้หลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังคงดำรงอยู่ต่อไป

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ ได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมไว้ ๕ ประการ คือ^{๖๗}

๑. บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา มาขัดเกลาจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยหลักธรรมทางพุทธ ศาสนาที่ชี้ชัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจคำสอนนี้ ได้มาเป็นคติแบบไทย ๆ ที่ว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว เพราะฉะนั้น หากมองในแง่ของการ พัฒนาแล้วการพัฒนาที่สำคัญที่สุดและละเลยไม่ได้ก็คือการพัฒนาจิตใจ เพราะจิตที่พัฒนาแล้ว เท่านั้นจึงจะทำให้การพัฒนาภายนอกคือการพัฒนาทางกายหรือวัตถุเป็นไปอย่างถูกต้อง พระสงฆ์จึงใช้หลักการของการฝึกสมาธิเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตวิญญาณของ พุทธศาสนิกชนให้เกิดการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกเพื่อให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์

๒. บทบาทด้านส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มี บทบาทอย่างมากในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการที่ พระสงฆ์จัดให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่สร้างมาเป็นเวลานานและมีคุณค่าทาง วัฒนธรรม จัดให้มีการรักษาประเพณีทางพระพุทธศาสนา เช่น การเทศมหาชาติ การตักบาตร เทโว เป็นต้น จัดให้มีการรักษาสีงแวดล้อม จะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์จัดให้มีการบวชป่า เพื่อ อนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น เป็นบทบาทที่เน้นให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนทรัพยากรใน ท้องถิ่นของตน

๓. บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม เป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสาวก ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการศึกษาธรรมและนำธรรมที่ตนได้ศึกษาแล้วไป เผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ตาม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยแบ่งบทบาทการ เผยแพร่ธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบันออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๓.๑ พระธรรมจาริก คือ พระสงฆ์ไทยที่เสียสละและสมัครใจเดินทางไป ปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องถิ่นจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่

^{๖๖} ภัทรพร สิริกาญจน์, **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทพระคัมภีร์เขียน สุวณโณในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

^{๖๗} พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ "ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม", **วิทยานิพนธ์ พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๖.

๓.๒ พระธรรมทูต คือ พระภิกษุที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียสละไปพบปะกับประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรม และพระพุทธศาสนาโดยเผยแผ่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนาโดยทั่วไป เช่น การเทศน์ การเผยแผ่โดยผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

๔. บทบาทด้านให้การศึกษา เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในอดีตประชาชนมักนำลูกหลานที่เป็นผู้ชายมาฝากให้อยู่กับพระสงฆ์ แล้วพระสงฆ์จะทำการสอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ให้ตามสมควร วัดก็บริจาคที่ดินให้เป็นสถานที่จัดสร้างอาคารของสถานศึกษาต่าง ๆ พระยังทำหน้าที่เป็นครูช่วยสอนในบางรายวิชาที่ขาดแคลนครูผู้สอนเป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชน

๕. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชาวบ้านของพระสงฆ์เป็นไปทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งนี้สอดคล้องกับหลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์โลกประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความคิดเห็นของบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร อย่างหลากหลาย ความคิดเห็นนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความต้องการ ความรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นแสดงความคิดเห็นออกมา การแสดงความคิดเห็นมีทั้งทางบวก และทางลบ ผู้ที่แสดงความคิดเห็น และผู้รับฟังความคิดเห็นจึงต้องใช้วิจารณญาณในการคิดไตร่ตรอง เพื่อให้ความคิดเห็นเหล่านั้นเกิดประโยชน์ต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติต่อไป

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิดา) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร ใน ๔ ด้าน คือ ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดผลและประเมินผล และเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามตัวแปร อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์สอน ระดับชั้นที่สอน สถานที่ตั้งของโรงเรียน ประเภทของโรงเรียน ตลอดจนรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอน ผลการวิจัย พบว่า ครูพระสอนศีลธรรม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียน โดยรวมและรายด้านในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นครูพระ

สอนศีลธรรม ที่มีต่อการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนตามตัวแปร พบว่า ครูพระสอนศีลธรรม มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหาหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ครูพระสอนศีลธรรม ที่มีวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน ระดับชั้นที่สอน ที่ตั้งโรงเรียน และที่มีประเภทของโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ครูพระสอนศีลธรรม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนโรงเรียน ดังนี้^{๘๘}

๑. ด้านเนื้อหาหลักสูตร หลักสูตรไม่ครอบคลุมทุกชั้นเรียน
๒. ด้านการเรียนการสอน เวลาในการเรียนค่อนข้างน้อยไม่เหมาะสมกับหลักสูตร
๓. ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ หนังสือที่ใช้เนื้อหาไม่ครอบคลุมกับหลักสูตร
๔. ด้านการวัดผลและการประเมินผล ครูพระสอนศีลธรรมยังไม่มีเอกภาพในการวัดผลประเมินผล เพราะนำผลไปรวมกับวิชาอื่น

นอกจากนี้ครูพระสอนศีลธรรม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียน ดังนี้

๑. ด้านเนื้อหาหลักสูตร ควรจัดพิมพ์แบบเรียนให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรใหม่
๒. ด้านการเรียนการสอน ควรเพิ่มเวลาในการเรียนให้มากกว่าเดิม
๓. ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ควรจัดหาสื่อ และวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมหลักสูตร
๔. ด้านการวัดผลและการประเมินผล ควรเน้นพฤติกรรมของผู้เรียนมากกว่าการวัดความรู้ด้านวิชาการ

พระครูปริยัติธรรมมาวุธ (วิรัช ตันช้วน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา จากผลการวิจัย พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทั้ง ๖ ด้าน มีการปฏิบัติมาก และมากที่สุด ดังนี้คือ ๑) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ๒) ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน ๓) ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน ๔) ด้านการวัดและประเมินผล ๕) ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๖) ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา ส่วนปัญญาในการ

^{๘๘} พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร), “ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, ๒๕๔๗).

จัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์มีปัญญาอยู่ในระดับปานกลางและมากทุกด้าน^{๘๙}

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรม จังหวัดสุรินทร์ จากผลการวิจัย พบว่า มีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบในการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม และกิจกรรมต่างๆ และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่ และครูอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารคือ พระวิทยากรนำเสนอตัวสารคือ หลักธรรมผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันสมัย ทำให้เยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้จริง^{๙๐}

สุวัช พานิชวงษ์ ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพของผู้ปกครองนักเรียน ในส่วนของปัจจัยย่อย คือ วุฒิการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วม และเจตคติต่อการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนใน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านพฤติกรรม และด้านอาชีพ ส่วนปัจจัยด้านสถานภาพของผู้ปกครองนักเรียน ในปัจจัยย่อยด้านอาชีพของผู้ปกครองนั้น มีความสัมพันธ์ทางลบ กับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านความรู้ และด้านพฤติกรรม ตัวแปรต้นจำนวนบุตร และตำแหน่งทางสังคมในท้องถิ่น พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน^{๙๑}

อภิญา เวชยชัย ได้ศึกษาแนวคิด รูปแบบและบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และกรณีศึกษาจาก ๕ ประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศญี่ปุ่น ประเทศออสเตรเลียและประเทศไทยพบแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของระบบครอบครัว ในฐานะเป็นปัจจัยเชิงบวก ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการศึกษาของเด็ก ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การพัฒนาบุคลิกภาพ

^{๘๙}พระครูปริยัติธรรมมาวูธ (วิรัช ตันชวน), “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

^{๙๐}พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ, “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรม จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๙๑}สุวัช พานิชวงษ์, “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖).

ทักษะทางสังคมทำให้โรงเรียนเรียกร้องความเอาใจใส่ และการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อร่วมดูแลและพัฒนาเด็ก ในฐานะเพื่อนหรือหุ้นส่วน ซึ่งต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งสอง ฝ่ายบทบาทการมีส่วนร่วมของพ่อ แม่ ผู้ปกครองที่สำคัญ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูที่บ้าน การมีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติ ซึ่งเป็นความร่วมมือในการดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับโรงเรียนการมีส่วนร่วมในระดับการบริหารและการตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมพิจารณา ปัญหา ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมจนถึงการมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน^{๔๒}

เมตต์ เมตต์การุณจิต ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของ คณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การมีส่วนร่วมในเรื่องการวางแผน โดยภาพรวมแล้วกรรมการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนในระดับปานกลาง แต่ในรายละเอียดแล้วพบว่า บางกิจกรรม กรรมการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ได้แก่ การร่วมกำหนดความต้องการในการพัฒนาโรงเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ โครงการจัดหาน้ำดื่ม โครงการจัดทำสวนหย่อม โครงการจัดหาทุนการศึกษา โครงการจัดทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษาและบางกิจกรรมกรรมการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลางได้แก่ การร่วมกำหนดนโยบายของโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางหรือทิศทางในการบริหารโรงเรียน การร่วมกำหนดปัญหาของโรงเรียน ของโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางหรือทิศทางในการบริหารโรงเรียน การร่วมกำหนดปัญหาของโรงเรียน การร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ความต้องการและการร่วมกันจัดทำแผนและโครงการ สำหรับปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีระดับการส่งเสริมอยู่ ๒ ระดับ คือ มากและปานกลาง (๑) ระดับมาก ได้แก่ เวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีถิ่นกำเนิดในท้องถิ่น มีที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ การเป็นศิษย์เก่า ความคาดหวังต่อโรงเรียน การมีความสัมพันธ์กับโรงเรียน (เป็นอดีตครูเทศบาล เป็นกรรมการศึกษาในโรงเรียน) ความห่วงใยในปัญหาเสียดัดและสวัสดิการของเด็กและการมีบุตรหลานเรียนอยู่ในโรงเรียน (๒) ระดับปานกลาง ได้แก่ อาชีพ วุฒิกการศึกษา อายุ การมีเวลาว่าง การเป็นผู้นำชุมชน เช่น เป็นผู้นำคุ่มความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจในครอบครัว ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการศึกษา และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การได้รับการแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทางโรงเรียนและการเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมศิษย์เก่า ส่วนปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษาที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งกรรมการศึกษาส่วนน้อยถือว่าเป็นอุปสรรค

^{๔๒} อภิญา เวชชัย, “การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

โดยมีระดับความเป็นอุปสรรค ในระดับปานกลาง ได้แก่ อายุ การไม่มีเวลาว่าง การไม่มีถิ่นกำเนิดในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ และการไม่มีที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่^{๘๓}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้ และสิ่งแวดล้อม ที่บุคคลได้รับ การแสดงความคิดเห็นมีทั้งทางบวก และลบ ดังนั้น บุคคลที่จะแสดงความคิดเห็นหรือรับฟังความคิดเห็นต้องมีภูมิรู้ และมีคุณธรรม เป็นเครื่องตัดสินใจ ถ้าบุคคลมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ถ้าบุคคลมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ต้องหาหนทางที่จะปรับความเข้าใจ ให้ตรงกัน เพื่อให้เกิดความราบรื่นในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน ถือเป็นหัวใจของการศึกษา การศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หรือพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการ หรือวิธีการในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน จึงต้องศึกษาวิธีการ วัสดุ อุปกรณ์ วัตถุประสงค์ ให้ครอบคลุม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังต่อไปนี้

พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์ ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ตอนที่ ๑ ศึกษาความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรม ๕ ด้าน คือ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านคุณลักษณะและเจตคติและเปรียบเทียบความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรม จำแนกตาม อายุวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิกการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์การสอน จำนวนปีที่บวช และระดับชั้นที่สอน ตอนที่ ๒ ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรม โดยจัดเป็นกลุ่มสนทนากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๘๑ รูป ซึ่งได้มาโดย

^{๘๓}เมตต์ เมตต์การุณจิต, “การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๘๖-๘๗.

วิธีการสุ่มหลายขั้นตอน (Multi stage) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานส่วนประมาณค่าและแบบสอบถามปลายเปิดสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ One Way ANOVA วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนการศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยได้ใช้การจัดกลุ่มสนทนา (focus group) วิเคราะห์ผลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยพบว่า

๑. ครูพระสอนศีลธรรมมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมและรายด้านคือ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านคุณลักษณะและเจตคติอยู่ในระดับมาก

๒. ครูพระสอนศีลธรรมที่มีอายุ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์การสอน จำนวนปีที่บวช และช่วงชั้นที่สอนแตกต่างกัน มีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

๓. แนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมซึ่งได้จากการจัดกลุ่มสนทนา (focus group) สรุปผลได้ดังนี้

๓.๑ ควรให้ครูพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตร

๓.๒ ควรจัดให้มีพระนิเทศก์ออกนิเทศติดตามและประเมินผลสมรรถภาพการสอนของครูพระอย่างต่อเนื่อง

๓.๓ ควรจัดอบรมถวายความรู้ให้ครูพระ ในการอบรมควรเน้นให้ครูพระได้ปฏิบัติจริงเพื่อที่ครูพระจะได้รับทั้งความรู้และได้ฝึกทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงานในเรื่องนั้นๆ

๓.๔ ควรมีการบรรจุให้ครูพระเป็นครูประจำ เพื่อที่จะได้รับการบริการการพัฒนาต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นเหมือนครูประจำการทั่วไป

๓.๕ ครูพี่เลี้ยงจะต้องแนะนำช่วยเหลือครูพระในระหว่างการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล

๓.๖ กระทรวงศึกษาธิการควรจัดให้มีหน่วยงานกลางซึ่งมีหน้าที่ในการผลิตและให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อ ในการถวายความรู้ควรเน้นให้ท่านเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้สิ่งแวดลอมรอบตัวเป็นสื่อการเรียนการสอน

๓.๗ โรงเรียนควรให้ครูพระเข้าไปมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล

๓.๘ ผู้อำนวยการและบุคลากรของโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับครูพระมากกว่านี้เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูพระตลอดถึงเพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน^{๘๔}

พระมหาสิงห์ชัย ธมฺมชโย (เขี้ยวสุก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมเยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของกลุ่มผู้ปกครอง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ทำบทบาทในด้านสาธารณูปโภค และระบบนิเวศเป็นอันดับหนึ่ง และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการอบรมเยาวชนให้ตั้งอยู่ในจริยธรรมให้มากขึ้น และการเป็นตัวอย่งที่ดีของเยาวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกรบ้าน ทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานทำได้ไม่เต็มที่^{๘๕}

วรินทร์า ปันงาม ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ การศึกษาการปฏิบัติดีแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธที่มีการปฏิบัติดี ๒) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม ของนักเรียนระหว่างโรงเรียนวิถิพุทธที่มีการปฏิบัติดี ผลการศึกษาพบว่า ๑) การพัฒนาคุณธรรม ของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษา มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้ ๑.๑ การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะ ด้วยการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมสอดแทรกธรรมะเพื่อย้ำเตือน เช่น การติดตั้งป้ายคติธรรม รวมถึงป้ายนิเทศเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ๑.๒ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาด้วยการจัดกิจกรรมพานักเรียนทุกคนไปแสดงตนเป็นพุทธมามกะเป็นประจำทุกปี กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมอาราธนาศีล ๕ ทุกวัน ๑.๓ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนและสอบธรรมศึกษา นิมนต์พระสงฆ์ในชุมชนมาสอนนักเรียนล่วงหน้าก่อนการสอบจริง กิจกรรมฟังบรรยายธรรมจากพระสงฆ์ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร ค่ายพัฒนาคุณธรรมและความถนัดและความสนใจ ๒) ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา พบว่า มีรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมด้านสังคม และด้านจิตใจหรืออารมณ์ ด้วยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยมีจุดเน้นเป็น ๓ รูปแบบดังนี้ รูปแบบที่ ๑ การสร้างบรรยากาศที่ สะอาด สงบ

^{๘๔}พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์, “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร”, *ปริญญาพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

^{๘๕}พระมหาสิงห์ชัย ธมฺมชโย (เขี้ยวสุก), “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๔.

เน้นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพที่สะอาดเพื่อนำไปสู่ความสงบ และฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบดูแลรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาแบบมุ่งเน้นพฤติกรรมทางสังคมโดย “ครู” เป็นแกนหลัก เน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีเป็นพฤติกรรมทางสังคม กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนของครูที่ใช้แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา รูปแบบที่ ๓ พัฒนาจิตใจโดยใช้การปฏิบัติตามกิจของพุทธศาสนาเป็นหลัก เน้นการจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเข้าถึงพระรัตนตรัย ใช้ธรรมะในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตจริงรวมถึงการฝึกสมาธิ^{๘๖}

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในระบบการศึกษาไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสถานภาพของผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อประเมินสถานภาพการจัดการเรียนรู้โดยใช้การพัฒนาสมองเป็นฐาน สำหรับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในสถานศึกษา เพื่อประเมินปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และมาตรการการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาพบว่า ๑) คุณธรรม จริยธรรมที่กำหนด พบว่า คุณธรรม จริยธรรมส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นขนบธรรมเนียมที่เน้นการอบรมปลูกฝังให้นักเรียนอยู่ในกรอบพฤติกรรมของระเบียบวินัย ๒) ตัวบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม จากการศึกษา พบว่า ในปัจจุบันโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความเข้าใจในเรื่องการประเมินผลคุณธรรม จริยธรรมดี โดยแต่ละแห่งได้มีการกำหนดให้มีระบบการประเมิน ทั้งเกณฑ์ และตัวบ่งชี้ในการประเมินชัดเจนขึ้น ๓) สถานภาพคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน พบว่า คุณธรรม จริยธรรมตามการรายงานของผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียนอยู่ในขั้นที่พึงพอใจในผลงานของโรงเรียน โดยภาพรวมในความเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง นักเรียนในโรงเรียนมีจุดดีเด่นบางด้าน และควรปรับปรุงในบางด้าน ด้านที่บุคลากรของโรงเรียนระดับประถมศึกษาพึงพอใจ คือ เรื่องความซื่อสัตย์ การประหยัดและอดออม การมีสัมมาคารวะ ความมีระเบียบวินัย การปฏิบัติตนตามหลักหรือคำสอนทางศาสนา ความรับผิดชอบ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันด้านที่ควรปรับปรุง ที่บุคลากรบางส่วนเห็นว่าควรปรับปรุง คือ เรื่องความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย สัมมาคารวะ การปฏิบัติตนตามหลักหรือคำสอนทางศาสนา ส่วนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา คุณธรรม จริยธรรมที่ประสบความสำเร็จคือ ความมีวินัย ความมีสัมมาคารวะ ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละ รักษาสีงแวดล้อม เป็นต้น และด้านที่บุคลากรเห็นว่าไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างเสริม คือ ความมีระเบียบวินัย

^{๘๖} วรินทรา บัณงาม, รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธการศึกษา การปฏิบัติดีแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐).

การมีสัมมาคารวะ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา/การปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา แสดงให้เห็นว่าผลของการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียนหนึ่งๆ ไม่สามารถทำให้บังเกิดผลด้านใดด้านหนึ่งอย่างร้อยเปอร์เซ็นต์^{๘๗}

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนของครูนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะพระสอนศีลธรรม ซึ่งเป็นทั้งผู้ถ่ายทอดความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนั้นในการส่งเสริมให้พระสงฆ์เข้ามาในโรงเรียนเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้อย่างแจ่มแจ้ง จึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ยุทธวิธีในการถ่ายทอดความรู้ เนื่องจากพระสงฆ์บางรูปที่เป็นพระสอนศีลธรรม ไม่มีความรู้ทางศาสตร์การสอน ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในหลายด้าน ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้จึงอาจไม่ครอบคลุม ดังนั้นจึงควรมีการให้ความรู้แก่พระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วยวิธีการต่างๆ ก่อนเข้าปฏิบัติงานสอนในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่พระสอนศีลธรรม เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มตามประสิทธิภาพส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณภาพของนักเรียน

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม

พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เป็นโครงการที่มุ่งหวังให้พระภิกษุสงฆ์ได้กลับมาใกล้ชิดประชาชนเหมือนเมื่อครั้งอดีต เพื่อกลมเกลียวจิตใจ ให้บุคคลมีแนวทางที่งดงามในการดำเนินชีวิต โดยมีแบบอย่างที่ดี ในด้านความประพฤติ จิตใจ นำพระพุทธศาสนามาสู่สังคมไทย เพื่อทำให้เกิด การสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น ดังนั้นการนำพระพุทธรูปกลับมาสู่สังคมไทยจึงเป็นการสร้างคุณค่ามหาศาลในสังคม การนำพระสอนศีลธรรม คือ ผู้รู้เรื่องศีลธรรมโดยตรงมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนจึงเป็นเรื่องที่งดงาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนดังต่อไปนี้

พระมหาสาย์นธ์ นามเมือง ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษาศักดิ์กรุงเทวมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความพร้อมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ๑) ความพร้อมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพร้อมด้านความรู้ ความพร้อมด้านประสบการณ์การสอน และความพร้อมด้านเงื่อนไขเวลาการสอนต่อสัปดาห์ โดยที่ความพร้อมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันมีผลต่อ บทบาทการจัดการเรียนการสอนวิชา

^{๘๗} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในระบบการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐).

พระพุทธศาสนาต่างกันซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่กำหนดไว้ ๒) การยอมรับบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษาและการยอมรับของพระสังฆาธิการ โดยที่ระดับการยอมรับบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่แตกต่างกัน มีผลต่อบทบาทการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่กำหนดไว้ ๓) บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็นบทบาทการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพบว่า ครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุด การวัดผลประเมินผล การเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไปเป็นลำดับ ส่วนบทบาทการจัดการเรียนการสอนนอกหลักสูตรพบว่า ครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุดรองลงมาคือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร^{๘๘}

พระมหาสนอง อัครมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง ศึกษากรณี พระครูพิพิธธรรมรส จากผลการวิจัย พบว่า พระครูพิพิธธรรมรส ได้รับแนวความคิดในการพึ่งตนเองจากท่านพุทธทาสภิกขุ แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมแก่ชุมชนที่ตนไปพัฒนา โดยเริ่มจากปัจจัยที่มีผลให้ท่านมีแรงขับเคลื่อนการทำงานจากหลายสาเหตุ ได้แก่ สภาพปัญหาที่ทำกิน การขาดแคลนแหล่งน้ำบริโภค น้ำดื่ม การว่างงานของชาวบ้าน การเล่นเกมพนันของชาวบ้าน ชาวบ้านขาดความสามัคคี การไม่รู้จักนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้รักษาโรค เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาไม่มากนัก การใช้แรงงานสัตว์ไม่เหมาะสม การไม่รู้จักปลูกพืชสวนครัว และอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ส่วนในด้านหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้แก่ กฎแห่งกรรม สังคหวัตถุธรรม เบญจศีล ความสันโดษ และอิทธิบาท^{๘๙}

^{๘๘} พระมหาสายันต์ นามเมือง, บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร, *ภาคนิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

^{๘๙} พระมหาสนอง อัครมโม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง ศึกษากรณี พระครูพิพิธธรรมรส”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พระมหาสังเวียร ปญญาโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือ และความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางศาสนาพัฒนาาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสัมพันธ์ร่วมกันที่ดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังคุณธรรม^{๙๐}

พระมหาวิโรจน์ ธาระพุม ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข ผลการศึกษาพบว่า ๑) วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้ได้แก่การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ๒) สำหรับปัญหาและอุปสรรค ที่พบคือ ปัญหาด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุ อุปกรณ์ ด้านวิชาการ ด้านนิเทศงาน และด้านความร่วมมือและประสานงาน ๓) การแก้ไขปัญหาที่พระธรรมวิทยากรต้องการ คือ การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนด้านทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การมีผู้เชี่ยวชาญและคณะที่ปรึกษา และการสร้างความร่วมมือและประสานงาน และมีข้อเสนอแนะว่าแผนกพระธรรมวิทยากรควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานด้านการเผยแผ่และพัฒนาจริยธรรมทั่วประเทศ ให้มีวิธีการปฏิบัติเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ^{๙๑}

^{๙๐}พระมหาสังเวียร ปญญาโร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๒.

^{๙๑}พระมหาวิโรจน์ ธาระพุม, *ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, *วิทยานิพนธ์สังคมศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๘-๘๙.

วิชิต วงศ์สายตา ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสมรรถภาพการสอนนิชาพระพุทธรศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑) สมรรถภาพการสอนนิชาพระพุทธรศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนมากมีสมรรถภาพอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระธรรมวิทยากรมีสมรรถภาพทั้ง ๔ ด้าน เรียงจากสูงไปหาต่ำได้แก่ ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน ๒) เมื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพการสอนนิชาพระพุทธรศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำแนกตามสถานภาพของครู (อายุ,จำนวนปีที่บวช, ระดับความรู้ทางบาลี, ระดับชั้นที่กำลังศึกษา, ประสบการณ์การสอน, ระดับชั้นที่สอน) พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ โดยกลุ่มพระธรรมวิทยากรที่สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่ และกลุ่มที่สอนในโรงเรียนขนาดกลางมีระดับสมรรถภาพการสอน มากกว่ากลุ่มที่สอนในโรงเรียนขนาดเล็กและกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทาลัย มีสมรรถภาพการสอนสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทาลัย ๓) แนวทางการพัฒนาสมรรถภาพการสอนนิชาพระพุทธรศาสนาของพระธรรมวิทยากร (มีส่วนที่ต้องเอาไปไว้ในแนวทางการพัฒนา)^{๒๒}

ณัฐจิภา ลิ้มเฉลิม ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาและรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑ ใน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ผลการศึกษา พบว่า ๑) สภาพการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน พบว่า มีสภาพการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านกายภาพ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับค่อนข้างมาก สำหรับด้านการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ๒) สภาพการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

^{๒๒}วิชิต วงศ์สายตา, การศึกษาสมรรถภาพการสอนนิชาพระพุทธรศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔).

๓) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ได้กล่าวถึง ปัญหาที่สำคัญ คือ สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรม ผู้ปกครองไม่อนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม การผลิตสื่อทางพระพุทธศาสนาขาดความน่าสนใจ ขาดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรม ผู้ปกครองไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม ข้อเสนอแนะ ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพแวดล้อม ควรมีการประสานงานกับวิทยากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนา มาให้ความรู้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ควรสนับสนุนให้ครูเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องหลักธรรมอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานต้นสังกัดควรมีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ควรจัดกิจกรรมโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม^{๙๓}

สรุปได้ว่า พระสอนศีลธรรมนั้นในทางปฏิบัติก็คือ ครูผู้มีหน้าที่สอนในวิชาธรรมศึกษา และการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมไม่เอารัด เอาเปรียบกัน โดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้าไปกำหนดขอบเขตในการดำเนินชีวิต เช่นนี้พระสอนศีลธรรมจึงต้องมีคุณสมบัติของความเป็นครูที่เพียบพร้อมไปด้วยจิตสาธารณะ

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการประมวลแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น คือ สถานภาพของพระสอนศีลธรรม ประกอบด้วย อายุ พรรษา ระดับการศึกษาแผนกบาลี ระดับการศึกษาแผนสามัญ ระดับการศึกษาที่สอน และประสบการณ์ในการสอน

ตัวแปรตาม คือ สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล แสดงแผนภาพประกอบดังนี้

^{๙๓} ณีฎฐิกา ลัมเฉลิม, การศึกษาสภาพโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙).

ตัวแปรต้น

(Independent Variables : IV)

ข้อมูลส่วนบุคคล

- สถานภาพ
- อายุพรรษา
- วุฒิการศึกษาทางธรรม
- วุฒิการศึกษาภาษาบาลี
- วุฒิการศึกษาทางโลก
- อายุ

ตัวแปรตาม

(Dependent Variables : DV)

สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอน
ศีลธรรมในสถานศึกษา ประกอบด้วย

๑. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร
๒. ด้านการผลิตและการใช้สื่อ
๓. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน
๔. ด้านการวัดผลและประเมินผล

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ จำนวน ๑๒๖ รูป

๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากประชากร ที่เป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรีเขต ๒ จำนวนทั้งหมด ๑๒๖ รูป

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

สถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาราชบุรีเขต ๒	จำนวนประชากร (รูป)
อำเภอดำเนินสะดวก	๔๕
อำเภอบางแพ	๑๙
อำเภอโพธาราม	๓๔
อำเภอบ้านโป่ง	๒๘
รวม	๑๒๖

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่ง แบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็น แบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการ โดยถามเกี่ยวกับ อายุ พรรษา ระดับ การศึกษาแผนกบาลี ระดับการศึกษาแผนกสามัญ และระดับการศึกษาที่สอน

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอน ศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ โดยที่ ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดเกี่ยวกับการศึกษา สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตาม หลักการของลิเคิร์ต (Likert) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด ^๑

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของ พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบ เครื่องมือ ที่สร้างไว้

^๑สุวรีย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔๐.

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอ
ประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ
แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑) อาจารย์ ดร. พิเชฐ ทังโต ตำแหน่งหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๒) อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๓) พระมหาสม กลยาโณ, Ph.D ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๔) พระมหาโยตะ ปยุตโต ตำแหน่งอาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๕) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชัย ไชยสา ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชา
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้
และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและ
วัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไป
ทุกข้อ

๓) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไข
แล้วไปทดลองใช้ (Try out) แก่พระสอนศีลธรรมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป
ได้แก่ พระสอนศีลธรรมของโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อหา
ค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค
(Cronbach)^๒ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๒๗๘

๔) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการ
วิจัยต่อไป

^๒ สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด,
๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามจำนวน ๑๒๖ ชุด โดยเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการเก็บคืน

๒. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากพระสงฆ์ที่เป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ ทั้งหมดโดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน ๑๒๖ ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๕.๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่รวบรวมได้จากประชากรจำนวน ๑๒๖ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ พรรษา ระดับการศึกษาแผนกบาลี ระดับการศึกษาแผนกสามัญ ระดับการศึกษาที่สอน และประสบการณ์ที่สอน มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพ
ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(N=๑๒๖)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๑. อายุ		
๒๑- ๓๐ ปี	๒๑	๑๖.๖๗
๓๑- ๔๐ ปี	๔๖	๓๖.๕๑
๔๑- ๕๐ ปี	๓๕	๒๗.๗๗
๕๑-๖๐ ปี	๑๕	๑๑.๙๐
๖๑ ปีขึ้นไป	๙	๗.๑๐
๒. พรรษา		
๑-๕ พรรษา	๒๑	๑๖.๖๗
๖-๑๐ พรรษา	๒๕	๑๙.๘๔
๑๑-๑๕ พรรษา	๓๒	๒๕.๔๐
๑๖-๒๐ พรรษา	๑๗	๑๓.๕๐
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓๑	๒๔.๖๐
๓. ระดับการศึกษาแผนกบาลี		
นักธรรมตรี	๙	๖.๓๐
นักธรรมโท	๑๑	๘.๗๓
นักธรรมเอก	๙๔	๖๖.๖๗
ป.ธ. ๑-๒	๙	๖.๓๐
ป.ธ. ๓-๔	๑๐	๗.๙๐
ป.ธ. ๕-๖	๓	๒.๓๘
ป.ธ. ๗-๘	-	-
ป.ธ. ๙	๒	๑.๖๐
๔. ระดับการศึกษาแผนกสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔๓	๓๔.๑๐
ปริญญาตรี	๖๒	๔๙.๒๐
ปริญญาโท	๑๒	๙.๕๑
ปริญญาเอก	-	-

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อื่นๆ	๙	๗.๑๐
๕. ระดับการศึกษาที่สอน		
ประถมศึกษาปีที่ ๑-๓	๒๓	๑๘.๓๐
ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖	๑๐๓	๘๑.๗๐
๖. ประสบการณ์ที่สอน		
๑-๕ ปี	๖๖	๕๒.๔๐
๖-๑๐ ปี	๓๔	๒๗.๐๐
๑๑-๑๕ ปี	๑๕	๑๑.๙๐
๑๖-๒๐ ปี	๔	๓.๒๐
๒๑ ปีขึ้นไป	๗	๕.๖๐
รวม	๑๒๖	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของพระสอนศีลธรรม จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๑๒๖ คน มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๐ อายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘๐ อายุ ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙๐ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๐

พรรษา ๑-๕ พรรษา จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๐ พรรษา ๖-๑๐ พรรษา จำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘๐ พรรษา ๑๑-๑๕ พรรษา จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๐ พรรษา ๑๖-๒๐ พรรษา จำนวน ๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๐ และพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๓๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๐

ระดับการศึกษาแผนกบาลี นักธรรมตรี จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๐ นักธรรมโท จำนวน ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๗๐ นักธรรมเอก ๘๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗๐ ป.ธ. ๑-๒ จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๐ ป.ธ.๓-๔ จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๙๐ ป.ธ.๕-๖ จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๐ ป.ธ.๗ จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๐

ระดับการศึกษาแผนกสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ ปริญญาตรี จำนวน ๖๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๒๐ ปริญญาโท จำนวน ๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๕๐ จบการศึกษาระดับอื่นๆ จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๐

ระดับการศึกษาที่สอน ประถมศึกษาที่ ๑-๓ จำนวน ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓๐
 ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๑๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๗๐

ประสบการณ์การสอน ๑-๕ ปี จำนวน ๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๔๐ ประสบการณ์
 สอน ๖-๑๐ ปี จำนวน ๓๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๐ ประสบการณ์สอน ๑๑-๑๕ ปี จำนวน ๑๕
 รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๐ ประสบการณ์สอน ๑๖-๒๐ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๐
 ประสบการณ์สอน ๒๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๐

๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาตามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม

ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ประกอบด้วย ๑)ด้านเนื้อหาและ
 หลักสูตร ๒)ด้านการผลิตสื่อ ๓)ด้านการดำเนินการสอน ๔) ด้านการวัดผลประเมินผล โดย
 ภาพรวมและรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมใน
 สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒
 โดยภาพรวม

(N=๑๒๖)

สภาพปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรคของพระสอนศีลธรรม		
	μ	σ	ระดับ
๑. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร	๒.๘๘	๑.๑๒	ปานกลาง
๒. ด้านการผลิตสื่อ	๓.๒๑	๑.๒๙	ปานกลาง
๓. ด้านการดำเนินการสอน	๒.๘๒	๑.๒๑	ปานกลาง
๔. ด้านการวัดผลประเมินผล	๓.๕๓	๑.๒๘	มาก
รวม	๓.๑๑	๑.๒๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอน
 ศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ โดย
 ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีความคิดเห็นในระดับ
 มากคือ ด้านการวัดผลประเมินผล ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านเนื้อหา
และหลักสูตร

(N = ๑๒๖)

ข้อ	ด้านเนื้อหาหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		μ	σ	
๑	ความรู้เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายการศึกษาตามนโยบายการศึกษาชาติ	๒.๖๖	๐.๘๙	ปานกลาง
๒	ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	๒.๘๔	๑.๑๓	ปานกลาง
๓	ความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	๓.๕๔	๑.๑๖	มาก
๔	ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์วิชาพระพุทธศาสนา	๒.๐๒	๐.๘๕	น้อย
๕	ความสามารถในการกำหนดเนื้อหา สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	๒.๗๒	๐.๘๙	ปานกลาง
๖	ความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร	๓.๖๑	๐.๙๖	มาก
๗	ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน	๒.๒๑	๐.๘๑	น้อย
๘	ความรู้ ความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร	๓.๐๕	๑.๒๗	ปานกลาง
๙	ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการสอนและการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาด้านการสอน	๓.๒๓	๑.๑๘	ปานกลาง
๑๐	ความสามารถในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้	๒.๘๖	๐.๙๑	ปานกลาง
	รวม	๒.๘๘	๑.๑๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านเนื้อหาและหลักสูตรในระดับมากในข้อ “ความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑” และ “ความสามารถ

ในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร” ความคิดเห็นในระดับน้อย ในข้อ “ความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑” และ “ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ

(N = ๑๒๖)

ข้อ	ด้านการผลิตและการใช้สื่อ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		μ	σ	
๑	ความสามารถด้านการผลิตสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้	๒.๕๗	๑.๒๙	ปานกลาง
๒	ความสามารถในการเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมในการประกอบบทเรียน	๓.๐๐	๑.๔๖	ปานกลาง
๓	ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ประกอบการจัดการเรียนรู้	๓.๐๘	๑.๓๕	ปานกลาง
๔	ความสามารถในการส่งเสริมให้นักเรียนร่วมคิดค้น ผลิต ปรับปรุงสื่อประกอบการเรียนรู้	๒.๘๕	๑.๐๐	ปานกลาง
๕	ความสามารถในการหาสื่อจากแหล่งต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา	๓.๕๑	๑.๑๐	ปานกลาง
๖	ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้	๓.๗๑	๐.๘๗	มาก
๗	ความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรม และนำไปใช้	๓.๑๓	๑.๑๘	ปานกลาง
๘	ความสามารถในการประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยี ประกอบการสอน	๓.๒๔	๑.๔๐	ปานกลาง
๙	ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา	๓.๗๗	๑.๓๔	มาก
๑๐	ความสามารถในการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน	๓.๒๑	๑.๒๘	ปานกลาง
	รวม	๓.๒๑	๑.๒๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ในระดับมากในข้อ “ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้” และ “ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการดำเนินการสอน

(N=๑๒๖)

ข้อ	ด้านการดำเนินการสอน	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		μ	σ	
๑	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน	๒.๘๐	๑.๑๔	ปานกลาง
๒	ความสามารถในการปฏิบัติการสอน พระพุทธศาสนา	๓.๐๓	๑.๓๐	ปานกลาง
๓	ความสามารถในการวางแผนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา	๓.๓๐	๑.๒๑	ปานกลาง
๔	ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียน ในขณะปฏิบัติการสอน	๒.๓๔	๑.๒๐	น้อย
๕	ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ในขณะสอน	๒.๘๐	๑.๑๙	ปานกลาง
๖	ความสามารถในการควบคุมชั้นเรียนในขณะทำ การสอน	๒.๖๓	๑.๑๑	ปานกลาง
๗	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียน อย่างเป็นกัลยาณมิตร	๒.๔๕	๑.๐๙	ปานกลาง
๘	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคลากร ครูอย่างเป็นกัลยาณมิตร	๒.๘๑	๑.๓๓	ปานกลาง
๙	ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ หลากหลาย เช่น บรรยาย สาธิต แสดงบทบาท สมมุติ	๓.๕๐	๑.๐๗	ปานกลาง
๑๐	ความสามารถในการนำหลักธรรมมาพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน	๒.๕๒	๐.๙๖	ปานกลาง
	รวม	๒.๘๒	๑.๒๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการดำเนินการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่ามีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการดำเนินการสอน ในระดับน้อย ในข้อ “ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียนในขณะปฏิบัติการสอน” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการวัดผลและประเมินผล

(N=๑๒๖)

ข้อ	ด้านการวัดผลประเมินผล	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		μ	σ	
๑	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา	๓.๐๓	๑.๒๑	ปานกลาง
๒	ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินตามสภาพจริง	๓.๖๙	๑.๓๙	มาก
๓	ความรู้ ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือวัดประเมินผล	๓.๒๔	๑.๑๔	ปานกลาง
๔	ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง	๔.๓๙	๑.๐๒	มาก
๕	ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม	๓.๖๒	๑.๒๙	มาก
๖	ความสามารถในการเลือกรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	๓.๒๒	๑.๑๑	ปานกลาง
๗	ความรู้ ความเข้าใจในการออกแบบข้อคำถามได้ครอบคลุมพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย	๓.๓๖	๑.๑๓	ปานกลาง
๘	ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน	๓.๖๙	๑.๒๑	มาก
๙	ความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน การวิเคราะห์ข้อสอบ	๓.๗๑	๑.๔๐	มาก
๑๐	ความรู้ ความเข้าใจในการแปรผล และนำผลที่ได้ไปปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๓.๓๗	๑.๓๗	ปานกลาง
	รวม	๓.๕๓	๑.๒๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการวัดผลประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการวัดผลประเมินผล ในระดับมาก ในข้อ “ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา”, “ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง”, “ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม”, “ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน” และ “ความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน การวิเคราะห์ข้อสอบ” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม

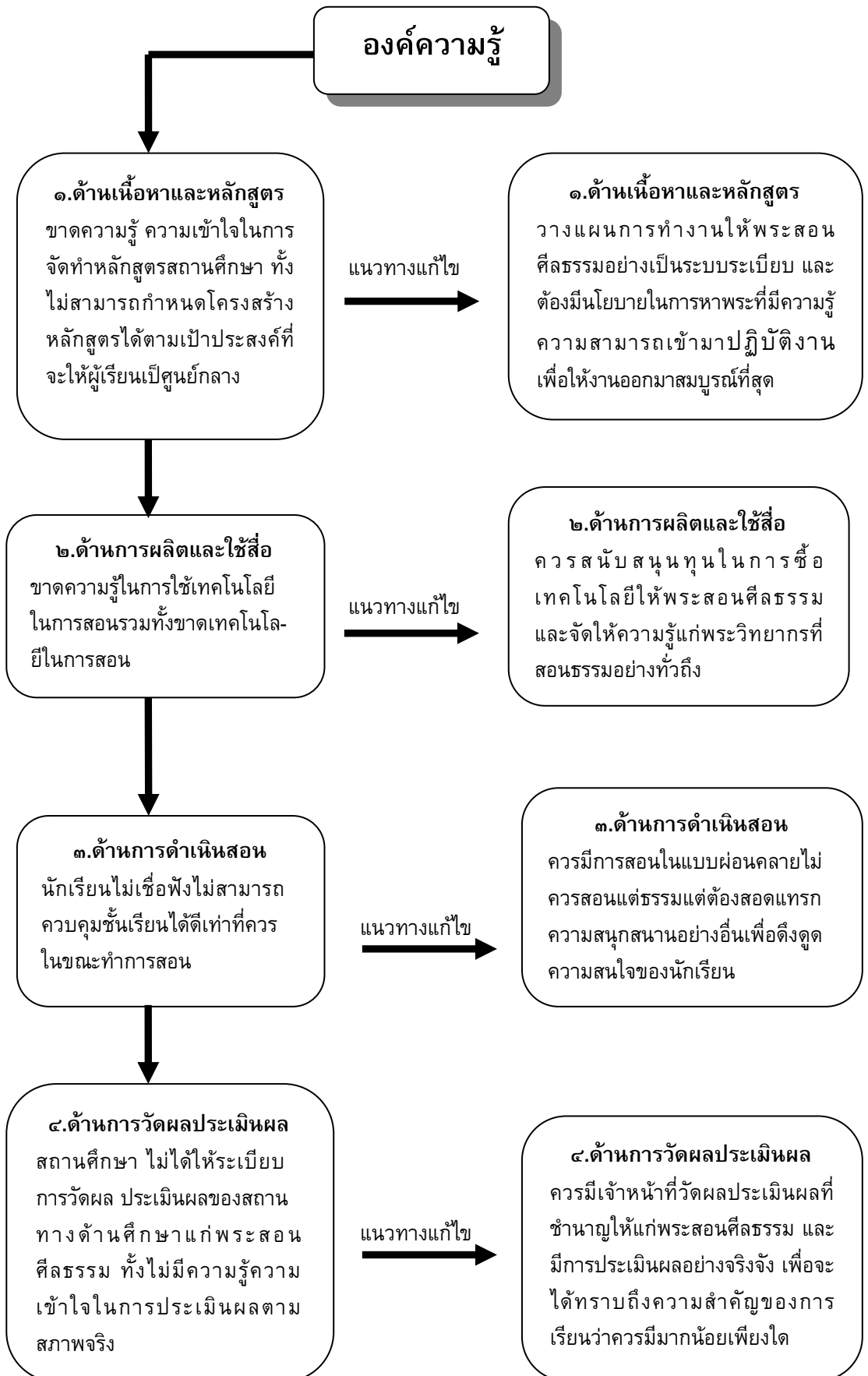
ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม ที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ตามรายด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการสอนของพระสอนศีลธรรม
 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒
 ตามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม มีรายละเอียดรายข้อดังนี้

ปัญหา	แนวทางในการแก้ไข
๑. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา ทั้งไม่สามารถกำหนดโครงสร้าง หลักสูตรได้ตามเป้าประสงค์ที่จะให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง	วางแผนการทำงานให้พระสอนศีลธรรมอย่าง เป็นระบบระเบียบ และต้องมีนโยบายในการ หาพระที่มีความรู้ความสามารถเข้ามา ปฏิบัติงานเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด
๒. ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีในการสอน รวมทั้งขาดเทคโนโลยีในการสอน	สนับสนุนทุนในการซื้อเทคโนโลยีให้พระสอน ศีลธรรม และจัดให้ความรู้แก่พระวิทยากรที่ สอนธรรมอย่างทั่วถึง
๓. ด้านการดำเนินการสอน นักเรียนไม่เชื่อฟัง ไม่สามารถควบคุมชั้น เรียนได้ดีเท่าที่ควร ในขณะที่ทำการสอน	พระสอนศีลธรรมควรมีการสอนแบบผ่อน คลายไม่ควรสอนแต่ธรรมแต่ต้องสอดแทรก ความสนุกสนานอย่างอื่นเพื่อดึงดูดความ สนใจของนักเรียน
๔. ด้านการวัดผลประเมินผล สถานศึกษา ไม่ได้ให้ระเบียบการวัดผล ประเมินผลของสถานศึกษาแก่พระสอน ศีลธรรม ทั้งไม่มีความรู้ความเข้าใจในการ ประเมินผลตามสภาพจริง	สถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผล ที่ชำนาญให้แก่พระสอนศีลธรรม และมีการ ประเมินผลอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบถึง ความสำคัญของการเรียนว่าควรมีน้อย เพียงใด

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง เรื่อง “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒” ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับ
 จากการวิจัยดังกล่าว สรุปเป็นความสัมพันธ์เชิงแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สามารถอธิบายเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒” สามารถสรุปได้ ดังนี้

๑) **ด้านเนื้อหาและหลักสูตร** พระสอนศีลธรรมขาด ความรู้ในการวิเคราะห์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ และความสามารถในการกำหนดหน่วย การเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมี แนวทางการแก้ปัญหาโดยวางแผนการทำงานให้พระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบระเบียบ และ ต้องมีนโยบายในการหาพระที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานเพื่อให้งานออกมาสสมบูรณ์ ที่สุด

๒) **ด้านการผลิตและการใช้สื่อ** พระสอนศีลธรรมยังขาด งบประมาณและความรู้ ความสามารถในการด้านการผลิตและการใช้สื่อ ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการ เรียนรู้ และความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งมีแนว ทางการแก้ปัญหาโดยสนับสนุนทุนในการซื้อเทคโนโลยีให้พระสอนศีลธรรม และจัดให้ความรู้แก่ พระวิทยากรที่สอนธรรมอย่างทั่วถึง

๓) **ด้านการดำเนินการสอน** พระสอนศีลธรรม ยังขาดความรู้ความสามารถในการเข้าใจ ความสนใจนักเรียนในขณะที่ปฏิบัติการสอน นักเรียนไม่เชื่อฟัง และไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ ดีเท่าที่ควร ในขณะที่ทำการสอน ซึ่งมีแนวทางการแก้ปัญหาโดยพระสอนศีลธรรมควรมีการสอน แบบผ่อนคลายเป็นไม่ควรสอนแต่ธรรมแต่ต้องสอดแทรกความสนุกสนานอย่างอื่นเพื่อดึงดูดความ สนใจของนักเรียน

๔) **ด้านการวัดผลและประเมินผล** พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา ความสามารถในการประเมินผลตาม สภาพจริง ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน และ ความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนนการวิเคราะห์ข้อสอบ ซึ่งมีแนวทางการแก้ปัญหาโดย สถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผลที่ชำนาญให้แก่พระสอนศีลธรรม และมีการ ประเมินผลอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบถึงความสำคัญของการเรียนว่าควรมีมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า ปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษานั้น มีปัจจัยหลาย ด้านประกอบเข้าด้วยกัน ทั้งด้านตัวผู้สอนเอง และตัวผู้ศึกษาเอง โดยการแก้ไขปัญหาในระยะ ยาวอันส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนของพระสอนศีลธรรม ที่สำคัญต้องมุ่งเน้นที่การ อบรมบุคลากรด้านการสอนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถใน ๔ ด้านดังนี้ ๑) ด้านเนื้อหาและ หลักสูตร ๒) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ๓) ด้านการดำเนินการสอน และ ๔) ด้านการวัดผล ประเมินผล

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ และ ๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถามกับพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ทั้งสิ้น จำนวน ๑๒๖ รูป โดยสำรวจทั้งหมด ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) นำเสนอข้อมูลประกอบคำบรรยาย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา “สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒” สามารถสรุปได้ ดังนี้

๕.๑.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พระสอนศีลธรรมที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑- ๔๐ ปี มีจำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๐ มีพรรษา ๑๑- ๑๕ พรรษา มีจำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๐ มีระดับการศึกษาแผนกบาลี นักธรรมเอก จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗๐ มีระดับการศึกษาแผนกสามัญ ปริญญาตรี จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๒๐ มีระดับการศึกษาที่สอน ประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๗๐ และมีประสบการณ์ที่สอน ๑ – ๕ ปี จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๔๐

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า

๑) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

ด้านเนื้อหาและหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านเนื้อหาและหลักสูตรในระดับมาก ในข้อ “ความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑” และ “ความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร” ความคิดเห็นในระดับน้อย ในข้อ “ความรู้ในการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑” และ “ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ในระดับมากในข้อ “ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้” และ “ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๓) ด้านการดำเนินการสอน พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการดำเนินการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการดำเนินการสอน ในระดับน้อยในข้อ “ความสามารถในการสร้างความสนใจนักเรียนในขณะปฏิบัติการสอน” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า มีความคิดเห็นสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒ ด้านการวัดผล ประเมินผล ในระดับมากในข้อ “ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของ

สถานศึกษา”, “ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง”, “ความสามารถในการส่งเสริม การประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม”, “ความรู้ ความเข้าใจในการประเมิน ความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน” และ “ความรู้ ความเข้าใจในการ วิเคราะห์คะแนน การวิเคราะห์ข้อสอบ” ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปราย ตามความมุ่งหมายของการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๒.๑. สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้าน การผลิตสื่อ ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล ในภาพรวมมีปัญหาในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๑) ด้านเนื้อหาหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยรองจากด้านการดำเนินการสอน มีระดับปัญหา ปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษามีความตระหนัก และให้ ความสำคัญกับหลักสูตรเป็นอย่างมาก เนื่องจากหลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของ การศึกษา ตลอดจนถึงในปัจจุบัน มีการกำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา (Stakeholder) ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีการให้ความรู้ และร่วมกำหนดหลักสูตรกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าว อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณารายข้อ พบว่า ความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชา พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก สถานศึกษาใน ปัจจุบัน สามารถกำหนดหลักสูตรที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานศึกษาได้เอง การกำหนด หลักสูตรดังกล่าว ทำให้พระสอนศีลธรรม เกิดความสับสน สาระเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาตาม หนังสือที่โรงเรียนมอบหมายให้ไม่เพียงพอกับเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ต้องใช้คู่มือ ตำรา หลายเล่ม รวมทั้งเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนามีมาก จึงทำให้พระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษากำหนดหน่วยการเรียนรู้ได้ไม่ครอบคลุมตามหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดขึ้น สอดคล้องกับ **เพ็ญลักษณ์ ภักดีเจริญ** ได้กล่าวว่า หลักสูตรในปัจจุบัน เป็นเรื่องใหม่ของครูพระ จึงทำให้ความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับ หลักสูตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด นอกจากนี้ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์วิชา พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก พระสอนศีลธรรม มีความรู้ด้าน พระพุทธศาสนาอยู่แล้ว เนื่องจากต้องศึกษาเล่าเรียน ซึ่งพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาบางรูป มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม และมีความรู้ทางธรรม ทั้งนักธรรมระดับต่าง ๆ และมีความรู้

ทางเปรียญธรรม จึงทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ แก่นของพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม สถานศึกษา หรือผู้บริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ควรนำข้อดีดังกล่าว มาส่งเสริมความรู้ ความสามารถของพระสอนศีลธรรม ให้มีความสามารถในการประยุกต์หัวข้อธรรมที่สอนให้เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒) ด้านการผลิตสื่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับรองลงมา มีระดับปัญหาปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา เป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ เป็นความจริงที่ต้องปฏิบัติแล้วจะเกิดผล การสอนในสถานศึกษาเป็นเพียงการให้ความรู้ในเนื้อหาวิชาการเป็นส่วนใหญ่ ขาดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานศึกษา เนื่องจาก พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่เต็มรูปแบบเหมือนบุคลากรครูในโรงเรียน การนำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้จึงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากติดขัดที่ระเบียบของทางราชการ การพานักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้จึงต้องผ่านหลายขั้นตอน ทำให้พระสอนศีลธรรมไม่ต้องการยุ่งยาก จึงมีการนำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้บ่อย นอกจากนี้ พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา บางรูปไม่ได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุฝึก สอน และสอบ เนื่องจากไม่ได้เป็นบุคลากรครูในโรงเรียน การจัดซื้อวัสดุในการผลิตสื่อ จึงเป็นหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม ซึ่งบางรูปก็ไม่มีปัจจัย เนื่องจาก รายได้ของพระขึ้นอยู่กับการรับกิจนิมนต์ เมื่อพระสอนศีลธรรมมาปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา ทำหน้าที่สอนศีลธรรม จึงทำให้ไม่ได้รับกิจนิมนต์ ก็ไม่มีปัจจัย เงินปัจจัยที่ได้ก็มีเพียงค่าตอบแทนที่ได้จากการปฏิบัติหน้าที่พระสอนศีลธรรมเท่านั้น สอดคล้องกับ **พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร)**^๑ ที่กล่าวว่า ถึงแม้จะมีหน่วยงานต้นสังกัดจัดอบรมเรื่องการผลิตสื่อให้ แต่พอมาถึงโรงเรียนแล้วก็ไม่มีเครื่องมือ เครื่องมือให้เลย และสอดคล้องกับ **ณัฐฎีกา ลิ้มเฉลิม**^๒ ที่กล่าวว่า ปัญหาที่สำคัญในด้านการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ คือ การผลิตสื่อทางพระพุทธศาสนาที่ขาดความน่าสนใจ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก การสร้างหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาของสถานศึกษาต่าง ๆ นั้น สถานศึกษายังขาดผู้เชี่ยวชาญวิชาพระพุทธศาสนา ร่วมสร้างหลักสูตร และผลิตสื่อที่หลากหลายให้ทันสมัย การผลิตสื่อทางพระพุทธศาสนาไม่ได้รับการสนับสนุน สื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ หรือการถ่ายทอดหลักธรรมหรือการเทศน์ของพระวิทยากรยังเป็นภาษาที่ยากต่อการเข้าใจ การผลิตรายการวิทยุ

^๑พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร), "ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร", **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทร วิโรฒ, ๒๕๔๗).

^๒ณัฐฎีกา ลิ้มเฉลิม, การศึกษาสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙.

โทรทัศน์ เทปเสียงและวีดิทัศน์ ที่ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนายังไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้สื่อการสอนขาดความน่าสนใจนั่นเอง

๓) ด้านการดำเนินการสอน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด มีระดับปัญหาปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก เมื่อพิจารณาเกณฑ์ในการคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามประกาศของกรมการศาสนา ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสอนศีลธรรมในโรงเรียนว่า จะต้องสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก หรือประโยค ๑-๒ ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง ๒ แห่ง หรือเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไป ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นการบ่งชี้ว่าพระสอนศีลธรรมรูปนั้น เป็นผู้มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ดังนั้นในการดำเนินการสอน จึงมีระดับปัญหาน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น บรรยาย สาธิต แสดงบทบาทสมมุติ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ความสามารถในการวางแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูป มีหน้าที่ทำสอนเฉพาะที่สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดเนื้อหาสาระให้ พระสอนศีลธรรมไม่ได้มีบทบาทหน้าที่ในการร่วมวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ได้รับเพียงหนังสือแบบเรียน และแบบฝึกหัด และให้พระสอนศีลธรรม ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้พระสอนศีลธรรม ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ของสถานศึกษา เหมือนบุคลากรครูทั่วไป จึงไม่ได้รับการนิเทศติดตามการสอน ประกอบกับพระสอนศีลธรรมไม่ได้มีความรู้ในสาขาวิชาชีพครูโดยเฉพาะ มีอายุมาก และพระส่วนใหญ่จะเคยชินกับการเทศน์ ซึ่งเปรียบเหมือนการให้ความรู้โดยการบรรยาย จึงทำให้ขาดความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย พระสอนศีลธรรมจำนวนมาก สอนโดยการบรรยาย อาศัยตำรา และให้นักเรียนท่องจำ เช่น ท่องจำพุทธประวัติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการสอนที่ไม่เอื้อให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ ทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย นอกจากนี้สถานศึกษาไม่ได้กำหนดให้พระสอนศีลธรรมต้องทำแผนการสอน ไม่ได้อบรมถวายความรู้ให้แก่พระสอนศีลธรรม การจัดทำแผนการสอนเป็นหน้าที่ของครูที่รับผิดชอบวิชาพระพุทธศาสนา ร่วมกับพระสอนศีลธรรม พระสอนศีลธรรมหลายรูปจึงถ่ายทอดความรู้เฉพาะเรื่องที่มีความรู้ตามที่ได้ศึกษาในพระธรรม เช่น พุทธประวัติ พิธีกรรมทางศาสนา และการนั่งสมาธิ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ พรชูลี อาชาวอารัง และคณะ^๓ พบว่า พระสอนศีลธรรมจำนวนมากสอนโดยการบรรยาย อาศัยตำรา และให้นักเรียนท่องจำ ข้อเท็จจริง เช่น วันวิสาขบูชาตรงกับวันขึ้นกี่ค่ำ วันมาฆบูชา มีพระสงฆ์มาประชุมกี่รูป เป็นต้น ใช้วิธีการสอนเหมือนการสอนวิชาประวัติศาสตร์โบราณ ไม่เอื้อให้เด็กเกิดการคิดวิเคราะห์ทางศีลธรรม จริยธรรม ทำให้เด็กเบื่อหน่ายในการเรียน

^๓พรชูลี อาชาวอารัง และคณะอื่น ๆ, รายงานฉบับย่อ โครงการศึกษาวิจัย การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dra.go.th/>.

๔) ด้านการวัดผลประเมินผล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีระดับปัญหา มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก พระสอนศีลธรรมส่วนใหญ่ไม่มีความรู้พื้นฐานในวิชาชีพครู เนื่องจากไม่ได้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาครุศาสตร์ หรือมีใบประกอบวิชาชีพครู รวมทั้งมีความรู้ทางโลกในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และไม่ได้เข้ารับการอบรม เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้ถวายความรู้ด้านการวัดผลประเมินผล หรืออาจมีแต่น้อยและไม่ต่อเนื่อง และเมื่อพิจารณาเกณฑ์ในการคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามประกาศของกรมการศาสนา ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสอนศีลธรรมในโรงเรียนว่า จะต้องสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก หรือประโยค ๑-๒ ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง หรือเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไป ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวไม่ได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าพระสอนศีลธรรมรูปนั้นมีความรู้ ความสามารถในวิชาชีพครู แต่เป็นการบ่งชี้ว่าพระสอนศีลธรรมรูปนั้น เป็นผู้มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น เนื่องจากวิชาชีพครู ต้องประกอบด้วยความรู้ และทักษะความชำนาญเฉพาะทางในการจัดการเรียนการสอนและถ่ายทอดความรู้ ส่วนการกำหนดคุณสมบัติข้อที่ว่าต้องสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง นั้น ก็ไม่ได้บ่งชี้ว่า พระที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมีความรู้ ความสามารถด้านวิชาชีพครู เนื่องจาก มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง ก็ได้มีการจัดการเรียนการสอนเฉพาะสาขาครุศาสตร์เท่านั้น และการกำหนดคุณสมบัติก็ได้ระบุให้รับเฉพาะพระที่มีวุฒิความรู้ด้านครุศาสตร์บัณฑิต แต่เป็นเพียงภาพกว้างที่กำหนดรับเฉพาะผู้จบปริญญาตรีเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่สามารถบอกความรู้ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในด้านวิชาชีพครูได้ในการปฏิบัติงานสอนจึงอาจเกิดปัญหา โดยเฉพาะการวัดผลประเมินผลที่ต้องการความรู้ ความชำนาญ และทักษะในการปฏิบัติอย่างมาก เพื่อให้การวัดผลประเมินผล ครอบคลุมในทุกด้านทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย สอดคล้อง พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์^๔ ที่ทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูพระสอนศีลธรรมมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนด้านการวัดผลประเมินผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากครูพระส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้พื้นฐานในวิชาชีพครูมาแต่เดิม เนื่องจากไม่ได้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาครุศาสตร์ กิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดขึ้นเพื่อถวายความรู้ด้านการวัดผลประเมินผลแก่ครูพระอาจไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ไม่ต่อเนื่อง ส่วนข้อความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน การ

^๔ พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์, “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร”, *ปริยญาพันธการศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

วิเคราะห์ข้อสอบ มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก จากการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามปลายเปิด ยังพบว่า พระสอนศีลธรรมบางรูป ไม่ได้ทำการออกข้อสอบ หรือวิเคราะห์ข้อสอบ เพื่อการวัดผลประเมินผลด้วยตนเอง แต่ให้บุคลากรครูที่รับผิดชอบในสาระ/กิจกรรมพระพุทธศาสนา เป็นผู้รับผิดชอบแทน จึงทำให้พระสอนศีลธรรม ขาดประสบการณ์ ขาดความรู้ ความเข้าใจในการออกข้อสอบ การวิเคราะห์ข้อสอบ หรือการวัดผลประเมินผล พระสอนศีลธรรมจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยสอนเท่านั้น จากสภาพที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา มีปัญหาด้านการวัดผลประเมินผลอยู่ในระดับมาก

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามปลายเปิด พบว่า ถึงแม้หน่วยงานต้นสังกัดจะให้ความรู้เรื่องการดำเนินการสอน แต่จากการสำรวจ สอบถาม ผู้จัดการประชุม พบว่า พระสอนศีลธรรม ให้ความสำคัญเข้าร่วมประชุมน้อยมาก ส่วนใหญ่เข้าร่วมประชุมในช่วงพิธีเปิดเท่านั้น หลังจากนั้น ก็ต้องไปปฏิบัติภารกิจอื่นๆ เนื่องจากติดกิจนิมนต์ ประกอบกับวิทยากรที่ให้ความรู้ ไม่ทราบบริบท พื้นฐานความรู้ของพระสอนศีลธรรม ที่ไม่ได้มีวุฒิการศึกษาทางครุศาสตร์ ซึ่งไม่เข้าใจวิธีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้ วิทยากรมีความเข้าใจว่าพระสอนศีลธรรมที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา เปรียบเสมือนครูที่มีทักษะ และความชำนาญในการสอนแล้ว ให้การอบรมอย่างผู้เข้าอบรมมีพื้นฐานความรู้มาแล้ว ทำให้การอบรมขาดความน่าสนใจ จึงทำให้พระสอนศีลธรรม นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้น้อย ประกอบกับ ขาดความต่อเนื่องในการให้ความรู้ จึงทำให้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และความสามารถในการวางแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยรองลงมา

๕.๒.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

๑) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร ปัญหา คือ ขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ทั้งไม่สามารถกำหนดโครงสร้างหลักสูตรได้ตามเป้าประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ข้อเสนอแนะ ควรวางแผนการทำงานให้พระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบระเบียบ และต้องมีนโยบายในการหาพระที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด

๒) ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ปัญหา คือ ขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีในการสอนรวมทั้งขาดเทคโนโลยีในการสอน

ข้อเสนอแนะ ควรสนับสนุนทุนในการซื้อเทคโนโลยีให้พระสอนศีลธรรม และจัดให้ความรู้แก่พระวิทยากรที่สอนธรรมอย่างทั่วถึง

๓) ด้านการดำเนินการสอน ปัญหา คือ นักเรียนไม่เชื่อฟัง ไม่สามารถควบคุมชั้นเรียน ได้ดีเท่าที่ควร ในขณะที่ทำการสอน

ข้อเสนอแนะ ควรพระสอนศีลธรรมควรมีการสอนแบบผ่อนคลายไม่ควรสอนแต่ธรรม แต่ต้องสอดแทรกความสนุกสนานอย่างอื่นเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล ปัญหา คือ สถานศึกษา ไม่ได้ให้ระเบียบการวัดผล ประเมินผลของสถานศึกษาแก่พระสอนศีลธรรม ทั้งไม่มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินผล ตามสภาพจริง

ข้อเสนอแนะ ควรสถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผลที่ชำนาญให้แก่พระสอน ศีลธรรม และมีการประเมินผลอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบถึงความสำคัญของการเรียนว่าควรมี มากน้อยเพียงใด

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ สามารถนำมาเสนอแนะได้ดังนี้

๑. ผู้รับผิดชอบโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาทุกระดับ ควรมีการสร้าง ความเข้มแข็ง ความรู้ ความสามารถ ในด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านการผลิตและการใช้สื่อ ด้าน กระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านการจัดและประเมินผล ให้แก่พระสอนศีลธรรม ได้ ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอด และการนำคุณค่าแห่งพุทธธรรม น้อมนำหลัก คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เยาวชน ซึ่งเป็นรากฐาน ของประเทศเจริญเติบโตด้วยหลักแห่งพุทธธรรม เป็นคนดีของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไป

๒. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการส่งเสริม สนับสนุนการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม ให้เหมือนกับบุคลากรครูในสถานศึกษา มีการ นิมนต์เข้าร่วมประชุมเพื่อร่วมวางแผน ดำเนินงานตามแผน ร่วมประเมินผล และร่วมรับ ผลประโยชน์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักเรียน

๓. ผู้บริหารโครงการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีการนิเทศการดำเนินงานโครงการ และหาที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตร มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างถ่องแท้ เพื่อช่วย สนับสนุน ให้การปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสำเร็จลุล่วงด้วยดี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ควรมีการศึกษาอย่างเจาะลึก ในบริบทของสถานศึกษาที่เป็นสถานศึกษาคุณธรรมชั้นนำว่ามีการดำเนินการอย่างไรบ้างในการส่งเสริมการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

๒. ควรมีการศึกษาแนวทางการประสานความร่วมมือกับองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) ในการส่งเสริมดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสามารถเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความรู้ด้านพุทธธรรม ให้เป็นหลัก และแนวทางการในการดำเนินชีวิต เป็นการนำคุณค่านิพพานกลับสู่สังคมอย่างยั่งยืน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะดังต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขตอื่นๆ ว่ามีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันจากการวิจัยครั้งนี้

๒) ควรศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขตอื่นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร

๓) ควรศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่อื่น ว่ามีปัญหาคืออะไรสำคัญที่ต้องแก้ไขเป็นการเร่งด่วน เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม พุทธศักราช ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

_____ . คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๘.

_____ . คู่มือดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘.

_____ . ก. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน, ๒๕๔๒.

_____ . ทะเบียนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๖.

_____ . แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธรูปศาสนาวันอาทิตย์, กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา. กองศาสนศึกษา, กรมการศาสนา, ๒๕๔๕.

_____ . ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

_____ . รายงานการติดตามผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปี ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____ . รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา, ๒๕๔๘.

กรมการศาสนา. **วัดพัฒนา ๔๖**. กรุงเทพมหานคร : กองพุทธศาสนสถาน โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.

กระทรวงศึกษาธิการ. **ความเคลื่อนไหวการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๗.

กวี วงศ์พุ่ม. **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : บ.บี.เค.อินเตอร์ปริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๐.

กิดานันท์ มลิทอง. **เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

กิติ ตย์คานนท์. **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เปลวอักษร, ๒๕๕๓.

กิติมา ปรีดีโลก. **การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพัฒนา, ๒๕๓๒.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๑.

ไกรนุช ศิริพูล. **ความเป็นครู**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลนิยมวิทยา, ๒๕๓๑.

ชาญชัย ยมดิษฐ์. **เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร : หลักพิมพ์, ๒๕๔๘.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. **“กระบวนการสันนิเวทนาการและระบบสื่อการสอน”**. ในเอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND COMMUNICATION หน่วยที่ ๑ – ๕. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๒๓).

दनัย ไชโยธา. **หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา Principle of Teaching in Institution of Education**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.

ทีศนา แคมมณี. **รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

ธวัชชัย ชัยจิราญาณกุล. **การศึกษาคุณสมบัติของค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. **ความเป็นครูไทย**. กรุงเทพมหานคร : ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๔.

- บุญยืน สุภาพ, วินิช สุรารัตน์ และสุรเชษฐ์ มาเสริม. ปัญหาและความต้องการผู้สอนวิชา
จริยธรรมในสถานศึกษาทุกระดับของจังหวัดชายแดนภาคใต้. ยะลา. ศูนย์
อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ๒๕๒๔.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, การวิจัยและรูปแบบการพัฒนาครูให้มีสมรรถภาพที่พึง
ประสงค์ตามหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- ปริญญา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. หลักสูตรและการบริหารอาชีวศึกษา. กรุงเทพมหานคร :
ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๒.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ,
๒๕๓๕.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. การศึกษา: ปัจจัยที่ ๕ ของชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๐.
- พนิดา สินสุวรรณ. สภาพการเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตร
พุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขต
การศึกษา ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. การวัดทัศนคติ. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้
พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พิสมัย ถิทะแก้ว. หลักสูตรและการจัดการประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครู
สวนดุสิต, ๒๕๓๕.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. การศึกษา: ปัจจัยที่ ๕ ของชีวิต. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
๒๕๔๐.
- ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์. พฤติกรรมองค์การและการบริหาร พิมพ์ครั้งที่ ๒
กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินท์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๐.
- ภัทรพร สิริกาญจน์, หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทพระค้ำเขียนสุ
วณโณในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. คณะกรรมการนักศึกษา, สัจจิตรงานวันรวมศิษย์พระ
ธรรมวิทยากร ครั้งที่ ๓๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
๒๕๔๓.
- เมตตา ภิมย์ภักดี, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑, ๒๕๔๗.
- ยนต์ ชุ่มจิต. การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.
- รุ่ง แก้วแดง. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑.
- ลักขณา สิริวัฒน์. การแนะแนวเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.
- ลิขิต กาญจนภรณ์. จิตวิทยาการศึกษา : จิตวิทยาประยุกต์เพื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ,
นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- วรวิทย์ วศิณสรกร, การปรับตนตามวิถีพุทธ, กรุงเทพมหานคร : วารสารสารานุกรม
ศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๗.
- สังต์ อุทรานันท์. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. กรุงเทพมหานคร : มิตร
สยาม, ๒๕๓๒.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์; มยุรี จารุปาน ; และกรรณิการ์ บารมี. การพัฒนาวิชาชีพครู,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์. ๒๕๔๕.
- สมาน รังสิโยภุชฎี. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ประชาชน,
๒๕๓๐.
- สุมน อมรวิวัฒน์; และคนอื่นๆ. กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนส่งเสริมคุณธรรม จรรยา
แห่งวิชาชีพครู. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิตยสยาม, ๒๕๒๗.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่ม
สร้างเสริมลักษณะนิสัย (พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา). พิมพ์ครั้งที่ ๒,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ๒๕๔๕.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๒, เอกสารประกอบการปฐมนิเทศประชุมสัมมนา
ศึกษาดูงาน เผยแพร่ผลงาน โรงเรียนวิถีพุทธ, ราชบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาราชบุรี เขต ๒, ๒๕๔๘.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : อนงค์ศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

เอกรินทร์ สีมหาศาล. **แนวปฏิบัติ กระบวนการวัดและประเมินผล ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร : บิ๊ค พอยท์, ๒๕๔๖.

(๒) บทความ :

เมธี ปิยะคุณ. “ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, **จุลสารการศึกษาต่อเนื่อง**. ๑(๑): ๑๘.

สงบ ลักษณะ. “แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา”. **วารสารข้าราชการครู** (สิงหาคม-กันยายน, ๒๕๔๑ : ๒-๕).

สมควร ทรัพย์บำรุง” “แนวความคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร, **จุลสารการศึกษา ต่อเนื่อง**, ปีที่ ๘ (มกราคม-เมษายน ๒๕๓๙): ๑๙.

สุนันท์ สลโกสุม. “แนวทางการวัดและประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม”, **การวัดผลการศึกษา**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๖๙ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๕): ๕.

สุรศักดิ์ หลาบมาลา. **การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน**. ศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ ๑๓, (มกราคม – เมษายน, ๒๕๔๑) : ๔๐ – ๔๑.

(๓) วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย :

กรรณิการ์ บารมี. “ความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของครูประจำกลุ่ม การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ในกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กฤษณี มหาวิรุฬห์. “ทัศนะในการดำเนินงานเบื้องต้นของประธานกรรมการหมู่บ้าน ตามโครงการปรีณรงค์คุณภาพชีวิตและความจำเป็นพื้นฐาน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัด ชัยนาท”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑.

เฉลิมพงษ์ สวัสดิพงษ์. “การศึกษาปัจจัยที่สามารถจำแนกสมรรถภาพด้านการสอนของครู ภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๓.

ชาญณรงค์ หินเกิด. บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๒.

ชาญวิทย์ มูลโคตร. “ประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาอำเภอวังหิน ศรีสะเกษ”, **ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหา บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

ชัชวี เถาว์ชาลี และคณะ. **แนวทางการพัฒนาคณะทำงานในโรงเรียน**. เอกสาร ประกอบการประชุมสัมมนาการนิเทศการสอนสำหรับศึกษานิเทศก์และ ผู้บริหารโรงเรียนในเขตภูมิภาคตะวันตก. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๓.

ณัฐจิภา ลิ้มเฉลิม. “การศึกษาสภาพโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาราชบุรี เขต ๑”, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙.

บุษราภรณ์ ทับทิมงาม. “ การศึกษาปัญหา ความต้องการและวิธีการพัฒนาสมรรถภาพทางการ สอนวิชาภาษาอังกฤษของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา ๕”, **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.

พระครูปริยัติธรรมมาวุธ (วิรัช ต้นชวน). “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอน พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

พนิดา สิ้นสุวรรณ. “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘”. **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

พระมหากฤษฏา นันทเพชร. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, **วิทยานิพนธ์ พัฒนาสังคม**, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๔๐.

พระมหาวิโรจน์ ธาระพุ่ม. “ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระ ธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์สังคมศึกษา มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตโต. “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรม จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘

พระมหาสนอง อุดมภูมิ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง ศึกษา
กรณี พระครูพิพิธธรรมรส”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์. “ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

พระมหาสายันต์ นามเมือง. “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษา
เฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **ภาคานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
๒๕๓๘.

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการ
พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๐.

พระมหาสิงห์ชัย ทุมชโย (เขี้ยวสุก). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน
ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศา
สนศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๔๙.

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร). “ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการ
ปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษ
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

มนูญ ไชยทองศรี, ความต้องการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนประถมศึกษานักงานการ
ประถมศึกษา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร, **รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

ยุทหนา ปฐุมวราชดิ. “สมรรถภาพการสอนของครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐.

วิมลรัตน์ ตีรมาศวณิช. “ผลของการใช้การสอนตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิสต์ เพื่อพัฒนา
คุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑”,
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘.

- วิจิต วงศ์สายตา. “การศึกษาสมรรถภาพการสอนนิชาพระพุทธรศาสนาของพระธรรมวิทยากร จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.
- วรินทร์า บัณงาม. **รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ การศึกษา การปฏิบัติดีแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐.
- ศักดิ์ชัย นิรัฐทิว. **การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในระบบ การศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐.
- สมจิต กองสุข. “การศึกษาสมรรถภาพการสอนของครูการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นประเภทชั้นเรียน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖.
- สุจิตรา จันทราวิภาส. “การศึกษาสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูประจำกลุ่มการศึกษาออก โรงเรียนสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามการรับรู้ของตนเองและผู้ดำเนินงาน และนักศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- สุวัช พานิชวงษ์. “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนใน เขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.
- สมพร เลิศมังกรวงศ์. “ปัญหาการเรียนของนักศึกษาหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิทยาลัยสารพัดช่าง เขตกรุงเทพมหานคร”. **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.
- อภิญา เหมระ. “การจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของครูธุรกิจ”. **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

Best, J.W. **Research in Education**. New Jersey : Prentice Hall, Inc, 1977.

Borich. **The Appraisal of Teaching : Concepts and Process**, Massachusetts : Addison-Wesley Publishing Co, 1977.

Calvin, Owens Ray. "Teacher Perceptions Concerning their Role and the Efficacy of Moral Education in Public Elementary Schools", **Dissertation Abstracts International**. 1993, June.

Druker Peter F. **The Practice of Management**. New York : Harper & Row Publishers, 1974.

Engle, T.L. & L.S. Engle. **Psychology : Its Principles and Application**. New York : McGraw-Hall Book Company, 1969.

Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw – Hill, 1973.

Feldman, M.P. **Psychology in Industrial Environment**. London : Butterworth and Co Publishers, Ltd, 1971.

Foster, C.R. **Psychology in the Industrial Environment**. Chicago : America Technical Society, 1952.

Goleman Daniel. **Working with Emotional Intelligence**. Bantam. New York, 1988.

Good. **Dictionary of Education**. New York: McGraw Hill Book Co, p 121.

Gwen. "A comparative study of teacher preparation, competency and performance appraisal", **Dissertation Abstracts International**. 53(1992): 3499A.

Hutchinson, John G. **Organization : Theory and Classical Concept**. New York : McGraw – Hill, 1976.

Kolasa, B.J. **Introduction to Behavioral Science for Business**. New York : John Wiley & Sons Inc, 1969.

Kolesnic, W.L. **Education Psychology**. New York : McGraw-Hall Book Company, 1970.

Lanier, Stephanie Pridgen. " Promoting Moral and Conceptual Development in Rural Able scents (moral Development Rural Students Peer Facilitators)." **Dissertation Abstracts International**. 1993, November, 5: 196-A.

Meger; and Beach. **Results of damming the Volga at the site of the Astrakhan water divider by the hydraulic-fill method**. Springer New York, 1976.

Nadler. **Development Human Resource**. Houston: Gulf Publishing Company, 1970.

Oskamp, S. **Attitude and Opinion**. New Jersey : Prentice-Hall Inc, 1977.

- Pehi. "An Assessment of the Classroom Competencies of In-Service Elementary School Teacher in American Samoa". **Dissertation Abstracts**,1992: 388-A.
- Renner, H.H. **Introduction to Opinion and Attitude Measurement**. New York : Harper and Brothers Publisher, 1954.
- Shaw, M.E. & J.M. Wright. **Scale for the Measurement of Attitude**. New York : McGraw-Hall Book Company, 1967.
- Verner, Zenobia.: et al. **Competency Based Teacher Education**. Texas: University of Houston.
- Wahlmen, B.B. **Dictionary of Behavior Science**. New York : Littion Education Publishing, 1973.
- Wasson. "A study of New Mexico elementary Teachers. Perceived competency in bilingual education" **Dissertation Abstracts International**. 55(1994): 232-A.
- Webster. **Webster's New World Dictionary**. New York : Compact School the World Publishing Company, 1967.

๓. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

- นริศรา โพธิ์ขำ, **สื่อการสอน ความหมายของสื่อการสอน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://narissaraenglish.blogspot.com/2007/08/1.html>.
- มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. **ตั้งสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.mahamakuta inet.co.th>.
- สำนักงาน ก.พ.. **การปรับใช้สมรรถนะในการบริหารทรัพยากรมนุษย์**. [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา : www.ocsc.go.th/ocscms/uploads/File/competency.pdf.
- สำนักสื่อและเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ. **สื่อการเรียนการสอน**. [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา : <http://sayan201.blogspot.com/>.
- สุพัตรา ศักรภพนธ์. **พัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://research.mcu.ac.th>.

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง
สภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒**

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
	ด้านเนื้อหาและหลักสูตร								
๑	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายการศึกษาตามนโยบาย การศึกษาชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ความรู้ความสามารถในการ วิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และ จุดประสงค์วิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ความสามารถในการกำหนดเนื้อหา สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ความสามารถในการกำหนดหน่วย การเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาให้ สอดคล้องกับหลักสูตร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชา พระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับ สภาพสังคมในปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	ความรู้ ความเข้าใจในการเขียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ สอดคล้องกับหลักสูตร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการสอน และการสร้างความร่วมมือในการ แก้ไขปัญหาด้านการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	ความสามารถในการนำหลักสูตรไป ใช้ในการจัดการเรียนรู้ อย่างเหมาะสม	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการผลิตและการใช้สื่อ								
๑๑	ความสามารถด้านการผลิตสื่อ ประกอบการจัดการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	ความสามารถในการเลือกใช้สื่อ ได้อย่างเหมาะสมในการประกอบ บทเรียน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๓	ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ประกอบการจัดการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	ความสามารถในการส่งเสริมให้นักเรียนร่วมคิดค้น ผลิต ปรับปรุง สื่อประกอบการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	ความสามารถในการหาสื่อจาก แหล่งต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ วิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖	ความสามารถในการใช้ ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	ความสามารถในการคิดค้น นวัตกรรม สื่อ และนำไปใช้ ประกอบการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	ความสามารถในการประยุกต์ใช้ สื่อ เทคโนโลยี ประกอบการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	ความสามารถในการใช้แหล่ง เรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐	ความสามารถในการประเมินผล การใช้สื่อการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการดำเนินการสอน								
๒๑	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	ความสามารถในการปฏิบัติการสอนพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓	ความสามารถในการวางแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	ความสามารถในการกำหนดเนื้อหาที่สร้างความสนใจนักเรียนในขณะปฏิบัติการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๕	ความสามารถในการใช้ภาษาและอธิบายเนื้อหาได้ชัดเจนในขณะสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖	ความสามารถในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในขณะทำการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียนอย่างเป็นกัลยาณมิตร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคลากรครูอย่างเป็นกัลยาณมิตร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙	ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น บรรยาย สาธิต แสดงบทบาทสมมุติ	๑	๑	๐	๑	๑	๕	๐.๘๐	ใช้ได้
๓๐	ความสามารถในการนำหลักธรรมมาพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการวัดผลประเมินผล								
๓๑	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๒	ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินตามสภาพจริง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๓	ความรู้ ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือวัด ประเมินผล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๔	ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๕	ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๖	ความสามารถในการเลือกรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๗	ความรู้ ความเข้าใจในการออกแบบข้อคำถามได้ครอบคลุมพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๘	ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๙	ความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน การวิเคราะห์ข้อสอบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๐	ความรู้ ความเข้าใจในการแปรผลและนำผลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๒

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ปัญหา/อุปสรรค ด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดง

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความหรือเติมตัวเลขที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

๑. ปัจจุบันท่านมีอายุ

- ๒๑-๓๐ ปี
- ๓๑-๔๐ ปี
- ๔๑-๕๐ ปี
- ๕๑-๖๐ ปี
- ๖๑ ปีขึ้นไป

๒. พรรษา

- ๑-๕ พรรษา
- ๖-๑๐ พรรษา
- ๑๑-๑๕ พรรษา
- ๑๖-๒๐ พรรษา
- ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษาแผนกบาลี

- นักธรรมตรี
- นักธรรมโท
- นักธรรมเอก

- ป.ร. ๑-๒
- ป.ร. ๓-๔
- ป.ร. ๕-๖
- ป.ร. ๗-๘
- ป.ร. ๙

๔. ระดับการศึกษาแผนกสามัญ

- ต่ำกว่าปริญญาตรี
- ปริญญาตรี
- ปริญญาโท
- ปริญญาเอก
- อื่นๆ.....(โปรดระบุ)

๕. ระดับการศึกษาที่สอน

- ประถมศึกษาปีที่ ๑-๓
- ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

๖. ประสบการณ์การสอน

- ๑-๕ ปี
- ๖-๑๐ ปี
- ๑๑-๑๕ ปี
- ๑๖-๒๐ ปี
- ๒๑ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามสภาพปัญหา/อุปสรรคด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ต้องการทราบสภาพปัญหา/อุปสรรค ด้านการสอนของพระสอนศีลธรรม ในเรื่องต่างๆ ว่าอยู่ในระดับใด โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความต้องการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของท่าน ซึ่งมี ๕ ระดับ ดังนี้

๕ คะแนน	หมายถึง	มีปัญหา/อุปสรรคมากที่สุด
๔ คะแนน	หมายถึง	มีปัญหา/อุปสรรคมาก
๓ คะแนน	หมายถึง	มีปัญหา/อุปสรรคปานกลาง
๒ คะแนน	หมายถึง	มีปัญหา/อุปสรรคน้อย
๑ คะแนน	หมายถึง	มีปัญหา/อุปสรรคน้อยที่สุด

ข้อ	สภาพปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านเนื้อหาและหลักสูตร						
๑	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย การศึกษาตามนโยบายการศึกษาชาติ					
๒	ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑					
๓	ความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑					
๔	ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์ วิชาพระพุทธศาสนา					
๕	ความสามารถในการกำหนดเนื้อหา สาระการ เรียนรู้พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑					
๖	ความสามารถในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ วิชาพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสูตร					
๗	ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชา พระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน					

ข้อ	สภาพปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค				
		๕	๔	๓	๒	๑
๘	ความรู้ ความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร					
๙	ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการสอนและการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาด้านการสอน					
๑๐	ความสามารถในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม					
ด้านการผลิตและการใช้สื่อ						
๑๑	ความสามารถด้านการผลิตสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้					
๑๒	ความสามารถในการเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมในการประกอบบทเรียน					
๑๓	ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีประกอบการจัดการเรียนรู้					
๑๔	ความสามารถในการส่งเสริมให้นักเรียนร่วมคิดค้น ผลิต ปรับปรุงสื่อประกอบการเรียนรู้					
๑๕	ความสามารถในการหาสื่อจากแหล่งต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา					
๑๖	ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้					
๑๗	ความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรม สื่อ และนำไปใช้ประกอบการสอน					
๑๘	ความสามารถในการประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยีประกอบการสอน					
๑๙	ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา					
๒๐	ความสามารถในการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน					

ข้อ	สภาพปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการดำเนินการสอน						
๒๑	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน					
๒๒	ความสามารถในการปฏิบัติ การสอน พระพุทธศาสนา					
๒๓	ความสามารถในการวางแผนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา					
๒๔	ความสามารถในการกำหนดเนื้อหาที่เร้าความ สนใจนักเรียนในขณะปฏิบัติการสอน					
๒๕	ความสามารถในการใช้ภาษาและอธิบายเนื้อหา ได้ชัดเจนในขณะสอน					
๒๖	ความสามารถในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในขณะทำการสอน					
๒๗	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อ นักเรียนอย่างเป็นทางการ					
๒๘	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคลากรครูอย่างเป็นทางการ					
๒๙	ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ หลากหลาย เช่น บรรยาย สาธิต แสดงบทบาท สมมุติ					
๓๐	ความสามารถในการนำหลักธรรมมาพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน					
ด้านการวัดผลประเมินผล						
๓๑	ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและ ประเมินผลของสถานศึกษา					
๓๒	ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินตามสภาพ จริง					
๓๓	ความรู้ ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือวัด ประเมินผล					
๓๔	ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง					

ข้อ	สภาพปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการวัดผลประเมินผล						
๓๕	ความสามารถในการส่งเสริมการประเมินผลโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม					
๓๖	ความสามารถในการเลือกรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้					
๓๗	ความรู้ ความเข้าใจในการออกแบบข้อคำถามได้ครอบคลุมพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย					
๓๘	ความรู้ ความเข้าใจในการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจากแฟ้มสะสมผลงาน					
๓๙	ความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนนการวิเคราะห์ข้อสอบ					
๔๐	ความรู้ ความเข้าใจในการแปรผล และนำผลที่ได้ไปปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๒

๑. ด้านเนื้อหาและหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๒. ด้านการผลิตและการใช้สื่อ

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๓. ด้านการดำเนินการสอน

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

๔. ด้านการวัดผลประเมินผล

ปัญหา

.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคลโล
- เกิด : ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕
- สถานที่เกิด : ๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลดอนไผ่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก (น.ธ.เอก)
ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
- อุปสมบท : ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ วัดปราสาทสิทธิ์ ตำบลประสาธสิทธิ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- สังกัด : วัดปราสาทสิทธิ์ ตำบลประสาธสิทธิ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๒๑๐
- หน้าที่ : รองเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ตำบลประสาธสิทธิ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๒
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดปราสาทสิทธิ์ ตำบลประสาธสิทธิ์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	183.9000	283.4724	.4796	.9244
A2	183.7333	282.0644	.4480	.9245
A3	183.8333	283.2471	.3389	.9253
A4	183.6333	282.1023	.4155	.9247
A5	183.8667	283.6368	.2915	.9258
A6	183.4333	281.2885	.3972	.9248
A7	183.8000	281.4759	.3998	.9248
A8	184.4000	282.7310	.4299	.9246
A9	184.4667	284.8782	.3294	.9253
A10	184.3333	274.2989	.6048	.9229
B1	183.6000	279.7655	.5097	.9239
B2	183.9333	283.3747	.3735	.9250
B3	183.9667	289.5506	.1179	.9267
B4	183.6000	283.6276	.4109	.9248
B5	183.9667	276.4471	.4959	.9240
B6	183.6000	275.7655	.5390	.9235
B7	183.8333	278.5575	.5717	.9234
B8	184.0667	279.8575	.5516	.9237
B9	183.9667	280.5161	.4851	.9241
B10	183.9000	275.9552	.5981	.9230
C1	183.4667	285.7747	.2865	.9256
C2	183.6000	278.8000	.6570	.9231
C3	183.8000	275.8207	.5593	.9233
C4	183.9667	276.3782	.6223	.9229
C5	183.9667	276.3782	.6223	.9229
C6	183.8000	283.9586	.2818	.9259
C7	184.0667	282.6161	.3181	.9256
C8	183.4667	285.3609	.2794	.9257
C9	184.5667	275.3575	.6095	.9229
C10	184.4000	269.4207	.7445	.9214

E1	183.9000	283.4724	.4796	.9244
E2	183.7333	282.0644	.4480	.9245
E3	183.8333	283.2471	.3389	.9253
E4	183.6333	282.1023	.4155	.9247
E5	183.8667	283.6368	.2915	.9258
E6	183.4333	281.2885	.3972	.9248
E7	183.8000	281.4759	.3998	.9248
E8	184.4000	282.7310	.4299	.9246
E9	184.4667	284.8782	.3294	.9253
E10	184.3333	274.2989	.6048	.9229

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0 N of Items = 40

Alpha = .9229